sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

medarı maişet motoru

3

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 3

ISBN 975 - 494 - 059 - 2
2001 . 06 . Y. 0105 . 2057

Birinci Basım 1944
İkinci Basım ("Birtakım İnsanlar" adıyla) 1952
Üçüncü Basım ("Birtakım İnsanlar" adıyla) 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1975
Altıncı Basım 1980
Yedinci Basım 1982
Sekizinci Basım 1985
Dokuzuncu Basım 1987
Onuncu Basım 1988
On Birinci Basım 1992
On İkinci Basım 1994
On Üçüncü Basım 1998
On Dördüncü Basım 2000

On Beşinci Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

3

Medarı Maişet Motoru

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan
Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan
özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün
eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve
bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin
hiçbiri kaynak gösterilmeden alınamaz,
yayımlanamaz. Yayınevinin yazılı izni
olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz,
oyun ve film haline getirilemez.

baskı: cantekin matbaacılık yayıncılık ltd. şti.
tlf: 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

Birinci Kısım

MEDARI MAİŞET MOTORU

Kir Dimitro'nun berber dükkânının bir kapısı deniz kenarına, ötekisi, sütçü ile ekmekçinin dükkânları önündeki dar yola açılırdı.

Deniz kenarındaki kayıkları, yahut da, deniz kenarındaki kayıklardan, yarısını lokanta haline sokmuş Bulgar sütçü Pandeli'nin kuru fasulye ile pilav kaynayan tencerelerine kavuşmaya en kestirme yol, Dimitro'nun berber dükkânından geçtiği için dükkânın her iki kapısı da gelen geçene açıktır. Kalabalık günlerde insanlar, dükkânın içinden, birbiri arkasından âdeta sokaktan geçermiş gibi lakayt geçerler.

Dimitro, isterse, dükkânından kimseyi geçirtmeyecek kadar can sıkan söz söylemesini bilen bir adamdır. Daha olmazsa deniz kenarındaki kapıyı açık bırakıp sütçünün dükkânı sokağına açılanı kapayıverir.

Fakat bu dükkânın içinden gelip geçenler haftada bir defa olsun, –bu gelip geçme diyeti olarak– kendisine tıraş olurlar. Bu gelip geçenlerden uzamış sakalını Dimitro'nun usturasına vermemiş adam yoktur. Şayet bu bir hafta, yahut bir ay –adamına göre– biraz fazlaca uzarsa, Dimitro bunu derhal fark eder. Beyaz saçları, beyaz bıyıkları, mavi gözleriyle altmışlık bir adam olan Dimitro, insanı ciğerinden vurmasını

da bilen bir adamdır. Mesela Evgeniya ile dalga geçen delikanlıya;

– Dimitro pasajından geçilir ama Evgeniya' dan geçilmez anam! der.

Kendisine laf atılan delikanlı ise, Evgeniya ile olan münasebetini bir müddet için saklamaya mecburdur.

Dimitro, en kirli imaları ekmek parası için yapmaya, en gizli dedikoduları –nadir akşamları mavi gözlerinin o, yine mavi cam cilasını vurmaya yardım eden düzikolar için– öğrenmeye mecburdur. Kış günleri, köyde cinlerin top oynadığı, kedilerin rıhtıma dizildiği, ihtiyar Rum kadınlarının, hastalarla açların kedilerle beraber balıktan dönen kayıkları beklediği, poyrazın ejderha kafasını duvardan duvara, ağaçtan ağaca vurduğu mor renkli günlerde; Dimitro'nun dükkânının iki kapısı da kapalı, pencereler buğulu, gazete kâğıtlı, içerisi su karıştırılmış bir bardak rakı kadar beyaz, bulanıktır.

Bu bulanıklığın içinde su ibriğinin külü, kolonya şişelerinin tozu, cıgara dumanı, Dimitro'nun üç-beş günlük uzamış sakalı, gayet itina ile taranmış beyaz saçları vardır. Pencereden bakınca Dimitro hayal meyal camlardan gözükür. Gözlüklerini takmış; mahalli Rum gazetelerini, herhalde güzel bir inşat ile okuduğu sanılır; biraz kulak verilirse onları gürül gürül okuduğu da anlaşılır.

Kapı vurulunca, içerde beyaz bir mayi içinde hareket eder gibi ağır hareketler sezilir. Bir anahtar kapıda gıcırdar. Müşteri içeriye süzülür. Kapıyı poyraz bir tekmede kapar. Dimitro'nun kapıyı açmasıyla müşterinin içeriye girmesi, poy-

razın bir tekmede kapıyı kapaması o kadar anidir ki, içeriye giren insanın, "Şimdi nerede idim, şimdi neredeyim?" der gibi bir his duymamasına imkân yoktur.

Sonra poyrazın her aralık başında insanı gerilettiği veya ittiği, yağmurun insan yüzüne veya ensesine kör edercesine, delercesine yapıştığı günlerde, Dimitro'nun dükkânının içi ılık, sessiz, kokuludur. Sabunla kolonya kokar. Kış günleri Dimitro'nun dükkânında bir-iki dakikalık bir saadet duymamaya imkân yoktur.

* * *

Günlerden cuma idi. Dimitro gazetelerini okumakla meşguldü. Bir müşteri ona Atina'da çıkan gazetelerden de bırakmıştı. Kapı vuruldu. Dimitro gözlüklerini alnına itip buğulu camı sildi. Kısa boylu bir adama dikkatle baktı.

Kapıyı açmamak, tekrar Venizelos'un beyanatına dönmek istedi. Sonra kapıyı vuranın yeni dost oldukları bir Türk olduğunu düşündü. Venizelos'un "İki Kardeş Millet" ismindeki makalesinden gelen bir sempati ile gidip kapıyı açtı.

– Sen misin, Kondos? dedi.

Poyraz, Kondos'un arkasından kapıyı tekmeledi. (Kondos, Rumca kısa boylu adam manasına gelir.) Tıraş olmaya gelen adamın yüzünde bir mahalle çocuğu hali vardı. İnsana neredeyse; "Gidelim ulan! Şehzadebaşı'na gidelim. Tüyeriz bir sinemaya be! Dinine yanayım! Hadi ulan, ne duruyorsunuz be salozlar?" deyiverecek... Bütün Ada halkını arkasına takıp, denizin üstünden yürümeyi teklif ederek, Şehzadebaşı'ndaki sinemalara bedava sokmaya çalışacak gibiydi.

Adam, Dimitro'ya;

– Bizim köseleyi bir kazıyıver! dedi.

Fakat Dimitro adamın halü tavrından, bu ancak bir haftalık sakalından, kendisine bir haber vermeye, yahut da bir şey danışmaya geldiğini derhal çaktı.

Kondos bir haftalık sakalını tıraş ettirecek kadar zengin mi olmuştu, yoksa, yine takacak mıydı? Her zaman yaptığı gibi bütün ceplerini alabora edecek, adamakıllı bir küfürden sonra;

– Bu ceplerde para mı kalır be usta Dimitro? Bak, hepsi delik! diyecek...

Usta Dimitro, Kondos'un parası olduğu zaman kendisine gelmeyeceğini bilirdi. Fakat Kondos'u kızdırmaya da gelmezdi. Belalının biriydi... Suyu ısıtmadı bile. Sabunu köpürtmedi. İki dakika sonra Kondos tertemizdi. Tıraş olunca yüzü o mahalle çocuğu suratını kaybetmişti. Bazı çizgileri sert, derin, hatta manidardı. İnsan o mahalle çocuğu intibaını Kondos'un gözlerinden aldığını derhal anlıyordu. Saçlarını ıslatırken;

– Usta Dimitro, diye başladı, benim kızı senin yanına vermeye niyetim var... Ha, ne dersin?

– Berber mi yapacaksın kızı, Ali Rıza?

– Öyle istiyorum. Allah izin verirse...

Dimitro "Türkler ne oldular? Olur şey değil, vay anasını! Türkler... Bu Kondos gibileri bile... Olur iş değil," dedi içinden.

– Nasıl olur? dedi. Sizin Müslümanlıkta günahtır vre Kondos.

Ali Rıza hiddetlenmişti.

– Ulan berber! Bana dinimi sen mi öğreteceksin?

Ada'da âdettir. Fakir her erkek çocuk bir

bakkal, sütçü, ekmekçi, pastacı, kasap veya berber yanına çırak alınır. Kimse dışardan çırak getirmez. Ta ki, Ada çocuklarının hepsi iş bulsun...

Yalnız hırsızlarla fazla açıkgözler müstesna... O geçen sene Karamanlının zeytinyağlarını aşıran çocuk değil mi?

Şu daha evvelki sene kilise mumlarını İstanbul'a kaçıran oğlan değil mi? Onlar müstesna, hepsi bir yere kapılanır. Üstleri yağlı, ayakları çıplak, belleri çökük, yazın koca yokuşları damacanalarla, sırtlarına yüklendikleri fanilalardan suları akan buzlarla, zeytinyağ tenekeleriyle, sepetlerle her şeyi bu çocuklar taşır. Dükkânların önünü onlar süpürür. İki lira haftalıklarını aylarca biriktirdikten sonra yaz bitene yakın hepsinin sırtında bir mavi gömlek, ayaklarında bir beyin verdiği büyük ayakkabı vardır. Şimdi beyaz, kar gibi pantolonlarıyla onlar da çorbacı çocuklarına karışabilirler. İşte o zaman da Karamanlının dükkânından gaz tenekesi, sebzecinin şeftalileri, kavunları, ekmekçinin ekmekleri, pastacının kurabiyeleri eksilir. İşte bunun için haftalıklarını hemen yiyen çıraklar en makbul çıraklardır. "Para insanı ahlaksız ediyor. Karnı doyunca insanın kötü huyları da meydana çıkıyor" der bakkal Karamanlı. Bunu tecrübe ile öğrenmiştir. Bunda bir hakikat vardır ama bu hakikatı herkes kendine göre tefsir eder.

Karamanlının, yüz paralık buzu yirmi beşe, hastalara sattığı çok olmuştu. Ama buna hırsızlık denmez, açıkgözlük denirdi.

Kiliseden mumları aşıran çocuğa gelince: O da dünyada güzel şeylerin bulunduğunu altı ay sonra başına geçirebildiği mektepli kasketi, iki bacağına taktığı keten pantolonu giydikten sonra

hissetmişti. Manastırın mumları ise demet demet köşede yığılıdır. Nafile yere yanar dururlar. İstanbul'a vapurla, parayla inilir. Bir yerde ışıklar söner, bir perdede çocuklar oynar, adamlar boğazlaşır. Bacakları gümüş kızlar öpüşür... İstanbul'da daha neler neler vardır... Manastırın mumları ise yok yere kilisede korkunç, sarı, manasız uzanmış ölüler için yanar.

Doğrusu hiçbir çocuk böyle düşünmez. Biz büyükler böyle düşünürüz. Çocuk nasıl, niçin çalar? Yirmi tane faraziye ortaya koyar, yine de niçin çaldığını bilmeyiz.

Berber Dimitro, çalan çocuklara karşı çok müsamahakârdır. Fakat kendisi hiçbir zaman çırak yetiştirememiştir de belki ondan...

Dimitro, Kondos'un kızını reddetmek istedi. Sonra yine Venizelos'un makalesi hatırına geldi. Yine reddetmek istedi. Fakat köy âdetinde hırsızlığı olmayan çocuğu reddetmek hemen hemen hakaret, hiç olmazsa bir nevi fazla hodperestlik gibi telakki edileceğini düşündü. Kondos'un bıyıklarını düzeltmek üzere şıkırdattığı makas daha fazla şıkırdamaya başladı.

Yalnız olgun berberlerde, düşünmekle makas şıkırdaması arasında bir muvazene vardır. Kötü berber düşünürken ya makas elinde donakalır, yahut da makas ahenksiz şıkırdar. Çok iyi berber ise hem kafasına, hem eline hâkim olandır. Düşüncenin sürati ile, hâleti ruhiye ile makasın ahengi bozulmamalıdır. Diyebiliriz ki, aynı ahenkten anlayan bir başka berber bu makas şıkırtısıyla mors alfabesiyle çıkarılan manalar çıkarabilir.

Ali Rıza berber olmadığı, berberlerin mors alfabesini bilmediği halde Dimitro'nun kafasın-

dan geçenleri sezmişti. Bunun berber Dimitro'nun sanatında ustalığına mı, yoksa, hâlâ koyduğu yerde otladığına mı delalet ettiğini, Kondos, bu dakikada anlayacak vaziyette değildir!

Ali Rıza'ya göre bu esmer kızın üç sene sonra açacağı dükkâna bütün Ada halkı dolacaktır. İstanbul'dan iki çırak getirtecekler. Lüks lambasının altındaki masanın üstünde gâvurca mecmualar, Türkçe gazeteler bulunacaktır. Camın, perdelerin kenarında sakallı insanlar bekleşecek, paravana ile ayrılmış kadınlar tarafında büyük esrarengiz aletler tavanlardan sarkacaktır. Bir bakır mangalda saç kıvırma aletleri ısınacak...

Ali Rıza akşamları kasa mevcudundan bir lirasını öz keyiflerine harcayabilecek: Bir galon şarap, yeni matbaa kokan gazeteler satın alacak. Bir nargile, sırmalı bir uzun marpuç, sonra belki ilk defa bir Türk berber kızının babası olacak. Kendisini şimdiden geniş, hür fikirli adam gibi görüyordu.

Dimitro;

– Peki Kondos, dedi, gelsin.

– Zanaatı çabuk öğrenir mi usta acaba?

– Senesine kalmaz. Kızların bu işe eli daha yatkındır.

– Öyle mi?

– Veve a...

– Ne zaman göndereyim, Dimitrakimu?..

– Ne zaman istersen, vre Kondossi.

* * *

Kondos para vermeyi unutarak kapıdan dışarıya fırladı. Dimitro, "kızın haftalığından keserim" diye düşündü.

Ali Rıza berber dükkânından çıkar çıkmaz havanın karardığını, poyrazın büsbütün hırçınlaştığını fark etti. Bu akşam balığa çıkamayacağını düşünerek üzüldü. Bir akşam gazetesi araştırmaya koyuldu. Hemen hemen her yer kapanmıştı. İskelenin taşlarına koca dalgalar vuruyordu. Rıhtım boyunca rüzgârın önüne doğru ilerledi. Hep aynı hülyaları kurdu: Hür fikirli babanın kızına açtığı berber dükkânının hayali...

Bir insan geçebilecek kadar dar bir aralıktan bir kilisenin meydanlığına çıktı. Kilisenin önündeki bir elektrik lambasına doğru yürüdü. Bu lambanın altında kilise kapısına yahut zangoça ait gayet rahat, çok rüstik iki kanape vardı ki, bu kanapeleri bazen aydınlıkta sevişmeyi daha gösterişli bulan iki nişanlı, bazen de iki ihtiyar dindar Rum karısı, her zaman işgal eder. Bu kanapelerin boş zamanı, ancak böyle herkesin akşam yemeğine oturduğu poyrazlı günlerdir. Kanapeye çöktü. Bir cıgara yaktı. Kızı modistra olmak istiyordu. "Seni berber yapacağım Melek!" nasıl diyebilirdi?

Cıgara bitinceye kadar, eve girince nasıl hareket etmek lazım geldiğini düşündü. Olacak gibi değildi. Tekrar çarşıya indi. Tahta kepenklerinden ışık sızan bir dükkânın kapısını vurdu.

– Yanko be! dedi, bana bir bardak şarap versene.

Yanko denilen adam iki parmağıyla bir para işareti verdi.

– Var! diye haykırdı Ali Rıza, var.

Öteki oturduğu yerden hâlâ kalkmıyor, gülümsüyordu.

Bütün ceplerini aradı. Ancak bir ikinci aramadan sonra bir şeyler buldu. Şarapçıya verdi.

Adam bir bira bardağına insana ılık hissi veren çay renginde şarap doldurdu. Ali Rıza bir hamlede yuvarladı. Dükkânın içinde gözleriyle bir şeyler aradı.

Şarapçı, bu aranılan şeylerin ne olduğunu anladığını anlatmak için bir dilim ekmeğin üzerinde ona bir balık kuyruğu uzattı. Dükkâncıya verdiği para bir ikinci şaraba yetiyormuş olacak ki, Yanko bu sefer eliyle para sayma işareti yapmadan bardağı doldurdu.

Ali Rıza ayakta onu da bir hamlede yuttu. Balık kuyruğunu ısırdı. Kılçıklarıyla yedi. Sonra yalvaran bir yüz, o mahalle çocuğu gözü haliyle;

– Yanko, dedi, doldur! Vallahi yarın veririm.

Şarapçı kadehi doldurdu. Bu sefer bir balık kafası uzattı. Bu bardağı Kondos hakiki, tam bir ayyaş haliyle ağır ağır, sindire sindire, âdeta emer gibi bitirdi.

Burasını poyraz tutmuyordu. Yakın bir binanın çıkıntısı mâni oluyordu. Yalnız Ali Rıza'nın ayaklarına kadar denizin serpintileri geliyor; paçalarından içeriye serseri rüzgârlar giriyordu. Vücudu, paçalarından giren rüzgârların girebildiği yere kadar buz gibi, yukarısı kış günü bir umum müdür odası kadar kaloriferli idi.

Son yudumu içerken kadehi uzun müddet kafasından yukarıda tuttu. Bu esnada kendisinde bir cambaz hali vardı. İçeride küçücük tezgâhların önünde iki müşteri onu süzüyorlardı. Ali Rıza o kadar komik bir vaziyet almıştı ki, bir tanesi dayanamadı;

– Doldur be Yanko, Kondos'a benden bir bardak! dedi.

Yanko tereddüt etti. Ali Rıza içince cıvıtırdı.

Küfrederdi. Cam kırardı. Yapmadığı kepazelik kalmazdı. En sonunda ise muhakkak dayak yerdi. Bu rüzgârda Ali Rıza'yı dövmek de mesele idi. Ya kazara denize uçarsa! Olur mu olurdu.

– Ne duruyorsun be, efendi emrediyor! Doldursana, zangoç tohumu!

Bu küfür Yanko üzerinde istenilen tesiri yapmıştı; bardağı doldurmadı... Ali Rıza fazla içmek istemiyordu. O da biliyordu ki, içince cıvıtacaktır, kızacaktır, lafını beceremeyecektir. Halbuki ona üç bardak şarap bir İttihatçı nâtıkası verirdi.

– Deminki kadehe say beyin ısmarladığını, dedi, sana borcum yok.

Gitmek ister gibi bir hareket yaptı. Döndü.

– Sana borçlanacağıma köpeğe borçlansam daha iyi, köpoğlu köpek! dedi.

Arkasından Rumca bir küfür, bir şişe gibi atıldı. Tahta kepenkler kapandı. Şimdi Ali Rıza kızına vereceği nutku hazırlayarak tekrar kilisenin meydanlığına doğru yürüyordu. Evden içeri adımını atar atmaz başlayacaktı:

– Kızım Melek! Sen, maşallah adamakıllı kendini bilir bir kızsın. Beni iyi dinle! Ben bugün varım, yarın yokum. Bütün düşüncem sen, bir de Hikmet. Nerede o, daha gelmedi mi? Rıza Kaptan'la mı gitti? İyi öyleyse... akşama paralı gelir... Tabii pay almıştır canım! Son vapurla buradadır.

Gelelim biz kendi işimize; dediğim gibi bu yalan dünyada ne ekersen onu biçersin. Sen adam olursan, ben mesut olurum. Bizim de başımızı sokacak bir yerimiz olur. Biz fukara insanlarız Melek, biz kızımızla kısrağımızla çalışmalıyız

ki, ötekiler gibi olalım. Olmazsak işimiz bozuktur. Bunun burasında ihtiyarlık var, hastalık var... Elhamdülillah şimdi demir gibiyim. Her işi yaparım, aç kalmayız; kalmayız ama, şurada –elinin geniş bir hareketiyle birtakım garip, eski, manasız eşyalar yığılmış, duvarları güherçileli, ıslak bodrumu gösterdi–, şu it barınmaz yerde daha ne güne kadar oturacağız. Daha doğrusu daha ne güne kadar tahammül edip de kendimizi iskeleden aşağı kapıp koyuvermeyeceğiz, malum değil! Öyle değil mi Melek?

Birdenbire, tepeden inme asıl maksadına girmek lüzumunu hissetti:

– Seni berber yapacağım. Dimitro ile konuştum, ne zaman istersen gidip çalışırsın. Bir seneye kalmaz sanatı kaparsın, fena sanat mı? Sen sanatı kaptın mı mesele yok... Ötesini bana bırak. Ben sermayeyi düzerim...

Melek itiraz etmedi. İçini, bir dükkân sahibinin hürriyeti, kış akşamı sıcak bir dükkân havası doldurdu. Kendi dükkânı: Siyah sakallı müşteriler, gözleri parlayan kırmızı, altın enseli delikanlılar, lüksün çıtırtısı, camların dışarısındaki poyraz, köpüklü deniz, dükkânın camlarına yapışmış buğular.

Bodrum katının duvarında sonradan babasının eliyle yapılmış bir merdiven asılı duruyordu. Onu Melek yerinden indirerek, ilk giren için gayet esrarengiz, nereden, nasıl olduğu belirsiz, insan girecek kadar bir deliğin ağzına dayadı. Bir erkek çocuk bacaklarıyla, merdivene tırmandı. Burası Melek'in odası idi.

Küçük kız dizlerinin üstünde sürünerek yürüdüğü halde kafasını eğmeye mecbur kalıyordu.

Minyatür bir camdan yumuşak bir aydınlık giriyor, odanın içinde hayal meyal bir kafes fark ediliyordu.

Bir kenarda serili olduğu belli olmayan bir yatağın üzerine küçük kız yüzükoyun kapandı. Bir, çok üzüldüğü zaman, bir de iyi veya kötü şeyler düşünmeye karar verdiği zaman, en küçük bir aydınlığa tahammül edemezdi. Kapkara bir yalnızlık içinde kendi vücudundan bile habersiz düşünmeyi pek severdi. Melek on dört yaşında idi. Yüzü, herhangi bir denizin ortasındaki adada yerli, yahut melez bir ırk güzelliği taşıyordu. Fakat asıl güzel yeri vücudu idi. Hemen hemen bütün azasında o büyüyecek, kuvvetlenecek insanlara mahsus, yaşa göre bir kocamanlık vardı. Ayakları büyüktü. Elinin parmakları uzun, hem kalınca idi. Omuzları kendi yaşındaki erkek çocuk omuzlarından bile geniş, göğsü düz, yayvan...

Kuvvetli, güzel bir istikbal vaadeden her şeyine rağmen yüzü bir hasta yüzü kadar sarı idi. Dudakları soluktu. Yalnız gözleri büyük, canlı, hareketli, kurnaz, ışıklıydı.

Melek yüzükoyun yattığı yerde, vücudunun kendisinin olmaktan çıktığını hissetti. Şimdi onun yalnız kafası işliyor; öte tarafı asla işlemeyecek, kendisinden ayrı bir taş parçası haliyle yatıp kalacak, fakat kafasıyla kafasının yaratacağı bir başka vücut, başka ayaklarla dünyada güzel bir şeye, güzel her şeye kavuşacak. Kendisini saçlarının arasında karanfillerle, bazen bir buruşmuş paltonun göğsüne takılmış bir gülle görüyordu. Saçlarının arasında karanfillerin yanında bir tarak vardı.

Melek yattığı yerden birdenbire kalktı. Vücudunu kımıldatmazsa hareket etmeyi unutacağını sanmış gibiydi. Pencerenin önüne gitti. Camdan dışarıda yarı karanlık, dar bir kasaba yolu, ötede, iki evin birbirine bitiştiği yerde bir şehir aydınlığına kavuşuyor, kavuştuğu yerde de bitiveriyordu. Oradan öteki âlem balıkçı kahveleriyle, rıhtımda sallanan sandallarla, son vapura koşan hamallarla evdekinden daha fena değildi. Vapur gelir, vapur giderdi hiç olmazsa. Belki de Melâhat oradadır. Bahriye Mektebi talebelerini uğurlamaktadır. Lacivert elbiseli, altın düğmeli çocuklar işaret ederlerdi Melâhat'a. Melâhat kırıtırdı.

"İskeleye kadar gitsem mi?" diye düşündü. Aşağıya seslendi:

– Baba, saat kaç?

– Onu geçiyor olmalı.

Melek, kendi kendine, "geç olmuş," dedi. Tekrar yatağın üzerine atıldı. Yastığın altına elini soktu, uyudu.

* * *

Ali Rıza, kızı yukarıya çıktıktan sonra hafiften şarkı mırıldanarak nargilesini hazırlamaya koyulmuştu. Bodrumun kapısı açıktı. Rıza kapıya doğru baktığı zaman iki ayak, kapının önünde duruyordu; eğiliyor, içeriye bakıyor.

Fakat böyle iki büklüm eğilmiş, yukarıdan gözüken insan çehreleri ne kadar tanıdık olsa yine tanınamıyordu. Bakan adam da geçip giderdi. "Kim baktı acaba?" diye söylenirdi. Sinirlenir, gider kapıyı kapardı. Melek'in babası, odanın eşyası ile hiç münasebeti olmayan güzel, yaldızlı

bir kanapeyi bulunduğu yerden odanın tam ortasına getirip içine yerleşti. Nargile hazırdı, üç-dört yerinden tamir edilmişti. Ama yine her tarafından duman çıkıyor, iyi nefes alımıyordu. Kanapeye güzelce yerleşmişken yerinden kalktı. Odanın garip eşyası arasında bir şeyler aradı. Bir makara buldu. Bez parçalarıyla marpucun duman çıkan yerlerini sardı. Makara ipliğiyle güzelce bağladı.

Tekrar kanapeye, bacaklarını altına alarak yerleştiği zaman, birdenbire bu akşam gazetesiz kaldığını hatırladı. Tekrar kalktı. Eski gazete yığınlarından bir tane çekip yerine yerleşti. Gazeteyi açtı. Hem okuyor, hem dalıyordu:

"Doğançay" istasyonunda istasyon müdürü idi. Kocaman kayalar, akarsular, iki dağın ortasına sıkışmış küçük Çerkez köyleri, istasyon müdürünün sıcak odasının camlarına beyaz Gürcü yüzlerini yapıştırıp karanlık gözleriyle bakan o Çerkez kızları!

Bir aralık Doğançay'da istasyon müdürlüğü yaparken, yine böyle koltuğa yerleşip gazeteler okuduğunu her zaman hatırlayacaktı. O zaman nargile içmezdi. O tüy gibi Seferoğlu cıgara kâğıtlarına sarı, bir kabak içi kırmızısına kaçan, Hendek tütünlerini sarar, sarardı. Oda sıcaktı. Bir dökme soba koca kavlan yarmalarını tüketir, tüketirdi...

Tren zamanı, Çerkez kızları yemiş satmaya geldikleri zaman istasyon müdürünün odasındaki saate bakmak için beyaz, kar gibi yüzlerini cama yapıştırırlardı. İstasyon müdürü onların burunlarını tutmak, sıkmak isterdi.

Gece, dağdan dağa çakal sesleri vurur, ya-

kın şoseden tıkır tıkır, kara atlar üstünde süvariler geçerdi. Bazı geceler Çerkez köylerinin düğünlerinin brovning, parabellom sesleri, gece yarılarına kadar yıldızlı, aydınlık Doğançay gecesini deler giderdi.

Tren, bacasından geceye sarı bir duman döker; büyük, canlı, ejderha sesleriyle gelir, canavar sesleriyle kalkar, küçük kıvılcımlar dökerek Geyve Boğazı'nın içinde, tutsalar sıkışıp kalacakmış gibi, koşardı.

Onu tömbeki ile gazete her zaman bu gençliğinin en büyük memuriyetinin büyük hazzına bırakır. Her zaman bu eski rüyayı görür. Fakat her zaman da bu güzel, eski rüyanın sonunda yeni, en yeni bir vaka, canını sıkacak bir şey hatırlamazsa yapamazdı. Bu şey, sırasına göre biraz evvel yerinde gibi gözüktüğü halde biraz sonra boşluğu, manasızlığı hatırlanacak bir hadise olurdu. Mesela, bu akşam kızına verdiği nutuk gibi.

Bir utanma hissi duydu, "Ayıp be!" dedi, "Kıza neler söyledim. Ama haklıyım be! Hayır, ne hakkı? Neden haklıyım? Ne boş lakırdılardı onlar. Böyle mi söylemeliydim? Demeliydim ki: 'Kızım! Biz, daha doğrusu ben, artık hamallık, balıkçılık yapacak vaziyette değilim. Her tarafım ağrıyor. Perişanım. Şu üstüme başıma bak! Bana vız gelir ama, senden utanıyorum. Bak Melek'in babasına diyecekler. Bir küçük dükkân alalım istersen. Ben biraz rahat edeyim. Birkaç sene sonra biz de bir ufacık ev alır –üç-dört odalı bir şey– ikisinde biz otururuz, öteki odaları yazın kiraya veririz. Sen helal süt emmiş bir esnaf çocuğu bulur, evlenirsin; torunlarımı görürüm.' Böyle söyleseydim herhalde daha iyi olurdu, daha dü-

şündüğümü söylemiş olurdum," dedi kendi kendine.

"Ah bu yarım sarhoşluk! İnsanı yalancı ediyor, riyakâr ediyor, lafını şaşırtıyor. Bu kör olasıyı ya bir daha içmeyeceğim, yahut zilzurna olacağım. Üç günde bir paket tömbeki benim neme yetmiyor? Şimdilik bu bile fazla ya!"

Gece ilerlemişti. Uzaktaki balıkçı sesleri kesilmiş, yalnız zaman zaman, belli belirsiz denizin sesi geliyordu.

Saat kaçtı acaba? Ali Rıza: "Naci de nerede kaldı?" diye düşündü. "Şehirden çoktan dönmüş olmalı. Herhalde bir kahvededir. Kahveler kapanmadı mı dersin? Ha, Sultana'nın kahvesi sabahçıdır. Belki de bir gırgırda ziyafet vardır. Kafayı tütsülüyorlardır. Çapkın oğlan!" dedi. "Ya Hikmet? Hikmet nerede acaba? O da mı Naci'yle yoksa? Herhalde. Naci onu bırakmaz. Gelip uyusaydı bari çocuk! Allahın günü o hergele balıkçılara uşaklık eder. Ama içlerinden insanı da çıkmıyor değil ha! İşte kıçına şayak lacivert pantolonu veren ihtiyar çok insan bir adam. O Romanya'dan alınmış dağ ayakkabılarını Hikmet'e veren delikanlı da iyi çocuk ha!"

Hikmet'i bir kış günü Mütarekede kanunken devriye gezdiği bir gece sokakta bulmuştu. Yedi yaşında ya var ya yoktu.

Zayıf, çelimsiz, beyaz burnunun üstü çilli, sarı saçlı, muhacir çocuğu gibi bir şeydi. Alıp eve getirmişti. O zamanlar Boşnak karısı sağdı. Boşnak karısı Melek'in anası idi. Doğançay'dan sonra Edirne taraflarında istasyon amiri iken aldığı karı idi.

Boşnak karısı amma da söylenmişti ha! "Ken-

di çocuklarına bakamazsın. Sokaktan çocuk toplarsın. Sokaktan çocuk toplamakla biter mi? Bari güzel bir şey olsa..." deyip deyip haykırmıştı.

Ona göre güzel şey, şöyle bir şey olmalı: Kıvır kıvır zeytinyağlı saçları olmalı. Kafasında sirkeler parıldamalı... Akşamları gaz lambasının altında Boşnak karısı ölen kızının bitlerini ne büyük hazla kırardı! Saatlerce ağzının kenarında bir zevkli salya ile, o Horhor'daki evin geniş, soğuk odasında küçük kızla Boşnak karısını içi ezilerek seyrederken; bütün Horhor mahallesini yakmamak için az mı arkadaşlarının gece nöbetlerini almıştı. Yangın geceleri evine koştuğu zaman ana kızı kaç defa birbirinin bitlerini ayıklarken yakalamıştı. Akşamları, az mı öğürtücü çiğ etlerle yapılmış yemekler yemişti. Neydi o, bakla, et, hıyar turşusu ve tarçınla yapılmış Sırp yemeği?

Boşnak karısı öldükten, Kondos memuriyeti bıraktıktan sonra, aşağı yukarı on dört yaşlarında olan bu Hikmet eve bakmıştı. Gazete satmış, Köprü başında gelene geçene takvim, mani okutmuştu. Kondos seferberlikten sonra hastalanmıştı.

Hasta halinde ona, bu Galata'nın karanlık bir sokağında bulup eve aldığı Hikmet bakmıştı. Çıplak, ince, mor bacaklarıyla onun Horhor'daki evin pencere kenarındaki sedirin üstünde kafeslerin arkasında ne garip hislerle –kendine değil, onun zayıflığına acıyarak– doktora koştuğuna bakmıştı.

O zaman onu bir garip yarım baş ağrısı yakalamıştı. Ateşi kırktan aşağıya düşmezdi. Hastalığının ismini hâlâ öğrenemedi.

O hastalıktan kalktıktan beri bazen nadir günlerde kafasında derin, yeri doldurulmaz bir boşluk, tam bir boşluk hissederdi. Öyle ki bu boşluk bir gün devam edecek olsa insan mahvolurdu. Kafasındaki boşluk şöyle bir saat sürer; bir şey hatırlamaz, bir şey düşünmez, yüzü balmumu gibi sarı, gözleri bulanık dolaşırdı.

Ada'nın bütün tepelerini böylece dolaşmakla bu hal geçerdi. O zaman Yanko'nun dükkânının önünde kanı tekrar derisine yayılır, eski neşesini bulurdu.

İşte Hikmet, o zamandan beri hâlâ didinir, Kondos'a baba gibi, Naci'ye kardeş gibi sarılırdı. Yalnız Melek'le pek geçinmez. Çok kavga ederler. Fakat Kondos'tan korkmadığı, Naci'ye ise kendisinden altı yaş ufak olduğu için hiç ehemmiyet vermediği halde Melek'in her sözünü yerine getirir, ondan garip bir çekingenlik duyar.

Ali Rıza derin bir uykuya daldı.

* * *

Hikmet, "Medarı Maişet" isimli motora motorcu muavini olarak yerleştiği gün, Ruhi Kaptan ona sarı bir tulum almış, ayaklarına, Dimitro'nun yanında haftalığı dört liraya çıkan Melek, sağlam bir asker kaloşu hediye etmiş, onu bir güzel tıraş etmiş, kafasına Ali Rıza, arması taze fakat kullanılmış bir kasket geçirmişti.

Bu bahar gününde Hikmet, ömründe ilk defa giydiği, çoktan özlediği bu eşya ile yürümesini şaşırmıştı. Zayıf vücuduna tulum bol geliyordu. Alelacele yapılmış tıraşından, aslında güzel olan kafası bir yolunmuş hal almıştı. Çenesini biraz öne eğerek, ensesini biraz kısarak, ciddi yürüyü-

şü garip, külhanbeyce idi. Bunun için gelip geçen Hikmet'in arkasından gülüyordu.

Fakat o mağrurdur. İnsanların içine ilk defa, çıplak bir yeri gözükmeden çıktığı için rahattır. Sakindir. Eh, şimdi artık bir adamdır da: Motorcu.

Parmaklarının arasında cıgarası, tulumun cebinde raptiyesi parlayan kurşunkalem, cebinde mendili, iki papel... Dünya büyüktür, güzeldir. Geceleri yıldızlar parlar. Gündüz sarı altın bir güneş doğar. Sular sakin, motor gürültülüdür. Melek onun küçük kız kardeşidir. Motorun sahibi sarhoş herifin biridir. Biridir ama sevilmeye layıktır. İnsanın en fenasında bir iyi tarafın bulunduğunu biliyoruz. Biz o iyi tarafı bulmaya, ondan istifade etmeye mahkûmuz, mecburuz.

Ruhi Kaptan, Hikmet'in yanına fazla sokulursa delikanlı hiçbir zaman duymadığı acı bir his duyar. Bu his tarif edilmez, anlatılmaz, ama bir şeye benzetilebilir: Kafanı bir mengeneye sıkıştırır mısın? Mengene ağır ağır sıkmaya başlar mı? Kafanla beraber bütün ruhunun sıkıldığını duyar mısın? Hikmet'in kafasını kimse mengeneye sokmamıştır. Fakat soksa Ruhi Kaptan'ın ona ağır ağır, içten içe, dolu dolu yaklaşması, bu mengene işine çok benzeyecek.

Motorcu, bir gece Ruhi Kaptan'ı eşek sudan gelinceye kadar dövdükten, çekilip gittikten sonra gelen yeni motorcu, Hikmet'e daha ağır, o mengene işinden daha ağır imalar yapmıştı.

Hikmet tahammül etti. Ne halt etsin! Motorculuğu bir senede kavradı. Bu sefer sırasında, o da motorcuyu bir akşam adamakıllı ıslattı. Şimdi bir baba kadar müşfik olmasına rağmen yine için-

deki şeytanı öldürememiş olan Ruhi Kaptan'ın gözlerine bakmadan yanında çalışan motorcusu Hikmet oldu. Muavin olarak da nereden bulduysa buldu, bacakları çarpık, yüzü simsiyah, saçları tabiatten pis, mendebur, fakat bir dünya değecek kadar iyi ahlaklı bir oğlancağız buldu. Ruhi Kaptan şaka değil para kazanıyordu. Küçük memleketin şehirle olan bütün münasebetini hemen hemen yalnız o temin ediyordu. Marmara'nın büyük, dehşetli fırtınalarını Hikmet'ten başkası bu çürük tekneyle atlatamaz. Ruhi Kaptan, Hikmet olmasa çocuğunu leyli mektebe göndermeye, kızını, karısını süslemeye, rakı içmeye, ara sıra şehirde şeytanını öldürmeye gidemezdi. Hikmet, kaptandan beş lira haftalık alır. Kaptan haftada altmış lira kazanır; Hikmet'in tahminine göre –halbuki kaptanın ayda beş yüz liraya para dediği yoktur– evinin masrafı da üç yüzü aşar.

Hikmet haftalığından bir lirasını yanındaki çocuğa verir. Çocuğun yemeğini bereket Ruhi Kaptan evinin artıklarıyla üzerine almıştır. Çocuk ambarda yatar, fakat sabahları türkü çağırarak uyanır. Gözleri her zaman uykuludur. Gözlerinin altı her zaman çürüktür. Hikmet çırağının bazen kulağını çeker: "Ulan!" der, "senden şüpheliyim. Yoksa geceleri fazla rüya mı görüyorsun?" Halbuki küçük daha rüya görmemiştir. Hiçbir şey anlamaz. Rüya görecek zamanı gelmiştir ama Ruhi Kaptan'ın artıklarıyla bu rüyayı daha birkaç sene göremeyecek. Çocuğun yapısı zayıftır. Böbrekleri bozuktur. Rutubet zayıf bünyesine göre değildir. Gözlerinin altının mor olmasını; çocuğun çok çalışmasına rağmen, ruhunun hareketsiz oluşuna vermelidir.

"Medarı Maişet" motoru yazın yazlığa gelenlerin eşyasını, yazın ortasında bakkalın buzunu, ötesini berisini, sonbaharda göçlerin denklerini taşıdıktan sonra bir müddet iş görmez. Sonra torik Karadeniz'den akın akın gelmeye başladığı zaman ardına gırgırları bağlayarak balığın bulunduğu yere doğru açılır. O zaman Hikmet için güzel geceler başlamıştır.

Işıklar bir yarım saat içinde uzaklaşır. Artık içlerinde soba yanmayan fakat küçük odanın camlarında nefes çiçekleri yapılmış olan partal kilimlerin örttüğü sedirdeki bir insanı, buradan, hafif karayelin insan yüzünü yediği yerden, düşünmek... İçinde balıklar, canavarlar kaynayan uyanık denizin canlı yüzünden soğuk pırıltılı, yılan mahlukları ağlara takmak...

– Hisaaa...

– Aham balığa bak, kaptan balığa!

– Çevirin ulan!

– Ne duruyorsun ha uşağım?

– Çek sandalını ordan...

– Ulan hırsız!

– Kimin malını kimden esirgiyorsun be kaptan?

– Aha gözünü oyarım!

– Gözün çıksın!

Motorun küpeştesine deniz içinin yıldırım kadar hızlı hayvanını attıkları zamanki gürültü, ne hoş gürültüdür! Hikmet kendini sinemada zanneder. Vakit dokuzu geçmiş, millet ayaklarını vuruyor gibidir. İnsan;

– Başlayacaksa başlasın be! diye bağırmamak için kendini güç zapteder.

– Dokuz yüz çift, altı yüz elli çift, bin iki yüz

çift... Motor almaz mı fazla? Yükleyin be! Korkmayın. Balıkla batalım ne ziyanı var? Dinine yanayım be! Batırsın bu balık bizi. Ulan çöplenin fıkaralar! İstediğiniz kadar alın! Hadi istediğiniz kadar alın! Hadi ulan! Ne duruyorsun doldur kayığını.

– Para etmiyor ki canavar. Para etmiyor ki. İtalya çekmiyor ki...

– Öbür seneye harp varmış.

– Bakalım gelecek sene balık çıkacak mı?

– On kuruş da mı etmeyecek çifti be?

– Yeter yahu! Motor batacak.

– Batmaz, korkmayın; batar mı bu "Medarı Maişet?"

– Hiç batmış mı?

– Geçen bahar az daha batıyordu. Hani o birdenbire bir hava patlamıştı, tam filizkıran zamanı. ·

– Üç bini buldu. Yeter. Bir balık bile alamam. Ben kırıyorum.

– Aha! Nereye kırıyorsun? Bir yere gidemezsin. Böyle mi pazarlık ettik? Ah bizim memleketin motorcuları! Neredesiniz? Bak şu ödleğe!

Hikmet makineyi yağlayan çırağa seslenir:

– Tahsin anam, mazot koy, tüyüyoruz.

Tüyerlerdi!.. Ada'nın ışıkları büyüye büyüye, altlarından denizler kaça kaça, kalabalığın yığıldığı iskeleye varırlardı. Gümrük memurları, polisler, ihtiyar kadınlar, çoluk çocuk onları beklerdi. Artık sabahtır. Herkesin elinde kocaman bir torik vardır.

– Geç kalacağız, hadi şehre!

Alacakaranlıkta denizde ses seda kesilmiş, her şey uykuya varmıştır. Balıklar yorgun, deniz

bitap. Motorun sesiyle uzak evlerde çocuklar uyanır, tekrar uyurlar. Şehir sis içinde uyanmaya başlarken, yine insanların balıklarla kaynaştığı yerlere varılır ki, torik beş para etmiyor. Bin çifti "Avriyonos" Yunan gemisine satmışlar. İki bin çifti dökmek için motorda dine, imana, avrada, kâinata küfreden gemici, kaptanlarla yola çıkılmıştır.

Torik, bir kara hayvanı gibi, leş halinde şehir çöpleri küçük, sivri dişlerinin arasında yüzer durur. Küçük sandallar mallarını daha yeni piyasaya götürmektedirler. Onlara bağırılır:

– Götürün, para ediyor!

Küreklere daha hızlı asılanların içinde acı bir şüphe vardır. Dişleri kısılmış, yüz yorgun, uykusuz, biçaredir. Yalnız insan gözlerinde bir rakı sefasının, bir Galata gecesinin edepsizliği ara sıra parlar. Onlar da yarım saat sonra Haliç'e mallarını getirip dökerler. Küçük vapurlar torik leşlerinden iskelelere yanaşamaz.

Gümrük motorları şehri bir uçtan öbür uca dolaşarak, nehir ağzına balık döken sandalcıları yakalamaya koşarlar. Mavnalar kocaman gövdeleriyle sallanır. Şehrin kış sabahı, bitmez tükenmez yağmuru, çamuruyla insanı bıktırır. Yine de rakı içmek şarttır. Balık çıksın çıkmasın, satılsın satılmasın, ümit her zaman vardır. Balığın çıkmamasına imkân yoktur. Sıra sıra bekleyen bandırası ecnebi yelkenliler, bu sene olmazsa gelecek sene bu latif, lokum gibi löp et hayvanı alacaklar, fıçılara basacaklar, afiyetimize yiyeceklerdir.

– Yaşasın torik be!

– Hep beraber be anam!

– Allah aşkına bir kadeh daha kaptan.

– Yok canım. Sonra cıvıtırsın, bu kadarı kâfi.

– Öyle olsun be! Kaptan şerefe!

Öteki, başıyla şerefe işareti yapar. Bıyıkları taramalı gemici cıvır. Rakıya dayanan Hasan böbürlenir, deli kaptan gözleri fincan gibi, kanlı, haykırır:

– Hadi kalkın başka bir yere tüyelim be! Ekşidik burada yahu!

Küçük, ağızları bozuk, kaptanların kaptanı orospular, elektrikleri yanmış, şimdi akşam basmış sessiz meyhanelerde bekleşiyorlar. Udi Sotiraki mızrabını, kanuni Himmet yüksüğünü, hanende Melâhat beyaz gerdanını emirlerine amade kılmıştır balıkçıların!..

– Yaşasın be torik!

– Toriğin Allah belasını versin be!

– Sus ulan çarpılırsın!

Hikmet parasını almış, köyün yolunu çoktan tutmuştur. Başaltında iki canlı balık kıpırdar. Hikmet onları lakerda yapacak, yaz akşamları Sultana'nın kahvesi önünde fincanda rakı içerken havyar gibi lakerdadan –bir baş soğanı kırarak– yiyecektir.

– Yaşasın torik ha Hikmet!

– Hep beraber yaşayalım anam!

– Şerefe!

Kıçaltında gemiciler şehirden böyle dönerler.

* * *

– Yakup Reis telefon etmiş. İki İtalyan gemisi bekliyormuş. Balık çifti yirmi beş ediyor.

Ortalık daha gündüz. Motorlar, gırgırlar her

tarafa dağılmıştır. Sakin bir lodos esmekte. Balık para ediyor. Deniz çarşaf gibi.

– Bulalım canavarı.

– Hadi sandalcılar arayın.

– Sal oltayı be Tahir!

– Çek oltayı oradan; orada balık bulunur mu?

Yer bakır, gök demir kesilmiş, günlerden beri deniz karış karış aranmış, balık yoktur. İtalyan gemileri bekleşir.

Hava karayele döner, deniz hırçın, perişan, kızgındır. Beyaz bıyıkları titreyen bir kaptan kadar tükürüklü, küfürcüdür. Motorun sereni inler. Su buz gibidir. Balıkçıların elleri bir şalgam kadar kırmızı.

Bütün şehri inletmek için balık çıkıyor. Uskumruyu kovalayan toriği kıstırmışlar, motorlar dolu. İtalyan gemilerinden sonra Yunan gemilerine de yüklenmiştir. Bütün limanın meyhanecileri kadehleri parlatmaya başlamışlar. Karafakiler dizilmiş, anason rakının içinde pul pul olmuştur. Her taraf balık kokuyor. Fakir mahallelerde torik kuzu diye satılır. Balıkçı günü gününe yaşar. Yarının geçimini cebinde saklayan hangi namertse ortaya çıksın!

Balık zamanında Medarı Maişet'in balık kokusunu Hikmet çok sever. Gemicilerin ağzı rakı kokar. Mal sahipleri konyak şişeleri cebinde gezerler. Reis konyağına soda koyar. Konyağını şekerle, badem şekeriyle içer. Bok içesi! Hakkıdır, mal onundur. Ama neye tenezzül etmez de rakı içmez. İşte gemiciler buna içerler. Reis kendi kendine; "Rakı içsem mal sahibi olur muydum?" der. Doğrudur.

Melek, ustasından memnundu. Sert, dediko-

ducu olmasına rağmen birdenbire bir anne şefkati alıveriyordu. Bilinmeyen bir garip ilaç içmiş gibi günleri vardı. O günlerde doğru baba muhabbeti ile değil, bir ana şefkati ile yumuşar; âdeta içi, âşıklarda olduğu gibi, ezilir. Bir erkeğe yakışmasa bile Melek'i korkutmayan, bilakis ona, Dimitro'ya sokulma insiyakı veren bir hal alırdı. Beyaz bıyıkları, mavi gözleri nereden geldiği meçhul bir iktidarsız sevgi ile titreşirlerdi.

Fakat Dimitro mağrur adamdı. Bu iktidarsızlığın fark edileceğini aklından geçirmese bile sezdiği için derhal, bir hoca maskesi takınıyor; Melek'in elinden makası kaptığı gibi dürüst hareketlerle öyle tutulmayıp böyle tutulacağını, usturayı hiçbir zaman dik tutmamasını, diline vermeye çalıştığı bir Elenika lehçe, Apoyevmatini lügatlarıyla izaha çalışıyordu. Bazen kendine hâkim oluyor, bu hocalık maskesini günlerce takınıyordu. Bazen de yaşının, zayıf günlerinin heyecanıyla Melek'in bütün hareketlerini bir sandalyenin üstünden, bir yaz akşamını seyreder gibi, melankolik, tembel seyre dalıyordu.

Melek yavaş yavaş Dimitro'nun hayatını öğrenmişti. Bazen müşterisiz yağmurlu günlerde otururlar, Dimitro anlatırdı. Anlatırken dalar giderdi.

Dimitro'nun babası Patrikhane'de memurdu. Eski Yunanca bilir, şiirler yazar. İstanbulininin içinde uzun boyu, asker vücuduyla yakışıklı bir adamdı. Saraya da mensuptu. Paskalyalarda Patrikhane'den gönderilen gaz boyamasına sarılmış çöreklerle yumurtaları ağa hazretlerine takdime o giderdi.

Zarif bir adamdı. Türkçe istidaları, havalele-

ri, Patrikhane'ye ait her nevi hususatı ciddi, zarif bir lisanla yazar; saray erkânının, devlet rüesasının, memurlarının önüne Patrikhane'yi temsilen o çıkardı.

Sırmalı keseler içinde saraydan verilen altınları yediği zaman Prens Mavrokordato ailesinin erkânı bile kendisine gıpta ederdi. Patrikhane'ye kır atların çektiği bir faytonla gider gelirdi. Patrikten sonra onun ismi anılırdı. Galata'da sağlam, pencereleri demirli, taş bir binada otururlardı. Evin içi geniş, esrarengiz, büyülü idi. Dimitro gözünü kapadığı zaman Meryem resimlerinin önündeki mumu, kadife perdelerin üzerine vuran şömine ışığını, odanın loşluğunu, babasının şöminenin önündeki geniş, yaylı koltuğunu, yerdeki ayı postunu, duvarlardaki av tüfeklerini, çocukluğunun boş, sessiz, kimsesiz zamanlarında insanın içini yalar gibi olan, babasının av köpeğini görür gibi olur.

Avizeden gözünü yormayan, odayı aydınlatmayan bir ışık dağılırdı. Köpek esnerdi. Babası entarisinin içinde bir heyula gibi uzun; merdivenli bir kütüphanenin önünde gider gelir, bir kitabın bir yaprağını ayakta okur, yerine oturur, bir yenisini alır, şöminenin başında bir dirseğini ocağın üstüne koyarak bir müddet de orada okur, sonra kenarlarında bin bir kâğıt parçası dosyalar bulunan bir masa başında uzun zaman, gece yarılarına kadar çalışırdı.

Evvela babasını tutan patrik ölmüş, sonra Sultan Hamit hapsedilmiş, sonra da anasına göre, yeni patriğin kendisine yaptığı kepazeliklerden ötürü babası ölmüştü. Evler satılmıştı. Bu dürüst, sakin adamın müthiş borcu çıkmıştı. Di-

mitro on dört yaşında idi o zaman. Tarlabaşı'nda bir yere taşınmışlardı. Ev sahibi berberdi.

Dimitro bugün altmış yaşındadır. Aya Dimitro yortusu bugünlerde. Üç-beş gün sonra altmış bitecek; altmış bir.

Sanatı sayesinde aç açık kalmamış, ihtiyar anasına ölünceye kadar fazla bir yoksulluk çektirmemiş, geçinip gitmişti. Anası öldükten sonra evlenmişti. Fakat çocuğu olmadı. Halbuki Dimitro gençliğinde küçük büyük birçok macera geçirmişti. Galiba kanı icabı Rum zenginlerinden birinin kızına da fena halde abayı yakmıştı. Bu hadisenin iyi neticelenmeyeceği evvelden kestirilebilirdi. Bir berbere meşhur Aslanlı Pasajı'nın, Aslanlı Hanı'nın sahibi kızını veremezdi. Fakat bütün Rum muhiti bu hikâye ile çalkalandı durdu. Dimitro, o zamanlar kozmopolitçe Rum muhitinin, Victor Hugo'nun *"o l'enfant grec aux yeux bleus"* şiirine tam tamına uyacak şekilde mavi gözlü, sülün gibi bir mahluk olduğu için Matmazel Fotika da ara sıra babasını tıraş etmeye eve gelen bu oğlana gönül kaptırıvermişti.

Öyle ki, kız ağlar, oğlan ağlar. Fakir Rum mahallesinde Türk fakirlerinden öğrenilmiş Kerem - Aslı hikâyeleri Dimitro ile Fotika için yazılmış gibi bir hale geldi. Bütün o zamanki Beyoğlu yerinden oynadı. Balozlarda şarkılar düzüldü. İsketing Palas'ta münakaşalar yürütüldü. Rum liberallerle aristokratlar birbirine girdi. Neticede aristokratlar da Dimitro'nun babasının, büyükbabasının soyunu sopunu öğrenince bütün fırkalar hep birleşti. Kızın babası iknaya çalışıldı. Kâr etmedi. Adam pılıyı pırtıyı toplayınca kendini Paris'e attı. İsmi cismi unutuldu.

Dimitro bu sırada meşhur olmuş, dükkânı müşteri almıyor, kalfaları, çırakları ile Beyoğlu ve Tarlabaşı arasında bir muazzam dükkânda vakur çalışıyordu. Epey para yaptı. Para ile beraber aşkı unutuldu. Kendisinin unuttuğu aşkı başkaları da yavaş yavaş unuttular. Kalfalara yol verildi. Çıraklar büyüdü. Dimitro yine yalnız başına müşterisiz; çıraksız, kalfasız kalınca Tarlabaşı mahallesinin en fıkırdak kızını kandırdı. Onunla evlendi. Bütün merakı çocukta idi. Ah bir çocuğu, bir kız çocuğu olsaydı! Oğlan çocuk istemiyordu. Bütün şarklı erkeklerin aksine bir kız çocuğu için canını verecekti. Çocuğu olmadı. Aldığı kız ona nereden bulursa bulacak bir çocuk yapacaktı ama Dimitro'dan habersiz yapması daha iyi idi. Yapamadı. Boşandılar.

Beyoğlu muhiti meşhur Dimitro berberi unutmamıştı. Kepazelik yine her tarafa yayıldı. Yunanistan'a kadar haberler gitti. Dimitro dükkânı kapadı. Soluğu Midilli'de, Rodos'ta, İskenderiye'de aldı. Gezdi dolaştı.

İstanbul'a tekrar döndüğü zamanlar İngilizler daha İstanbul'da idi. Dimitro buraya gelince her zaman susmuş, Mütareke zamanındaki milliyetperverliğinden bahsetmeyi hiçbir zaman istememiştir. Galiba bu milliyetperverlik yüzünden biraz kendi kendine mahcuptur. O zamandan sonra, "Ben o meşhur Dimitro berberim!" der. Der ama Dimitro berber çoktan unutulmuştur.

Buraya gelince tekrar evlenmişti. Yine çocuğu olmadı. O zaman Ada'ya göç etmiş çok fakir bir Yahudi ailesinin kızını kendine evlatlık almıştı. Kız şimdi yirmisinde vardı. Civelek, fıkırdak bir Rum kızı olmuştu. Ona Dimitro bakar bakar;

"Belki de soyu sopu Yahudi değildi" der. Bazen düşünür ki, insanlar anasından ne Yahudi, ne Müslüman, ne Hıristiyan doğarlar. Buna Dimitro hayret eder. "Nasıl olur?" der. Fakat münakaşa açıldığı zaman, nasıl olur demez, der ki:

– Beni anam, doğduğum zaman Balat'taki havraya bıraksaydı, ben şimdi mis gibi bir Yahudi olurdum. Seni Mişon, anan, doğduğun zaman Süleymaniye Camiine bıraksaydı, sen de şimdiye kadar müezzin olmuştun.

Karısı ölmüş, Yahudi kızı ufacık kendine kalmıştı. Akşamları, poyrazın camlarını dövdüğü sahildeki eski evde, kızın kıvırcık sarı saçlarını tarar, yemeğini yedirir, yatağına yatırır, ona Rumca ninniler söyler, uyuturdu.

Kız büyüyünce büyük şehirde bir işe girmiş, Fransızcalar ezberlemiş, daktilolar öğrenmiş, mühim bir matmazel olmuştu. Bütün süslere merakı vardı. Dimitro onun arzularını, yani fistanlarını temin edemezdi. Bununla beraber günün birinde Dimitro'nun evlatlığı tertemiz, tertemizden daha fazla, müthiş şık giyinmeye başladı.

İşte bundan sonradır ki, Dimitro, Ada'da kimin ne yaptığını, kimin kiminle, kimin ötekiyle ne yaptığını öğrenmeye başlamış, kendisine edilen en küçük bir imaya verilecek cevabı önceden hazırlamıştır. Kız geceleri evine gelir. Onun artık saçlarını taramaz.

Gençliğini, Beyoğlu'ndaki eski dükkânını hatırlayarak "Ekinos kosmos (=dünya böyledir)" der. Sonra birisi ölmüş gibi ilave eder: "Pseftikos kosmos (=yalancı dünya!)"

Her yılbaşında Dimitro bazen kendi kendisine, bazen de pek dostlarına evinde bir ziyafet

çekmek âdetindedir. O yılbaşında da Melek'le babasını evine davet etmişti. Bütün aile saat sekize doğru Dimitro'nun yalı boyundaki ahşap evinin kapısını çaldılar.

O akşam Dimitro'nun davetlileri içinde iki mal sahibi vardı. Bunlardan biri elli yaşlarına yakın, bir gün bile acı şeyler düşünmemiş, güler yüzlü, yanakları al, dudakları büyük, saçları hemen yeni ağarmış, şişmanca bir adamdı. Karadenizlilerin o şarkılı ahengiyle konuşuyor, şen hikâyeler anlatıyordu.

Ötekisi mahzun, zayıf yüzlü bir delikanlı idi. Dilinden Anadolulu olduğu ancak belli oluyordu. Yüzünün zayıflığına çok yakışan iri fakat yine zayıf bir vücudu vardı.

Ali, o akşam harikulade güzel giyinmişti. Her yerinde fazla mübalağa edilmeyen bir şıklık vardı. Bu kıyafeti alabilmek için adam belki günlerce uğraşmış olmasına rağmen bu kıyafet onun malı, bizatihi kendisinin olduğu hissini veriyordu.

Hikmet, tulumunun içinde kirli idi. Naci ise o kadar pis, o kadar tırnakları simsiyahtı ki, Ali bile ona yan yan bakmaktan kendini alamıyordu.

Dimitro'nun kızı müthiş şık, dekolte idi. Zayıf reis gözlerini ona dikmiş, isim veremediği ince elbiselerine "Tüllere bürünmüş, gâvurun kızı" diye içinden maniler düzüyordu.

Dimitro hepsinden fevkalade idi. Bir lavaliyer kravat takmıştı. Alphonse Daudet, Alexandre Dumas Fils romanı kahramanları kadar bin sekiz yüz bilmem kaç modası giyinmişti.

Biralar içiliyor, lakerdalar, taramalar yeniyor, balıktan, berberlikten, sandaldan, Trabzon'dan bahsediliyordu.

Melek, önceleri garip bir yadırgama hissetti. Şu zayıf, sessiz, ölü çehreli, senelerden beri kendisine garip içli gözlerle bakan Hikmet bile, bu evin içinde bütün esrarengiz halini kaybetmiş, babası, o sarhoş, tabii adam balıkçı reisleriyle konuşmaktan gurur duyan zavallı, öksüz bir hal almış, bu mütemadiyen içip mütemadiyen gülerek, mütemadiyen kendi parasından, kahramanlıklarından, dünyada bir gün bile gam çekmediğinden bahseden mal sahibi, adamlarına emrederken, motorlara çevik adımlarla atlarken aldığı çalışkan halini kaybetmişti.

Meclisten önce Melek bir yadırgama hissi duydu. Sonra kendini en yakın dostları içinde yapayalnız hissetti. Nerede ise, niye buradaki şu reisle garip vaziyetler, büyük adam tavırları, ciddi konuşma tarzları icat eden adamın çocuğuyum, diyecek bir hal almıştı.

Bu adamlar kimlerdi? Aralarında ne arıyordu? Şu ressam kılıklı berber, ona hâlâ bir sevici gözüyle bakıp duracak mıydı?

Ali Rıza;

– İçsin bir bardak bira, dedi, n'olacak?

Zayıf genç reis:

– Hadi bakalım mini mini hanım, bir tane içiverelim.

Hikmet, Melek'in bardağını doldurdu.

Yarım saat sonra Melek artık yerini yadırgamıyordu. Mademki böyle bir mecliste idi, ne olursa olsundu. Dimitro söylemişti. Bugün bütün dünyada eğleniliyor. Mademki bir kara talih, Melek'i bu akşam eğlencesiz, sessiz bir köye atmıştı. Mademki bütün insanlar da eğleniyordu, "eğlenelim" dedi.

Zayıf genç reis, Dimitro'nun kızı Marikula'yı dansa davet etti. Gramofon fokstrotlar açıldı.

Melek biraz sonra evden çıkarlarken şehrin bütün kadınları gibi babasına;

– Aman ne eğlendik, ne eğlendik! dedi.

Ali Rıza, reisin kendisine teklif ettiği işe dair düşünüyordu.

– Hem ticaret, hem ziyaret. Galiba bu seneden senin dükkânın aynalarını, takımlarını düzeceğiz dedi.

Bu yılbaşını unutamayan Ali Rıza oldu. Berber Dimitro'nun yemek salonunun çatalları, kaşıkları, bıçaklar, pembeye yakın tabaklar, kesme sürahiler, tavandaki avize, yerdeki ayı postu Ali Rıza'ya bir eve sahip olmanın hazlarını tattırmıştı. Bazen iskeleden göç eşyalarını boş odalara taşımış, fakat bu garip eşyaların boş odaların ortasına atıldıktan bir-iki saat sonra alabileceği o insanı sersem eden, içini gıcıklayan rahatı, intizamı alacağını hiç düşünmemişti.

Bir yaylı koltuktan seyredilen deniz ile denizin içine kapanmış karşıki boş adanın bu kadar güzel olacağını aklından bile geçirmemişti.

Şişman mal sahibi Rafet Reis, ona epey yardımda bulunmuştu. Fakat bütün bu yardım, her akşamki şarap galonu ile tömbekisine ancak yetişiyordu. Sonunda reis çekilmez bir adam olmuştu. Yaptığı bir iyiliğin mukabelesini her daim gözünde okuyor, her daim ondan her türlü fedakârlıklar bekliyordu.

Hani nizam intizamla istese yani "Efendi! Allahın emriyle kızını bana ver" dese, ehemmiyeti yoktu. O zaman, "düşüneyim" diyecek; üç bardak şarap devirecek, Trabzon'u, Trabzon'un sa-

hilinde pencereleri Karadeniz'in kara yüzüne açılmış odalarda kayınpeder gecelikleri, kavaf terlikleriyle ayakları çıplak dolaştığını görecek; hamsi dalga dalga kumsala yığıldığı zaman evin içini hamsi ile kaynayan pirincin kokusu saracak, Dimitro'nun kesme sürahileri gibi bir sürahiyi bir büfenin içinden sessizce alacak; takkesini sol eliyle tutarak sağ eliyle kadehini bir hamlede yuvarlayacak, sonra geniş, uzun, kalabalık bir masada damadının akrabalarıyla gülüşerek, Karadeniz'in o şarkılı, erkek şivesini taklit etmesini iyi bildiği için, hiç yadırganmadan kaşığını pilav tenceresine daldıracak...

Bu hülyayı kurduktan sonra yine belki de kilisenin zangoca mahsus kanapesinden eve koşup:

– Kızım Melek! Sen maşallah... ilah.

Fakat Rafet Reis böyle şeylere yanaşmıyor, motoru müstakbel kayınpederine yıkatıyor, ayakkabılarını çıkartıp boyacı Mişon'a onunla gönderiyor, akşamüstleri;

– Sen iyi meze yaparsın ahbap! diye fıçı sardalyelerini ona ayıklatıyordu. Sonra da bol bol, ağzı dolu dolu;

– Ulan adam olmazsın! Ağarmadık kılın kalmamış, hâlâ koyduğum yerdesin! diye sövüp duruyordu.

İkisi arasında büyük kavganın çıktığı günün sabahı Ali Rıza meşhur tüccarlardan Mahmut Beylerin çukurunu temizlemişti.

Büyük şehrin bile kanalizasyonu olmazsa bu küçük şehrin olur mu? Böyle olunca ikide bir kuyular dolar. Ada'nın çorak toprağında marulların yemyeşil, domateslerin kıpkırmızı olması için bu

kuyular âdeta lüzumludur ama, temizlemek işini üzerine alacak adamı nerde bulmalı?

Ali'den başka bu işi görecek yoktur. O 'ise bu işi gördüğü zaman yazın Mahmut Beylerin kursağına girmiş o canım barbunya balıklarının, ıstakozların, revanilerin, günlerce midesini zaman zaman, dakika dakika öğürten bu korkunç istihalesine etmediği küfrü bırakmazdı.

Bu kadarcık bir küfrün de Ali'nin hakkı olduğunu her kuyusunu temizleten bilir; onu yalnız bırakarak evin arka pencerelerini sımsıkı kapar, bahçede bahçıvan bile dolaşmaz, kuşlar havadan yarım tur yaparak başka tarafa kaçarlar; onu rahat rahat rüyaya, bin türlü Mahmut Beylere küfretmeye yalnız bırakırlardı.

Asıl mesele böyle bir kuyu temizledikten sonra Ali'nin muhakkak şarap şarap üstüne yuvarlaması, müthiş sinirli olması idi. Her söz gücüne gider, her lakırdı aslında çok oynak, mülayim olan gözlerine nereden geldiği meçhul bir kin parıltısı verirdi. Hâsılı her çukur temizleyişte Ali, kendi kendisine bile küfrü basan, başkaları için değil, kendisi için bile çekilmez bir adam olurdu.

Rafet Reis böyle bir günde ona;

– Yahu! dedi, sen çukur da mı temizlersin?

– Ben kenef de... senin gibileri de temizlerim! diye cevap vermişti.

Pazısı en kuvvetli, gözü en pek gemicinin bile Rafet Reis'e kafa tuttuğu nadir görülmüştü. Çünkü Rafet Reis'in etrafında, akşamları hesabına rakı içen bir dört kişilik grubu vardı.

Rafet Reis, Kondos'la hesabını yalnız görmek istedi. Kapıştılar. Reis çok kuvvetli bir

adamdı. Kondos ise ilk hamlede reisin baldırına dişini geçirmiş, sonradan kesilivermişti. Vaka sahilde geçiyordu. Reisin dört adamı işe karışmıyor, seyrediyorlardı. Bir aralık reis, Ali'yi kavrayınca denize fırlattı. Deniz burada ancak onun yarı beline geliyordu. Dışarıya çıktı. Yine bin bir küfürle reise saldırdı. Bunun üzerine dört kişi onu büyük gazinonun içine, sobanın kenarına götürdüler, birisi cebinden bir sığır siniri çıkardı. Öteki ağzını mendille tıkadı.

– Haçan böyle olur bizim reise çatan! diye bastılar kırbacı.

Ali ellerinden kurtulunca soluğu karakolda aldı. Rafet Reis celbedildi. İfadeler imzalanıncaya kadar Rafet Reis, Kondos'a iki on liralık gösterdi. Kondos'un aklı başından gitmişti.

– Ben, dedi, davacı değilim.

Bu sefer komiser işi dayattı. Neticede mesele Kondos'un, "Kendim denize düştüm, düşerken sırtımı kayaya çarptım" ifadesi üzerine kapandı.

Ali, eve galon elinde koştu. Onluk kâğıdın birini bozdurmuş, mendiline bir sürü ufaklık para doldurmuştu.

– Al Melek, dedi. İşte dükkânın takım paraları.

Melek, Dimitro'nun yanına gireli ancak iki buçuk ay olmuştu. Makas tutmasını beceremiyordu daha. İçinden güldü. Babası yirmi liranın içinden şubat ayında girecek, şubat ayında çıkacaktı.

Nitekim de öyle oldu.

* * *

Kondos, bu nisan sabahının güzelliğine karşı dayanamadı. Hikmet'in yirmi lira verip elden dü-

şürdüğü çürük sandalın palamarını çözdü. Atladı içine. Beş-on defa hızlı hızlı küreklere asıldı. Sonra sandalı kendi haline bırakarak "Nasreddin Hoca'nın Türbesi" ismini koyduğu bir tarafı kilitli, iki elle biraz fazlaca sıkılsa çatlayacak bir halde olan balık kutusunu kıçaltından çekip bir zargana oltası yapmaya koyuldu. Bir iğnenin ucuna kırmızı bir ipek parçasını sardı. Kılı birkaç yerinden tamir etti. Olta hazırlanmıştı. Sandal da Kaşıkadası'na yaklaşmıştı. Bir-iki kürek daha çekti. Şimdi küçük adanın önündeydi.

Akşam lüfere müşteri götüreceği için yem hazırlamaya çıkmıştı. Kaşıkadası'nın kıyıları, bilek kalınlığında, mor kılçıklı, yarım metre uzunluğunda zarganalarla doludur. Hikmet'i motorda uğraşır bırakmıştı. Melek Dimitro'nun yanında idi. Köy halkı daha horul horul uyuyordu. Zarganaya götürmek üzere kimseyi uyandırmak istememişti. Zargana ise tek başına tutulmazdı. Birisinin kürek çekmesi, ötekinin oltayı kullanması şarttı. Rıza bunun da kolayını bulmuştu. Dişlerinin arasına oltayı sıkıştırmış, ağır ağır kürekleri çekerken, parmaklarından daha hassas çürük dişleri, balığın oltaya takıldığını duymuşlardı. O zaman, Rıza kürekleri bırakmış, boş kalan elleriyle zarganayı, güneşli denizin üstünde sıçratarak, oynatarak, bin bir küfürle, sandalın küpeştesine getirmişti. Küçük zarganaları akşama tava edeceği için, bir kovanın içine doldurmuş, ötekilerini, lüfer yemi yapmak üzere, sandalın her daim bir karış su bulunan döşeme tahtaları altına fırlatmıştı. Balıklar orada depreşip duruyorlar, Rıza çıplak ayaklarını onları taklit edercesine döşeme tahtalarına vuruyor;

– Susun be! diyordu, geberin!

Dişlerine oltayı almış, tekrar küreklere yapışmıştı. Bir aralık yorulduğunu hissetti. Sandalı Kaşıkadası'nın bir küçük koyuna çekti. Bu koyun üstünde, boş beyaz bir bina vardı.

Ali Rıza, Kaşıkadası'na yanaştırdığı sandalını çakıllara çekti. Sonra, hemen sandalın burnu hizasına bağdaş kurup oturdu. Uzun zaman mühim bir şeyler düşündü. ("Mühim" diyoruz ama, bu kendi kendimize verdiğimiz bir peşin hükümden başka bir şey değildir. Doğru olması bir şey ifade etmez. Bir insanın mühim veya saçma şeyler düşündüğünü nasıl bilebiliriz?) Kendi kendine;

– Ulan! dedi, ne duruyorum be? Alırım çoluk çocuğu, bekçi gibi gelir yerleşirim. Kim ne diyebilir.

Bu mülahazayı kafasından değil, bağıra bağıra yaptı. Yerinden kalkmazdan evvel biraz daha düşündü:

– Kim ne diyebilir, ha?

Sandalı var kuvvetiyle iterek, içine bir lastik top çevikliğiyle atladı.

Sandalın içine hızla atıldıktan sonra, kürekleri var kuvvetiyle çekerek meskûn adanın kömür iskelesine yanaştı. Demiri attı. Sandalın koltuğunu demir halkaya düğümledi. Evin yolunu tuttu. Gündüz gözü ile bodrum bambaşka bir hal almıştı. Bodrum ekşi bir yemek, bir sefil insan kokusu içindeydi. Duvarlar öldürülmüş sivrisinek, ezilmiş tahtakurularının uzamış hayaletleriyle doluydu. Gece bütün bunlar hemen hemen yarı yarıya kayboluyordu. Sonra her tarafta parça parça, lif lif rutubet. Şimdi eşya da birer birer gözüküyor. Neler yok yarabbim! Kırık bir masa, bir

testere, bir yorgan, bir mangal, bir sürahi, bir büyük şarap şişesi, meşhur nargile marpucu, bir kurşun boru, bir kopuk, yarım balık ağı, sekiz-on sardalye kutusu... Bunları derhal çabuk hareketlerle topladı. Sonra bir köşeden üstüne sarı bir kadın etekliği artığı örtülmüş yepyeni bir hasır çıkardı. Topladığı eşyayı, masa müstesna, bu hasırın içine doldurdu. Hasırı dürdü. Bir üstüvane şekline koydu. İki ucunu kalın bir urganla sardı. Yükü sırtına almışken birdenbire durakladı. Sırtındaki eşyayı yere doğru silkerek;

– Tuuu Allah müstahakını versin! dedi, lambayı unuttuk.

Hakikaten, bu bodrumla hiç münasebeti olmayan büyük, güzel bir lamba, kırık masanın üstünde (şimdi karışıklığı kaybolmuş bodrumun içinde) tek başına, göze batar gibi duruyordu.

Rıza;

– Ulan, insan körmüş! dedi. Görmeyince görmüyor işte.

Lambayı bir eline, hasırı öteki eliyle sırtına almışken tekrar durdu. Eşyaları elinden bırakmadan kırık masaya bir tekme indirdi. Bir de küfür savurdu:

– Eşşoğlu eşşek! Ağzına .....mın masası.

Bu onun âdetidir. Evden çıkarken, ekseriya yahut aklına estikçe, eşyadan herhangi bir şeye basardı küfrü. Sonra sokakta kendisine küfür edilmesi lazım gelen birine rastladı mı...

– Senin de masa gibi, senin de hasır gibi, senin de balık ağı gibi diye basardı küfrü.

Bodrumun kapısını ayağı ile yarı çekmiş, hızlı hızlı gidiyordu. Yüz metre yürümemişti ki

karşısına elinde balık tepsisi, paytak yürüyüşlü bir balıkçı çıktı.

– Hani vre, dedi, yoktu hasırın dünyada.

– Senin de dedi, masa gibi...

– Anlamadım vre...

Cevap vermeye lüzum görmeden yürüdü. Eski hasırı bu yüzden yaktığı için balıkçının laf atışına fena canı sıkılmıştı. Bu hasır meselesini de anlatalım:

Bir akşam sarhoştu. Geçen seneydi galiba. "Harp olacakmış Ali Rıza!" demişlerdi.

– Olsun be! demişti. Yanacak hasırım yok ya dünyada. Yaş da altmış, askerlik de yok. Vız gelir. İsterse dünya yansın.

Eve geldikten sonra, kirli emektar hasır, bacaklarına dolaşmıştı. Oracıkta, gecenin içinde, bekçi düdüklerinin birbirine seslendiği rüzgârlı gece içinde mahalleyi ateşe verecek şekilde eski hasırı, üstüne bir iki damla gaz dökerek, bodrumun önünde yakmıştı. Alevin en harlı zamanında gâvurların ırımsız bayramında yaptıkları gibi, ateşin bir ucundan öteki ucuna, zıp zıp sıçramıştı.

Karşı kilisenin papazı, yatmadan evvel, âdeti olan son cıgarasını yakarken, birdenbire bu ayini görerek durmuş, cıgarasını yakmamış; istavrozlar çıkararak büyük, kocaman, kalın kilisevi sesler çıkararak, koynuna girerken hep despotluğunu niçin, nasıl ona feda ettiğini düşündüğü karısının koynuna kaçmıştı.

Rıza, nihayet Kaşıkadası'na mahut eşyalarıyla birlikte vardı. Kaşıkadası'nın eski bekçisi Hırant'ın domuz ahırlarına bıraktığı bir masa, üç sandalye, bir pırtı kilimi, Rıza âdeta keşfedercesine bulup çıkardı.

Hırant, ahırların bir köşesine, gazete kâğıtlarına güzelce sicimlerle sarılmış bir de, bir Ermeni ressamın yaptığı bahar levhası bırakmıştı. Onu da tozlarından temizledi. Sonra karşısına geçip bir seyretti, beğendi. Kırmızı kırmızı, pembe pembe erik, şeftali ağaçları bir akarsuyun yanında açmıştı. Mavi, çivit mavisi bir gökte kırmızı bir kuş uçuyordu.

Bir taraftan güneş doğuyor, öbür tarafta hiç manası, münasebeti olmayan bir şato manzarası, ta önünde bir kaval ile kocaman kaşlı bir Ermeni çoban gözüküyordu.

Kondos, "Fena değil" dedi, "aferin! Güzel yapmış herif doğrusu."

Resmin bir köşesinde de H. Nalbantyan imzası ancak okunuyordu. Aşağıdaki iki odalı taş binanın bir odasını mantarlardan, çivilerden, balıkçı edevatından bir döşeme bürümüştü. Ali bütün bunları birer birer işe yarar bir şey bulurum ümidiyle, gözden geçirdi. Hepsi küflenmiş, çürümüş, işe yaramaz bir hale gelmişti. Hepsini denize döktü. Odanın döşemesini, yakın denizden su çekerek saatlerce sildi. Eşyaları yerli yerine yerleştirdi. Levhayı tam pencerenin karşısına astı. Sonra oda kapısından dışarı çıkarak, bir yağlıboya resim seyreder gibi, eli ile düzelttiği bu odayı seyretti. Keyifli keyifli güldü.

Kendi kendine bağırarak;

– Yakabilirsin şimdi bir cıgara ulan dedi. Hak ettin!

Akşam oluyor. Martılar akın akın kayalara dönüyorlar. Karabataklar kayaların üstünde şair, melankolik batıyı seyrediyor. Tek balıkçıl kuşu

tek ayağının üstünde mütehakkim, mağrur, krallığını seyreder gibi şahane düşünüyor...

Ali Rıza balıkçıla doğru bir taş fırlattı. Kuş biraz havalanıp başka bir kayaya kadar güçlükle uçtu. Kanatları düşmüş, orada kaldı.

– Köpoğlu! dedi Ali Rıza, buranın kralı artık benim!

Rıza sandalına top gibi atladı. Oğlunu ve kızını alıp krallığına getirdi. Hikmet'e uzaktan bağırdı:

– Eşyaları çöz, sonra bir sandala atla. Karşıya, Kaşıkadası'na gel... Biz taşındık... Yahut çocuğu gönderir, seni aldırırım. Yarım saate kadar işin biter mi?

– Biter dedi Hikmet, şaşkın. Sonra çırağı Tahsin'e dönüp;

– Delidir bizim babalık! dedi.

Fakat biraz sonra da Kaşıkadası'na geçti.

Çocuklar o gece, içi tertemiz deniz kokan, duvarı bahar levhalı odada ömürlerinde ilk defa olarak, serin, rüyalı bir uyku uyudular.

Yalnız Hikmet hemen hemen bütün gece uyumadı. İçine ılık, sıcak bir yağmur yağmış gibi oluyor, uyuyamıyordu. Eski çocukluk günlerini hatırladı. Gözlerini kapadı. Tek pencereden mor bir aydınlık yüzüne düşüyordu. O hatırlıyor... Bir acayip uyanıklık içinde, bir dosta anlatır gibi kendi kendisine anlatıyordu:

Sandalın başında Mücahit oturmuştu. İki küçük, küreklerdeydi. Ben, çömelmiştim. Denizi göremiyordum. Yalnız çok aydınlık, şeffaf gökyüzünün, bir akarsu gibi kaydığını görüyordum.

Odisiya, Rumca bir şarkı söylüyordu. İdris, yarı beline kadar çıplak Odisiya'yı dinler gibiydi.

Zaman zaman mavi gözlerinde seri bir ay aydınlığı parlıyordu. Yanımda ismini bilmediğim bir çocuk oturmuştu. Ufacık, minyatür bir yüzü, aynı ufaklıkta vücudu vardı. Her tarafı ufacıktı: Elleri, kulağı, gözü... Ona "Sultan Hamit Cücesi" derdik.

Buraya geçiyorduk. Hepimizin içinde bir Robenson havası esiyordu: Gemi batmıştı. Bir sal parçasının üstündeydik. Hâli bir adaya çıkacaktık, bir kulübe yapacaktık, keçiler yetiştirecektik...

Bu güzel hayalleri bozmamak, herkes kendi Robensonluğunu diğerleriyle paylaşmamak için, konuşmuyorduk.

Çünkü yedi kişinin yedisi de Robenson'du. Bir lakırdı ile bir meskûn adada oturduğumuzu, bu meskûn adaya yakın, ay ışığına tersine bir kaşık gibi kapanmış duran Kaşıkadası'nın bir adamın malı olduğunu, adamın ölüp varisi olmadığı için adanın hükümete geçtiğini, şimdi kimseler yoksa bile, yarın beş-on kişiye ait olacağını; evler, belki de plajlar yapılacağını hatırlayıverecek; kulübelerimizle, salımızla, hayallerimiz, vahşilerimizle yaptığımız bu kocaman hayal gemisini kayalara çarpıverecektik. Ondan sonra hiçbirimiz mehtaplı bir gecede Kaşıkadası'na sergüzeşt aramaya çıkamayacaktık. İdris'le alay edecektik. O zaman o, yarı beline kadar soyunup bir vahşi gibi giyinmeyecek, kendi hayallerini bizimkilerle ayarlayabilmek için bin bir çareye başvurmayacaktı.

Sandalın dibinden kafamı çıkarınca, dibinde beyaz çakılları parıldayan bir körfeze yaklaştığımızı gördüm. Hepimiz beyaz binaya –bu akşam yattığımız, işte burası!– bakıyorduk. Hayret içindeydik.

Hâli adada bir bina! Hayret!.. Yine konuşmuyorduk.

Odisiya, Rumca şarkısını birdenbire kesmişti. Küçük, cüce bir lastik top gibi yuvarlanmıştı. Kürektekiler, çalışan terlemiş insanların harikulade güzelliğini almıştılar. İdris bir imparator gibi mağrurdu. Kürekteki çocuklar esirlere, Mücahit elinde kırbacı, zalim bir esirciye benziyordu. Bir kumsala ayak basar basmaz İdris hepimizi topladı;

– Bu bina. Portekizlilerden kalmadır dedi. Bu adayı ilk defa Portekizli korsanlar bulmuşlar, içlerinden en gencini buraya bırakıp çekilip gitmişlerdir. Bu delikanlı, korsan reisine karşı gelmiştir. Sessiz yürüyelim, belki Portekizli daha ölmemiştir. Adada vahşi bir kabile varmış, dikkatli davranalım!

Odisiya vahşileri, kendisi Portekizli gemiciyi temsil edecekleri için, sandaldan iner inmez adanın insan boyu otları içine dalıp kayboldular. "Çakal" havlayarak onları takip etti. Ben "Sultan Hamit Cücesi" ile beraber kaldım. Diğer üç çocuk, şu şimdi yatmakta olduğum beyaz badanalı metruk binaya doğru ilerlediler.

Kaşıkadası bin bir sarnıçla doludur. Ada'da bilhassa geceleyin koşmak çok tehlikelidir. Uzun otların dalgalandığı sırtlarda içleri derin simsiyah sulara, sülükler, kurbağalarla dolu sarnıçlara düşmemek için ihtiyatla yürüyoruz.

Tam tepeye varınca, bir müddet Cüce ile etrafa bakındık. Ötede, beyaz evin penceresinde hafif bir ışık vardı. Daha beride, Ada çiftlik iken yapılmış, tel örgülü domuz ahırları hayal meyal fark ediliyordu. Bunlar, Ada'da bırakılmış Porte-

kizli genç gemicinin malikânesiydi. Oraya gitmek çok tehlikeliydi. Gemici, vahşi hayvanları kedi köpek gibi terbiye etmiş, geceleri salıveriyordu! Ahırların öteki yamacında bir bahçıvan kulübesi vardı. Burada da vahşilerin reisi otururdu. Biraz sonra bu kulübenin penceresinde de bir ışık yandı. O ışığa doğru yavaş yavaş yürüdük. Kapıyı vurduk. Odisiya açtı. Köpekle yalnızdı. Kafasına otlardan bir çelenk geçirmişti. Çıplak ayakları, yanık göğsü, mavi gözleri, incecik yüzü, çizgili mintanıyla Portekizli gemiciye İdris'ten çok, o benziyordu. Bir korsan çocuğu kadar vahşi, hem de güzeldi. Öyle ki, birdenbire içime, onun yanında müthiş bir haydut olmak arzusu geldi. Müthiş bir hayduttum. O reisimizdi.

Kapının dışındaki güzel, küçük bir meydanlıktan görünen Heybeli'nin plajı bir kocaman vapur haliyle ışıklarını yakmış, uzaklaşıyor, gidiyordu.

Odisiya yine şarkı söylemeye başladı. İdris de, öteki çocuklar da, bu şarkıyı sonuna kadar dinleyecekler, sonra evvela küçükler bizi bulacak, esir alacak, ondan sonra Portekizlinin malikânesini muhasara edecektik. Teslim olacaktı. Odisiya tekrar Rumca şarkı söyleyecekti. İdris bir şeyler anlatacaktı. Dönecektik.

Dönüş münakaşalı geçer. Oyunu bozanlara İdris laf atmaz. Odisiya şarkı söylemez. Küçük Cüce içerler, sandalın dibinde bin bir maskaralık yapmazdı.

Asıl Adalı biz üçümüz; İdris, Odisiya, ben vardık. Ötekiler dostluğa, hele sergüzeşte pek dayanamazlardı. Daha doğrusu, anaları babaları haber alır, bizimle gezmelerine mâni olurdu.

Onun için ekibimiz bazen üç kişiye iniverirdi. O zaman yine sandala atlar, yine karşıya geçerdik. Bazı geceler orada sabahladığımız olurdu. Çakal, şu binanın açık kapısında, biz içerde, kopuk balık ağlarının, mantarların, çivilerin üstünde hayallerimizde uyurduk. Hiçbir gün tam hakikat konuşulmazdı. Mütemadiyen vahşilerden, korsanlardan bahsederdik. Ben Rumcayı, yalnız anlardım. Odisiya güzel Türkçe konuşurdu. İdris Rumca yarım, tatlı lakırdılar söylerdi.

Odisiya bir bahçıvan çocuğudur. En iyi o yüzer, balık tutar, şarkı söyler, kürek çeker, en güzel o gülerdi. Garip bir çocuktu. Birdenbire kederlenirdi. En çok üzüldüğü şey, kendisine ehemmiyet verilmediğini sezmesiydi. En alelade söze bile alınır, bütün dünyaya küskün bir hal alırdı. Sonra en küçük bir müşfik söze karşı kahramanlıklar göstermek isterdi. En çekindiği şey, kavgaydı. Birden sararırdı. Kekemeleşir, yüzü karmakarışık olurdu. Çocukların korktuğu hiçbir şeyden korkmazdı: Ne canavardan, ne kimseden. Ne Portekizli gemiciden, ne vahşilerden. Fakat hakiki bir insan karşısında derhal değişir, kavgada daima aşağıdan alırdı. Öyle çocuklardan dayak yediğini bilirim ki, ben sinirlenirdim onun hesabına. Oyunda, denizde bin türlü cesareti göze alan bu çocuğun, insan karşısındaki hali gayet garipti.

İdris, Odisiya'yı, işine yaradığı için sever gözükürdü. Bazı yapamayacağı şeyleri, yapacak gibi görünüp –sonra birdenbire cayarak– adi bir iştir, diyerek yapmadığını ihsas edercesine, o işi Odisiya'ya havale ederdi.

Çakal'ın Ada'da aranıp bulunamadığı bir

gün, yine buraya geçmiştik. Gece de burada kaldık.

İdris;

– Ne olur, ne olmaz, dedi Odisiya'ya, sen kapının eşiğinde ortalık ağarıncaya kadar bekle. Gündüzün sen uyursun, biz bekleriz. Belki vahşiler hücum eder, olur a... Ne olur ne olmaz!..

Odisiya aptal değildi. Fakat bazen böyle görünmeyi, bu bir kahramanlık, iyilik olduktan sonra, sevinerek benimserdi. Uyuyup uyanıp Odisiya'yı gözleri açık buldum. Ortalık ağarmadan yanına sokuldum. Elini tuttum. Sıcak kafasını ani bir şekilde göğsüme koydu.

– Benim, dedi, babam bahçıvan ırgatı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurdum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım.

Yüzünü sola doğru kaldırdım. Işık o taraftan geliyordu. Gözleri ıslaktı, kıpkırmızıydı. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

– Benim babam bile yok. Okumayı da kitapsız öğreniyorum. Bu sene de çıkacağım. Bir daha mektebe de gitmeyeceğim. Okumak bildiğim halde yine de okumayacağım...

– Hadi Odisiya, benim uykum kaçtı. Biraz da sen uyu.

Nar ağacının altına yattı. Ömrümde, ya ikinci ya üçüncü defa olarak bir cıgara yaktım. O uyumuştu bile.

Yine ay vardı. Çünkü her ay ışığında Kaşıkadası'na geçtiğimizi bilmem söylemiş miydim? Ömrümde ilk defa bir insanı uyurken seyrettim.

Şimdi hatırlıyorum da tuhaf buluyorum. Bu iyi, temiz, sıhhatli, küçük insanların uykusu bam-

başka bir şey. Uyuyanın iyi, güzel, dinlendirici dünyasına, seyreden agâh oluyor gibidir. Onun rüya âlemine uyanık olarak girmek, insana bir ürperme veriyor. Öyle ki, onun uykusunu ben de uyuyordum; uyanık olarak. İçimde kahramanlıklar, dostluklar, arkadaşlıklar, kocaman otların, denizin, balıkların, sandalın, bahçıvan kulübesindeki şişman kadının (Odisiya'nın anası), posbıyıklı, nefesi şarapla tütün kokan bağcının (babası), Odisiya'ların kulübesinin içindeki kırık dökük temiz eşyanın, esmer, sırım gibi, ince uzun bacaklı, etekleri rüzgârlı kız kardeşinin, kocayemiş meyvelerinin, çamların mahremiyetine giriyorum. İçimde arzu bir çeşme gibi akıyor.

Eğiliyorum. Bu açık dudaklar, yarı açık gözleriyle uyumuş arkadaşımı, yanağından öpüyorum. Belki ömrümde ilk ve son defa bir insanı, bilinmedik bir yerimde yıkanmış arzularımla bir daha, bir daha öpüyorum.

Oradan ayrılmak için yukarıya, Portekizlinin kulübesine koşuyorum. Fakat çocukluk, sanki Portekizli oradaymış gibi, beni ihtiyata sevk ediyor. Sessiz, gürültüsüz yaklaşıyorum. Kulübenin ancak boyum yetişen penceresinden içeriye bakıyorum. Öteki pencereden ay ışığı kulübenin içine dolmuş, kenarda bir genç kız oturmuş, dizine bir delikanlı yatmış... Kız, erkeğin saçlarını okşuyor, delikanlı ise genç kızın saçını okşamayan öteki elini dudaklarıyla arayıp mütemadiyen bulmakta. Bir müddet hayretle bakıyorum. Sonra aşağıya yokuştan kaya kaya iniyorum. İdris'in yattığı binaya koşuyorum. Onu uyandırıyorum. "Böyle, böyle..." diyorum. İdris, Odisiya'yı soruyor.

– Aptal diyor, hâlâ bekliyor mu?

– Yapma eziyet çocuğa canım! Çok iyi çocuk o!

– Onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur, bilmez miyim? Mahsus yapıyorum; sevdiğim için. Tecrübe için... Benim için canını verir, değil mi? Ne yapıyor?

– Demin ben uyandımdı. "Hadi sen biraz uyu" dedim, uyuyor şimdi.

– Bu zamana kadar uyumamış mıydı? Hay aptal, hay!

Odisiya'nın yanına doğru yürüyoruz. İdris, bir müddet dikkatle bakıyor. Sanki o da, bu, iyi çocuklar rüyasını görmüş gibi, eğilip saçlarını okşuyor.

– Uyusun bırak! diyor, hadi biz gidip bakalım, ne oluyor?

Yukarıki kulübenin içinde aynı hareketler, aynı manzara devam ediyor. Kızın dizindeki çocuk mütemadiyen kızın ellerini dudaklarıyla aramakta. Bizim tarafa delikanlının yüzü çevrildiği zaman, bir an pencereden çekiliyoruz. Kızın başı hareketsiz, böyle eğilmiş, delikanlıya hasretle bir tuhaf bakıyor. Genç adamın yüzü bizim tarafa çevrildiği bir zamanda İdris'le pencerenin dibine çömeliyoruz. Burada İdris'in yüzüne bakıyorum: O deminki mütebessim, mahalleli, tatlı, eğlenen yüz çizgileri birdenbire kararmış gibi;

– Benim kadar!.. diyor.

– Ne? Kim?

– Kızın dizindeki...

Bir müddet ayakta dimdik, hiç çekinmeden bakıyor. Ben korkuyorum. Sonra geriye dönüyoruz. İdris düşünceli;

– Benim kadardı, diyor.

Ben cevap vermiyorum.

Halbuki kızın dizindeki pek İdris kadar değildi. Epey kocaman bir şeydi.

Kış, hayallerimizi yağmur, kar, soğuk, sis içinde devam ettirirdi: Kimi mektepte, kimi çırak olduğu dükkânda, kimisi sisle örtülü bir lahana tarlasında, kimi de İdris gibi babasının sandalı içinde lodosa, poyraza yelken şişirerek.

Kıştan yaza her çocuk başka türlü çıkardı. Çoğu şişmanlamış, rengi ağarmış, harikulade bir surette büyümüş olarak. Bana öyle gelirdi ki, çocuklar yalnız kışın büyürler.

O kıştan, birbirimizi hemen tamamen kaybettiğimiz kıştan çıkışta, Odisiya'yı boy atmış, yüzüne karışık, hilekâr manalar sinmiş buldum. Yine şarkı söylüyordu ama, sesi, o temiz, berrak ses değildi. İçime ılık dünyalar deviren ses şimdi bana bir garip memleketin hilekâr, hasis, yalancı, dedikoducu, yılan insanlarının şaraplar, açlıklar, uykusuzluklar, hırslı gecelerle eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak geliyordu.

Yüz; dostu, arkadaşı, hatta zaman zaman uşağı olmayı kabule hazırlandığım yüz, vehmettiğim manalarını, üzerinden lüzumsuz bir gömlek gibi –yılan gömleği gibi– çıkarıp atmıştı.

Amcası Yorgo'nun bir haftalık bir ıstakozu satarken takındığı suratı birdenbire Odisiya'nın yüzünde bulunca, şaşırdım.

Eskiden bu iki insana bakar, nasıl oluyor da derdim, hatları birbirine bu kadar benzeyen iki insanın birisi bana, o ılık dünyayı verdiği halde, ötekisi; soğuk, çirkin, fakat hakiki dünyayı versin? O zaman hayal meyal hissetmiştim ki, yüzle ahlak arasında herhalde müthiş bir münasebet

vardır. Güzel olan muhakkak güzel ahlaklıdır, demeyeceğim. Sonra fena ruhlu güzel yüzün de, insanı perişan eden, mahveden sihrini de inkâr etmeyeceğim. Yalnız şunu demek istiyorum ki, ahlakın yüze eklediği mimikler, hatta renkler, yüz, ahlak her ikisi güzelken de vardır. Fakat bunlar bu an, bu mekân içinde sevimlidirler. Ahlak bozulmazsa tertemiz, sevimli, hatta dostun bu halleri taklit edeceği gelmesi kadar dost, ılık devam ederler. Fakat kötü, fakat hakiki dünyayı, Odisiya'nın keşfettiği şekilde keşfedince, onları yeni âlemine sindirince iş değişiyor... Mesela, Odisiya'nın burnunu bir şey koklar gibi yukarı tarafını buruşturarak, ağzı biraz açık anlatılanı dinlemesi, o zamanlar ne hoştu!.. Ben de, aynı şekilde başkalarını dinlemek için bu hareketi az mı taklit etmiştim. Fakat bugün, bu hareket, bu o zamanki aynı hareket, onu amcası Yorgo'ya, Yorgo'nun yalancılığına, kıskançlığına, terbiyesizliğine ulaştıran çirkin bir şey olmuştu.

Onu bir ikinci, bir üçüncü görüşümde, içime bir pişmanlık doldu. "Ne yaptım, ne yaptım?" diye söylendim. "Neden öptüm bu çocuğu? Bu yüzü ben nasıl sevdim." Müthiş bir utanma hissi duydum.

İdris kocaman bir şey olmuştu. Geçen sene Kaşıkadası'ndaki ahırların içinde rastladığımız çiftin erkeğinin ensesi gibi, dik bir ensesi vardı. Simsiyah saçları bir berber elinde, birçok şeyler yapılmış gibiydi. İlk bıyığını kesmemişti. İncecik, modaya uygun bırakmıştı.

Bütün bu zâhiri sevimsizliklerine rağmen, İdris'in yüzünde o hayal, sergüzeşt günlerinin iyi hatları vardı. Hatta daha fazla. Fakat Kaşıkada-

sı'nın lafını bile ettirmiyordu. Mütemadiyen genç kız hikâyeleri anlatıyordu:

Eftihiya'nın, sarı bir kilise mumu kadar yanmaya hazır renkli bacakları vardır. Bir sütlü mısır beyazı dişleri, mütemadiyen ağızla aranıp bulunup öpülecek elleri...

İdris, Eftihiya ile, yukarıda kırmızı çiçekli çalı süpürgeleri ile kocayemişlerin olduğu sonbaharda tanışmıştı. Beraber kocayemiş toplamışlardı. Olgunlarından, irilerinden hepsini Eftihiya yemişti. Sonra "Kocayemiş insanı sarhoş eder" diyen Ada kadınları gibi sarhoş olmuştu. O sırada dudaklarına olgun bir kocayemişi almış; İdris'e, "Yarısını da sen ye!" demişti. Çalı süpürgelerinin kırmızı çiçeklerindeki bal kokusuna yatmışlardı.

Eftihiya'nın yüzü alelade bir Rum kızı yüzüydü. Civelek, çapkın, o kadar; ne fazla çirkin, ne çok güzel. Fakat banyolar başladığı zaman lacivert deniz mayosu içinde ışıklı, dümdüz bacakları, küçük memeleri... Hulasa, Eftihiya yazın bir erkeği bir dakikada yere yıkıp toprağa ellerini geçirterek, dişleriyle otları kopartacak, toprağı koklatacak kadar güzeldi.

Ne güzel yüzerdi!.. Beyaz pantolonlu, sporcu delikanlıların aileleri köydeki evleri kiraladıkları zaman, Eftihiya bu dizleri çıkmış pantolonlu, kalın gri elbiseli İdris'i, ustalıkla gürültüsüz terk etti.

Odisiya yeni göçlerin çocukları ile ahbaplığı ilerletmiş; kışın biriktirdiği paralarla beyaz bir pantolon, kısa kollu mor ipek gömlek, bir de bir delikanlıdan bin rica ile bir bahriyeli kasketi uydurmuştu. Uzaktan gözüktüğü zaman, hakikaten

kuvvetli, oldukça yakışıklı bir delikanlı hali almıştı. Yakından ise biraz acayip, pazarlığını giymiş, fazla süslenmiş gibiydi. Derhal, köyün yerli gençlerinden olduğu anlaşılıyordu. İdris'le, benimle yalnız merhabalaşıyor, göçlerin çocuklarına katılıyor, Ada'nın kızlarını onlara tanıtıyordu. Mektuplar götürüp getirdiği oluyordu. Gazinolarda yabancılarla pastra oynuyor, ekseriya kazandığı, kazanması münasip görüldüğü için, cebinde para da bulunuyordu.

Bütün yaz bir defa Kaşıkadası'na geçildi. O da Odisiya'nın grubu ile. Bunlar dört Rum çocuğuydu.

Odisiya Rumca, geçen sene, daha evvelki seneler yaptıklarımızı, adi bir gülüşle, sanki tatlı şeyler değilmiş, aptallıkmış gibi anlatıyordu. İdris'in de bunu aptallık telakki ettiğini, fakat bu aptallığı başkalarına anlatmayı hoş bulmadığını, acı, aynı zamanda mütebessim yüzünden anladım.

Odisiya'nın arkadaşları katıla katıla gülerlerdi. Rumca tangolarla Ada'nın ıssızlığını, Robensonluğunu kaçırırlar, Portekizli gemiciyi hırsından ağlatacak gibi ederlerdi. Ben hep Odisiya'yı nasıl öptüğümü düşünür, dudaklarımın derisini koparır koparır, atardım.

.....

Hikmet, yattığı yerde, gözü kapalı, kafasının içi bu çocukluğunun güzel, bacaklarını üşütücü, kendisine bir büzülme hissi, ayaklarını burnuna, yorganı ta tepesine kadar çekme ihtiyacı veren hatırası içinde bunalmıştı. Ona öyle geldi ki, uyumuştu. Düşündükleri, yahut da düşünmek istedikleri, bir rüya, bir uyku içinde yazılmış gibiy-

di. Âdeta etrafında parça parça atılmış kâğıtlar vardı. Her zaman böyle kâğıtlara bir şeyler yazmak, kâğıtlara olmasa, kafasına daima yatakta bir şeyler yazmak arzusunu duymuştu. O zamanlar onu Rum mektebine vermişlerdi. Bunaldığını hissetti. Kafasından yorganı çekti. Ayaklarını boylu boyunca uzattı.

Odanın içi daha karanlıktı. Hemen hemen hiçbir şey fark edilmiyordu. Yalnız Naci'nin derin nefesi, Rıza'nın kuru öksürüğü odayı dolduruyordu. Bu sesler de olmasaydı Hikmet, rüyadan uyanmış, nerede olduğunu bir türlü kestirememiş insanlara dönecekti.

Birdenbire bir aydınlık gördü. Bu aydınlık, insan boyundan yüksek bir pencerenin içinden geliyordu. Biraz evvel uyandığı zaman bu pencere de karanlıktı. Şimdi ise üzerinden bir mavi sünger geçirilmiş gibiydi.

Mavi, koyu mavi, ışık olduğu bile şüpheli bir aydınlık gördü. Bu aydınlık onun uyumasına yardım etti. Melek'in yattığı odayı düşündü. İçi yine ezildi. Uyudu.

BİRİNCİ KISMIN SONU

İkinci Kısım

YOLCULUKTA

Maçka'da "Kanarya" apartmanının dördüncü katında, bir ana-baba ile bir oğuldan ibaret bir aile oturuyordu. Evin kapısından içeriye girince küçük bir yemek salonu göze çarpıyor, her tarafta hiçbir komşunun dil uzatmaya cesaret edemeyeceği bir temizlik görülüyordu. Evin eşyaları eski, soluktu. Aynalı bir büfenin üzerindeki eşyada da, o aynı solukluk, temizlik vardı. Buraya giren her adama derhal çok uzun, iyi seneler görmüş, dedelerinden beri sıkıntı çekmemiş, fakat fazla bolluk da görmemiş bir ailenin kibar eşyaları, sessiz bir şekilde, âdeta hitap ediyordu.

Akşamdı. Yemek, aynı zamanda kabul salonu olduğu anlaşılan bu yere, soldaki bir pencereden hafif bir sokak manzarası ile beraber tramvayların yeni yanmış ışıkları giriyordu. Salonun elektriği yanmamıştı. Çok tatlı yarı karanlıkta; kısa boylu, tülüş bir hizmetçi kızın bir masanın yeşil örtüsünü, örtünün üstündeki çanak biçiminde gümüşten bir vazoyu kaldırdığı, masanın üstüne beyaz bir örtü yaydığı, renkleri pembeye kaçan birtakım tabakları üçe taksim ederek dizdiği görülüyordu. Yine sol tarafta, evin öteki odalarına giden bir kapıda, karanlıkta yaşı belli olmayan, yuvarlakça bir kadın gözüktü.

– Niçin elektriği yakmadın, Zehra? dedi. Karanlıkta bir şey kıracaksın kızım!

Küçük hizmetçi, masanın öbür ucundan bir yarım sağa çark yaparak elektrik düğmesine doğru döndü. Düğmeyi üç defa çevirdi. Bütün ışıklar yanmıştı. Kız bir daha çevirdi. Lambaların bir kısmı söndü. Kâfi aydınlık salonu aydınlattı, penceredeki sokak resmini sildi. Şimdi, pembe tabakların üzerine mesut bir insan yemeğinin arzuları yer yer oturmuştu.

Sürahi, sokaktan gelen adama derhal bir bardak doldurtacak kadar berrak bir su ile cazipti. Işıkların yanmasıyla beraber, evin sahibesi olduğu anlaşılan kadının yaşının da elliye yaklaştığı belli oluyordu. Yüzüne bakınca çok sinirli, fakat bu hiddetin dakikalık, hatta saniyelik olduğu, yoksa haddizatında fazla dürüst, temiz bir insan olduğu anlaşılıyordu.

Gözlerinin altında oldukça büyük deri sarkıntıları vardı. Saçları itina ile taranmış, hatta zaman zaman ondüle yaptırılmış, sarıya, bir ütü sarartısına benzer bir sarılıkta gri renkteydi. Büyük gözleri, çok belli kaşları, benlerle dolu bir yüzü vardı. Üstüne siyah bir elbise geçirmişti. Elbisesinin kolları dirseklerine kadardı. Tam göğsünde yeşilli beyazlı kravatımsı bir şey vardı.

Cümle kapısının tam karşısında büyükçe bir saat dikkat edilmediği zaman işlemiyor, dikkat edildiği zaman ise fazla gürültülü gibiydi.

Kadın masanın bir ucundan gözlerini kırpıştırarak saate baktı.

– Saat kaç, Zehra? dedi. Ben seçemiyorum.

– Yediyi on geçiyor.

– Fahri hâlâ gelmedi. Herhalde babasına

rastlamış olacak? Yoksa şimdiye kadar gelmesi lazımdı.

– Daha gelirler efendim! dedi hizmetçi.

Hizmetçide bir darüleytam kız talebesi güzelliği vardı. Sırtına pembe, kolları tamamen çıplak bir bluz geçirmişti. Önünde prostela yoktu. Kollarının bileklerinden yukarı kısmı bazen çok yumuşak, oynak oluyordu. Fakat bileklerinden aşağısı başkaları hesabına yapılmış birtakım fedakârlıkların; çocuk bezlerinin, milyonla kirli tabağın hatırasını taşıyor, her hali, eve her gelen erkek misafire acımak, iğrenmek, hoşlanmak hislerini birden ihtiva eden birtakım arzu, arzusuzluk veriyordu.

Bacakları hiç çarpık olmadığı halde, pekâlâ çarpık olabilir hissini veriyordu. Ayağına küçük, bir horoz ibiği kırmızısı, hotozlu terlikler giymişti. Ayakları çıplak, mevzundu. Yine de insan, "Bu bacaklar niye çarpık değil?" diyordu kendi kendine. Bu his de bacaklarının kısalığından geliyordu.

Gayet masum haline rağmen, birdenbire birisinin kucağına düşüvermesi pekâlâ mümkün bu kızın, denebilirdi.

Gözlerine bakınca, bu hükümde aldanılmadığı, hakikaten bir kucağa düşüvermek arzusu bu gözlerde gayet bâriz okunduğu sezilmiyor muydu? Gözlerini görmeyenler için, arzu, ihtiras uyandırabilecek, hatta platonik rüyalar gördürebilecek yumuşaklıkta, güzellikte olan hizmetçi, gözlerine bakınca, bütün arzuları suya düşürüyor mu, düşürmüyor mu, insanı müteredditbırakıyordu. Yalnız eve gelen erkek misafirlere değil, apartmanın kapıcısına da bu tesirleri yapmış

olan dördüncü katın hizmetçisi Zehra, aldığı bütün paraları biriktiren, iyi kalpli, sessiz bir kızdı.

Erkekleri arzular gözükmesinin sebebi bir hülyayı hakikat yapmak içindi.

Bütün paralarını bir nişanlıya vermek, küçük bir odanın içinde ter kokan erkek çamaşırlarını, bir pencerenin akşam ışığına oturarak dikmek, yamamak. Erkeğinin kolunu, bacağını, göğsünü içi ezilerek bu çamaşırlardan düşünmek... Küçük bir mutfakta bir balık kızartmak...

On dört yaşında Tokat'tan geldiği günden beri biriktirdiği para ile hiç olmazsa güzel, yakışıklı bir bakkal çırağı, daha olmazsa çirkin, fakat temiz bir küçük memur avlayabileceğini ümit etmemiş değildi. Tokat'ta üvey babası kendi yüzünden hapse girdiği için, üzülürdü. İlk zamanları, nüfus kâğıdına "dul" diye yazan nüfus memurunun evinde bir gece kaldıktan sonra, yollara düştüğünü, her akşam mı her akşam, hatırlardı. Sonraları bu eski günleri pek bâriz bir şekilde hatırlamasa bile, akşam vakitlerinde düşünmeyi sever olmuştu.

Çalıştığı evlerin küçük beylerine duyduğu yenilmez arzu, nihayet bir hayranlık, bir tecessüs hissiydi. Fakat küçük beyler; beyaz tenleri, mavi gözleri, berrak, gırtlak çıkıntısı yeni belirmiş fildişi boyunlarıyla, lacivert veyahut gri elbiselerinin içinde –o hep aynı renkte elbiseleri küçük beylere giydirmesini severdi– o tutulmaz incelikleri, hafifçe erkeklikleriyle bakılıp bakılıp doyulamaz bir manzaraydılar. Ama o kadar... Yalan olmasın, Zehra bir gün bile onların sabahları hafif, iyi rüyalar kokan, su buharı ılıklığı almış yataklarını didiklerken bu yatakların içine bir hanım gibi

uzanıvermek, bu erkekciklerin katılığını, yumuşaklığını tatmak gibi bir fikir kafasından geçmemişti. Ne biliriz, belki de geçmişti? Fakat Zehra, böyle arzuların kafasından geçmediğine emindir. Buna kendi kendini inandırmıştır.

İnandırmıştır ama, yine de o ana-babalarının yanından birer kiraz fidanı kadar gelir bükülür, bakılır sevilir insanlar; Zehra ile ilk yalnız kalışta, büyük erkek tavırları almışlardı. Bu tavırlar onlara ne kadar da yaraşmıştı.

Merdivenlerdeki ıslığı duyan, hanım oldu.

Hanım ile hizmetçi kulak verdiler. Islıkla beraber dört ayağın çıkardığı sesler, duyuldu. İkisi birden:

– Geliyorlar!..

İçeriye evvela uzun boylu, şen yüzlü, matruş bir adam, ardından iki kaşı birbirine değen, sporcu yapılı, beyaz tenli, biraz genç irisi bir de delikanlı girdi.

Hanım;

– Elhamdülillah gelebildiler! dedi.

İhtiyar erkek:

– Şöyle Haylayf'ta biraz oturalım bizim delikanlı ile dedim de...

Kadın:

– İyi yaptınız.

Genç adam:

– Açlıktan ölüyorum anne, yemek hazır mı?

Sonra Zehra'ya dönüp;

– Hadi kız! dedi, getir bakalım.

İhtiyar adam bir bardak su doldurup ayakta zevkle içti. Sonra;

– Oh!.. Yanmışım hatun, dedi.

Genç adam evin öteki odalarına giden kapıdan içeriye süzülüp gitmişti.

Kadın;

– Haylayf'takilere değil mi? dedi.

İhtiyar adam bu şaka çok hoşuna gitmiş gibi güldü.

Kadın:

– Fahri'yi amcasına gönderelim. Hiç olmazsa orada bir ay kalsın. Bu iş halledilinceye kadar. Kapıcı razı. Zaten kızı seviyor.

– Ben bu akşam konuştum oğlanla. Gitmek istemiyor pek ama, gitmem de demiyor.

Küçük hizmetçi ile Fahri arasında, garip şeylerin geçtiğini hisseden Fahri'nin annesi olmuştu. Zehra'nın ilk geldiği aylarda kapıcı ile sıkı fıkı konuşmasını istemeyen Lâmia Hanım, şimdi lüzumlu lüzumsuz kapıcıyı çağırıyor, sık sık bir iş bahane ederek, kapıcıya, Zehra'ya ve eve göz kulak olmasını tembih ederek çekilip gidiyordu.

Lâmia Hanım, oğlunun dürüst, garip halinden korkuyordu. Şayet küçük bir kaza vuku bulursa, –Allah göstermesin– hizmetçiyi almaya kalkardı.

Hizmetçi olarak sevdiği bu kızı, gelin olarak görmektense... Böyle bir ihtimal bile Lâmia Hanım'ı iliklerine kadar üşütüyordu.

Sık sık evden kaybolmaları yapacağı tesiri yapmış, Zehra ile kapıcı Arslan arasında tam Anadolu köylülerine has bir aşk macerası başlamıştı.

Arslan sabahtan akşama yanık şarkılar söylüyordu. Hamam kubbesi gibi öten apartmanda bu içli şarkılardan bıkmayan, usanmayan kalmamıştı. Arslan, bıyıklarını buruyor, potinlerini bo-

yatıyor, hiç takmadığı halde akşama doğru kravat takıyordu.

Zehra, Fahri'den çekinmeye başlamıştı. Hanımının manevrasını anlamış, Fahri'den mümkün mertebe uzaklaşmayı, onu yalnız uzaktan seyredip içlenmeyi münasip görmüştü. Sonra Arslan da hakikaten arslandı. Ne fena fena, garip garip bakıyordu!.. Sonra;

"Nişanlanacağız Zehra kız, evleneceğiz. Çocuğumuz olacak. Köye gideriz, bizim köye. Sonra yine geliriz İstanbul'a, ha?" diyordu.

Fahri, hamam dairesinden saçları taranmış, tıraş olmuş çıktı. Büyük bir iştiha ile yemeğini yedi. Bu Zehra kıza içinden neler duyduğunu tahlil etmiyordu. Evin içindeki dalavereyi hemen hissetmemiş gibiydi.

Babası Rıza Bey;

– Amcanın mektubuna bak, dedi. Muhakkak gitmelisin. Biraz hava almış olursun. Şu tatilden istifade et.

Fahri, ertesi gün Haydarpaşa'dan trene binerken birdenbire o kadar sevinmiş, o kadar coşmuştu ki, el arabasında kitaplar gezdiren adamdan Türkçe bir roman satın aldı. Varacağı yerden bir evvelki istasyona kadar, üçüncü mevki bir bilet almıştı. Oradan bir ikinci mevki almayı tasarlıyordu. Zaten tren bu istasyondan ayrılıyor, aktarma lazım geliyordu. Pendik'e kadar romandan okuyabildi. Orada inip bir gazoz içti. Sonra daha varacağı yere yıl olduğunu, içindeki sevincin ise ara sıra parlamaya müsait bulunduğunu düşünerek, bir şişe rakı ile meze aldı. Ye-

rine döndüğü zaman, kendisinden evvel bu işi düşünmüş üç kişiyi, şişelerini açmış buldu. "Buyurun çilingir sofrasına! Tenezzül ederseniz?" dediler. "Estağfurullah!" dedi. "Ben de düşündüm, bir şişe de bende var..." Şişeyi sol eline sıkıştırarak dibine bir tokat indirdi. Mantar fırlamıştı. Bir-iki damla döküldü. Şimdi yavaş yavaş kararan İzmit Körfezi sularına karşı bütün yolcular içlenmişti.

– Anam! diyordu bir tanesi, Allah büyüktür be! Biz de bir gün varacağız varacağımız yere elbet.

– Nereye gidiyorsunuz?

Adam, Erzurum'dan kilometrelerce ötede, dağların tepesinde bir köy adresi veriyordu. Yirmi senedir İstanbul'daydı. Yemediği herze kalmamıştı. İnce, şeytan gibi bir yüzü, genç bir hali vardı. Rakı içtikçe, harikulade güzel bir adam oluyordu. Fahri'ye:

– Beklerim hemşerim, bizim köye gel. Kar belini aştığı zaman, ayı avına çıkarız. Sana Urus'ların "borj"unu pişiririm. Yedi kızımın yedisinden bir tanesini seçersin; sana veririm, delikanlı. Tepe tepe kullan. Kayış gibi kızlardır. Yalnız çok yedirmeye, giydirmeye gelmez bizim tarafın kızları ha! Biz az yeriz, çok çalışır, az giyer, çok hareket ederiz...

Bir küçük dere geçiyorlardı.

– Bizim dereleri görmelisin, dedi adam. Buz tutar kışları. Balıklar, altında yamyassı olurlar suyun. Biz buzları yer yer kırarız balıkların ölmemesi için. O kırmızı, sarı, kahverengi balıkların eti yanında bu deniz balıklarınınki manda eti gibidir. Bizim memleketin insanı biraz vahşidir

yoksa, vahşi olduğu için de namusludur. Sana bir şey anlatayım hemşerim: Hiç ceviz kütüğü gördün mü? Geçtiğimiz şuraların ceviz ağaçlarının rengi esmer, ceviz kütüğünün içinin hareleri daha gösterişsizdir. Bizim memleketin ağaçları ise daha sert, daha koyu renkli, hareleri daha parıl parıldır... Hah işte!.. Bizim insanlarla bura insanları arasında da aynı fark vardır. Rengimiz daha koyu, içimiz daha hareli, daha parıltılıdır. Köylerimizi güneşe karşı kurmuşuzdur. Büyük çam ağaçları evlerimizin önünden ta hudutlara kadar uzanır gider. Toprak, yalnız fazla bir şey vermez, uğraşmak lazımdır. Vatanımız dağlıktır. Ama dedim ya!.. İçimiz zengin, parıltılı, kardaşlık! Yoksa, hepimiz göçer gelirdik bu İstanbul denilen tok memleketine. Burada da tok olan tok ya! Her yerde olduğu gibi. Yine derelerimizden balık, göklerimizden kuş, ormanlarımızdan geyik, göllerimizden canavar; ceviz ağaçları, çamlar, mısır eksik olmasın. Kolumuzda kuvvet kaldıkça, kafamızda o deli ışık yandıkça, bir şeyden korkmam, Allahtan başka!

– Ondan korkar mısın? dedi Fahri.

– Sırasına göre delikanlı, sırasına göre... Tövbe estağfurullah! Neler söylendik! Ne günahlara soktun beni be Fahri Efendi!

İzmit Körfezi, bir şimal fiyoru güzelliği almıştı. Pencereden bir golfstrim havası giriyor, iki sahil arasından aşı boyaları yer yer gözüken heyula bir şilep geçiyordu. Fahri, bu akşam renklerinin, birbiri ardına yanıp söndüğünü seyrederken, rakısından bir yudum daha içiyor, âdeta bir yudum daha hassaslaşıyordu. Erzurumlu birdenbire tekrar başladı;

– Bak, dedi, Fahri Efendi, biz insanlar ne yalancı, ne garip mahluklarız! Şu yolculuğumuzun başından beri gevezelik ediyorum. Ne söyledimse, hemen hepsi yalan! Yedi kız nerede bende? Bir tane çocuğum yok. Evlenmedim ki, çocuğum olsun. Bizim memleketin balıklarının eti lezzetlidir, İstanbul'unkiler manda etinden farksızdır, dedim a, o da yalandı. Deniz balığının, hele İstanbul'un balığının emsali var mıdır dünyada? Nedir o lüfer beyim? Nedir o kalkan, o uskumru, o barbunya, hele o ateş balığı? Ben dalgıçken, ara sıra kendi elimle pisi balığı yakalar, haşlamasını yapardım. Şimdi olsa ne giderdi değil mi?.. Diyeceğim, insan kısmı oturduğu yerde bin yalan kıvırabilir. Köyümüz insanları daha parıltılı, daha kavi dedim a, o da yalan. Nerede parıltılı, birader? Parıltı dediğin ilimle, marifetle olur. İnsan, sanatında ilerledikçe parıldar. Kuvvete gelince, mısır ununun kuvvetiyle kuvvetlenen insanın kuvveti...

Yalan söyledim, diyorum a... Demin bu yalanları söylerken, yalan olduklarını biliyordum. Şimdi, güya doğru söylüyorum ya. Bu söylediklerimin de doğruluğuna kani değilim. Yine de pisi balığı yerine, bizim "Kavruksu"yun sazan balığını İstanbul'un ortasında bulsam, kilosuna kırk lira verir, alır; ağlaya ağlaya, güle güle yerim.

Fahri;

– Sen, adamakıllı daüssılaya tutulmuşsun hemşerim, dedi.

Bir müddet, Erzurumlu ile iyice kararmış olan İzmit Körfezi'nin karşı kıyılarının ışıklarını seyrettiler.

– Çok severim, dedi Fahri, geceleyin deniz

kenarından, başka bir deniz kenarının ışıklarını seyretmeyi.

– Evet, dedi Erzurumlu, hoş olur!

İzmit'ten sonra Erzurumlu ile başbaşa kalmışlardı. Köşeye mahcup bir mektep talebesi gelip oturdu. Biraz sonra Derbent'te onun da ineceği, acelesinden belliydi. Hafif şiş gözlerinden uyku akıyor, ürkek, tatlı gözlerle bakıyor, gülümsemek istiyordu. Çocuğa ikisi de gülümsediler.

İstasyon memurunun oğluymuş. Her sabah İzmit'e mektebe gidiyor, akşama dönüyormuş. Fahri, bu gece yarıları, sabah karanlıkları gidilen mektebe karşı, içinde müthiş bir sempati duydu. Kendi kendine sabahları çayı nasıl zor içeceğini, trenin düdüğünü duyunca çantasını nasıl kapacağını, paltosunu yarı yolda giyeceğini, sabah treninin içindeki sessizliği, takkeli adamları, koridorda cıgara içenleri, saçları dağılmış, üstleri hacı misi kokan Antalyalı gençlerin fiyakalı fiyakalı gezinmelerini görüyor gibi oldu. İzmit, bir yarı karanlık içindedir. Sokaklarda kimseler yok. Mektep bahçesinde bir muhacir kederiyle beklemek... Akşam, dersten dönüş... Bu sefer daha başka yolcuların treni: Şarkılarla, küçük çilingir sofralarıyla dolu kompartımanlar, pencerelerden dışarıyı seyreden meyuslar, kompartımanlara dolmuş İstanbul havası, portakal kabukları, rakı, apteshane, çuval kokusu...

İzmit Orta Mektebine Derbent'ten her sabah giden, her akşam dönen çocuğun havasını kendinde hisseden Fahri, âdeta bu çocuğun hayatını özledi, pek sevdi.

Erzurumlu, mektep çocuğuna hayatını anlatıyordu:

– Küçük, ben kaç yaşında varım?

– Bilmem ki...

– Hele hele?..

– Otuz.

Erzurumlu memnun:

– Kırk beş.

Hakikaten şayanı hayret bir şeydi. O kadar ceviz ağaçları gibi sağlam, kavaklar gibi uzun, düz bir yapılışı vardı ki, çocuktan çok Fahri hayret etti.

– Tabii dedi Erzurumlu, böyle olmasaydı dalgıç olamazdım ki... Dalgıçlık herkese vergi değildir. Yalnız bu mesleğin en kötü tarafı, dalgıçların fazla müsrif olmalarıdır. Biz çok para kazanırız, çok yeriz. Ben gündeliği otuz beş liradan aşağıya iki ay evvelisine kadar çalışmadım. İki aydan beri yirmi, yirmi beş lira arasında. Sıhhatimizi muhafazaya da mecburuz. Para da bol. Para bol olunca gençlik var serde. Kuvvet var. Yapı var. Allah vermiş sıhhat var. Sıhhatli adam güzel adamdır da. Kadınları da severiz. Kim sevmez değil mi?

Genç mektepli yavaş yavaş açılıyor, artık fazla mahcup gözükmüyordu. Hatta biraz da üçüncü mevki insanlarına karşı bir bilgiçlik taslamak hevesine bile kapılıyordu.

– Otuz metreden fazlaya inemezsiniz, değil mi? dedi.

Erzurumlu;

– İneriz, dedi, altmışa, yetmişe inebiliriz, ama nadiren. Bu derinlikte beş dakikadan fazla duramayız. Zaten otuz metreden sonraya dayanacak dalgıç da pek azdır.

Erzurumlu anlattı durdu.

Dalgıç hayatına ait hikâyeler, masallar kadar uzun, güzeldi. Fakat kendine fazla güvenen bir dalgıcın hikâyesi Fahri'yi çok alâkadar etmişti. Fahri, bu hikâyeyi dinlerken küçük mekteplinin yüzüne bakıyordu. Onu bu hikâye pek fazla sarmamıştı. Bundan evvel Erzurumlu, Haliç ile Sarayburnu arasında deniz dibinde yatan gemilerden altın kaşıkları nasıl bulduğunu, o civarda kayık, mavna, yelkenli, gemi, vapur leşlerinden âdeta bir küçük kasaba peyda olduğunu, bu kasabada balıkların nasıl dolaştıklarını, büyük midyelerin ağızlarını açıp küçük balıkları nasıl beklediklerini, deniz üstünde başka türlü, ziyadar olan mahlukların deniz dibinde koyu esmer renkler, pırıl pırıl zümrüt, akik, elmas renklerle gezindiklerini, genç mektepli ne zevkle dinlemişti!

Bu sırada dalgıç, istediği kadar fantezi yapıyor, Haliç'te bulunmasına imkân olmayan fok balıkları, elektrikli balıklar, insanı bir anteniyle sarıveren devasa ahtapotlardan bahsediyordu.

Bu arada yine sanki karşısındaki çocuk, dalgıç olacakmış da, ona ders veriyormuş gibi: "Mesela, denizin dibinde, baktın bir koca vapur yan yatmış yatıyor. O yeşile çalan bulanıksı, sisli su içinde vapurun her tarafı büyümüş, kocamanlaşmış, en ufak telin üstüne milyonlarca kabuklu hayvan yapışmış, demir aksamında midyeler ağızlarını açmış sana bakıyorlar. Vaktiyle bilmem kaç tarihinde Sarayburnu ile Köprü arasında Galata tarafına yakın, hemen hemen Üsküdar iskelesinin üç yüz metre açığında bir Rus gemisi batmışmış. İçinde para varmış. Eski dalgıçlar parayı çıkarmışlar. Denizde böyle bir şey bulundu mu, yarısı dalgıca aittir, yarısı da hükümetin ve-

yahut da gemi sahibinin olur, pazarlığa göre. Bir gün Mütarekede, ben oraya daldım. İngilizlere ait bir sandık meselesi için... Şöyle yürüdüm.

Dedim ya! Deniz içi hem karanlık, hem aydınlıktır. Deniz içinde renkler, ay ışığında olduğundan daha çok esrarlı, büyülü gibidir. Yani, her ufak mavna bir saraydır. Kocaman, esrarlı, hani bazen filmlerde görürüz, garip şekilli Çin mabetleri vardır. İşte vapurlar, yelkenliler deniz üstünde gibi değildir deniz içinde. Öyle Çin mabedi gibi karmakarışık ama, garip, hoş bir halde yatarlar. Bir baktım. Hemen hemen yanı başımda bir saray harabesi. Hemen, bunun Rus gemisi olduğunu anladım. Çünkü daha dalmadan evvel o otuz kiloluk ayakkabılarımı giyerken arkadaşlarım Rus gemisi buralarda, demişlerdi. Ben de zaten buraları karış karış bilirim ya! Muhakkak odur, dedim. Rus gemisi çariçeye aitmiş. Kaşıklar altındanmış, her taraf, tavanlar, kaplamalar altın ve gümüş yaldızlıymış, derlerdi. Hiç hazine görmedik biz ama masallardan biliriz ki, Keloğlan bir de küpün kapağını kaldırır, gözleri kamaşır. O sırada biz masalı dinlerken, yatağın içinde nasıl olursak, öyle bir hal oldum. Gözüm binlerce göz kamaştırıcı şıkır şıkır altın, gümüş, elmas doldu. Hiçbir şey düşünmeden daldım bir delikten Rus gemisinin içine. Ayaklarımın altında bir merdiven bastıkça dağılıveriyordu, ben yine denizde yürür gibi aşağıya iniyordum. Birdenbire ortalık kapkaranlık kesildi. Fakat ben de dibe varmıştım. Girdiğim delik hafif bir aydınlıkla tepemde kandil gibi yanıp sönüyordu. Artık olan oldu, dedim, biraz daha yürüdüm. Şimdi yukarıda yeşil bir kandil gibi yanan ışık da kaybolmuş-

tu. Zifiri bir karanlık içindeydim. Birden beni bir korku sardı. Kalbim ta şakağımdan atıyordu. Fakat bir dakika sonra yine kendimi topladım. Etrafım hayal meyal seçiliyordu. İşte şimdi yandım, dedim. Çünkü insan girdiği delikten çıkamazsa hapı yutmuştur. Nefes borusu yok mu? Sonra onun yanındaki seni yukarıya çekmeye yardım eden ip?.. Eğer girdiğin delikten çıkmazsan dolaşır, bir daha da bulamazsın, geberir gidersin.

Etrafım oldukça aydınlanmıştı. Bir yemek salonunda olduğumu anladım. Yürüdüm. Yerler kaygandı. Ayağımın altında midyeler kırılıyor, hava kabarcıkları kaynaşıyordu. Yukarıya bakıyordum. Belki yirmiye yakın yeşil kandil gibi delikler sarkıyordu. Dualar okuyordum. Fakat yine de altın kaşıkların nerede olabileceğini düşünmüyor da değildim. Bir müddet daha yürüdüm.

Tam köşede, büfeye benzer bir şey gördüm. Bir gözü çektim. Elimde kaldı. Fakat yere bir şeylerin ağır, ağdalı, âdeta danslı hareketlerle düştüğünü gördüm. Daha yere düşmeden kaşıklar elimdeydi. Yedi tane idi. Artık durur muyum? Başladım deliği aramaya. Girerken şöyle on dakika geminin etrafını dolaşmış, ancak insan girebilecek kadar büyük bir delik olarak onu görmüştüm. Az çok nefes borusunun yardımı da bu araştırmaya imkân verdi.

Tepemdeki deliklerin içinde en büyüğünü seçmeye çalıştım. Bir yarım saat aradım. Nihayet, şöyle büyüdükçe bir abajur ışığına benzeyen deliğe doğru ipi çekmeye başladım. Baktım ki bu delik o delik değil. Nasıl bildim değil mi? Bu o kadar zor değil. Nefes borusu ile o aşağıya, yukarıya inmeye çıkmaya yardım eden şeyler yok

mu? Onlar bu delikten gelmiyorlardı. Zaten de birdenbire ipin beni sıktığını hissetmiştim. İnsan girecek kadar büyük bir delikti ama, benim girdiğim değildi. Yine beni bir korku aldı. Kaşıkları çizmelerin içine yerleştirmiştim. Altın kaşıklar için ölen dalgıcı gazetelerde görür gibi oluyordum. Nihayet bir delik daha gördüm. Bu da kocaman kandilini yakmıştı. Oraya kadar yine tırmandım. Artık kolumda sinirden kuvvet kalmamıştı. Bu da değildi. Aşağıya tekrar indiğim zaman, 'Aklını başına topla Ragıp!' dedim. 'Soğukkanlı ol!'

Üçüncü delik girdiğim delikti. Dışarıya çıkınca büyük bir nefes alayım der insan değil mi? İmkânı var mı? Büyük nefes nerede? Zaten kâfi derecede derin olan burada bir, bir buçuk saat kalmıştım. Nefes almak büsbütün güçleşmiş, kolumun heyecandan kuvveti kesilmişti. Yukarıya dört kişi beni zor çektiler.

Dalgıçlıkta insanı hırs bürümemelidir bir; ikincisi, dalgıç sinirlerine hâkim olmalı, soğukkanlı olmalıdır. Üçüncüsü de kendine fazla güvenmemeli, insandan üstün olduğunu sanmamalıdır.

Bak, sana bir hikâye daha anlatayım:

Bundan tam on iki sene evvel, İzmir'de çalışıyorduk. İşimiz gayet iyiydi. İyi para alıyor, dört dalgıç arkadaş zevkle, neşe ile işimizi yapıyorduk. Yazdı. İnsanın ne eli donuyordu, ne de deniz dibi karanlıktı. Her tarafta, denizin içinde yer yer alâimisemalar, güneşler, altınlar, gümüşler gibi sardalye kutuları, tenekeler, camlar parlıyordu.

On iki ile yirmi beş metre arasında uçurum

bir yerde çalışıyorduk. Arkadaşlarımızdan Hüsnü en irimiz, en uslumuz, en kendine güvenenimizdi. Sağlam, içki cıgara bilmez, harama el sürmez, namuslu, iyi, bir kırklık adamdı. Görsen, otuz yaşında demezdin. Gözleri pırıl pırıl, sakalı yaldızlı altın gibi, saçları lepiska sarı, güzel bir adamdı. Kendine çok güvenir, dipte uzun müddet çalışır, yorulmaz, dinlenmez, derin yerleri tercih eder, babayiğit bir şeydi. Biz, öteki üçümüz ise ara sıra kaçamak yapar, İzmir'in o Kordonboyu'nun geniş, serin, güzel gazinolarında bir köşeye çekilir, çupra denilen lüferle ispari arası balıklar kızartarak, şöyle birkaç şişe yirmi dokuzluk devirir –bekârlık var o zaman– Yahudi mahallesine doğru çapkınlığa çıkardık. İzmir'in Yahudi kızları kadar güzel mahluk dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Ne beyaz, ne çilli, ne tıkız mahluktur onlar, Yarabbim! Etleri çupra balığının beyaz etine benzer: Sert kılçıklı... Gözleri deniz içi hayvanının gözleri gibi fosforludur.

Kapılarının önünde durmadan söylenirler. İzmir'in rüzgârı göğüslerini açar. Dizkapaklarına gelen fistanları rüzgârlanır. Çıplak, güneşten yanmış ayakları durmadan anlattıkları laflara göre kâh tepinir, kâh uzanır, kâh leylek gibi tek ayaklarının üzerinde muhaverelerine devam ederler.

Yahudice bilirdim. Sinemaya davet ederdim. Çoğu derhal gelirdi. Sinemada omzuma başını kordu. Kabak çekirdekleri yerdik. Kızın biraz kirli saçlarından burnuma bir fakir mahalle kokusu gelirdi. İspanyolca konuşur, İzmirlice gülerdik. Sonra götürür, hâlâ bir çarşı gibi uğuldayan küçücük dar sokaklara taşmış insan kalabalığının

içinden geçip, kızı evine bırakırdım. Ama mesut olduğunu, eğlendiğini, bir küçük sarı, kıvrak, şen Yahudi kızı ile kabak çekirdeği yiyerek mesut olduğunu hisseden adam, bu dünya yüzünde belki çok azdır ama, vardır.

Laf, Yahudi kızına gelince biraz coşarım, kusura bakmayın... Çünkü bir tanesine de âşıktım. Fransızca çat pat konuşsam, onu yakalardım ama, biraz kibirli ve Frenk azmanıydı da olmadı. Yoksa şimdi Erzurum'a gideceğime İzmir'in Yahudi mahallesindeki kayınpederimi görmeye giderdim. Ne ise geçelim!..

Biz böyle eğlenirken, o kendine güvenen arkadaşımız doğruca evine gider. Soyunur dökünür, aptesini alıp namazını kılar. Saat sekiz, dokuz olmadan yatardı. Gün doğmadan da uyanır, biz geldiğimiz zaman onu işbaşında bulurduk. Bizden çok çalışırdı ama, hiçbir gün bunun için bize bir şey söylememiştir. İşini kendini göstermek için değil, sevdiği için yapardı. Yalnız kendisine ara sıra söylerdik;

– Hüsnücüğüm, ihtiyatlı ol! Yavaş yavaş yaparız. Üzülme. Kendini yorma kardeşim. Bilirsin ya, bizim işte kendine fazla güvenmemelidir adam! derdik. Tatlı, munis gözlerle gülerdi.

– Ah be! derdi. Sizde dalgıçlık hevesi yok! Zanaat aşkı yok!

– Var be anam! derdik. Var ama, zanaatımız kolay değil.

– Orası öyle... derdi.

Yine gülerdi.

Biz şöyle yarım saat, bir saat çalıştık mı, kâh bir cıgara içmeye, kâh bir, bu dünya yüzü havasını almaya can atardık.

Bilmezsiniz bu havanın kıymetini siz!.. Allahım! Nedir bu nefes almak biliyor musunuz? Müthiş tatlı bir şey! Hani kana kana su içersin, bazen susuzluktan yandığın zaman ya! Bayılırsın! O su ne tatlı şeydir! İşte hava da öyle... Sudan bin kere tatlı! Zanaata ilk başlarken, sudan çıkıp da kafandan kafalığı çıkardılar mı, dünya varmış sanırsın. Bir neşelenirsin! İki tane yirmi dokuzluk bu neşeyi vermez.

O gün, kaza günü, müthiş bir sıcak vardı. İzmir, binalar, caddeler, hatta deniz pırıl pırıl, cam gibi yanıyor, insanın yüzünü hava haşlıyordu. Hepimiz dalmıştık. Saat on raddelerindeydi. Şöyle bir buçuk saat çalışacak, sonra motorun tentesi altında güzel, buzlu sularla bir yemek yiyecek, birkaç saat uyuyacaktık. Bir saat geçti geçmedi, ben çıktım. Ötekiler de beşer onar dakika ara ile suyun yüzüne fırladılar. Oldukça derinde çalıştığımız için hem nefes nefeseydik, hem de biraz başımız dönmüştü. Çünkü sıcak havada makineye de biraz az hava gidiyor gibi bir şey olur.

Yani, serin havanın serinliği ile insan iyi çalışır da... Canım, dışarda olduğu gibi, sıcak havada deniz dibinde iyi çalışılamaz. Kim çıkarsa bir müddet şöyle bir on dakika kafalık kaldırılmaz, daha on dakika kafalık kafada durur, sonra çıkarılır. İyi havaya alışma meselesi... Ondan sonra kafalık gayet ağır ağır, iki-üç dakikada çıkarılır, hemen dalgıcın ağzına bir cıgara verilir.

En son Hüsnü çıkmıştı. Herhalde o da fazla bunalmış olacak ki, eliyle hareketler yapıyor, kafalığı çıkarmamızı işaret ediyordu. Biz bağrışıyor, 'Dur, bekle biraz!' diyorduk. Biraz fazla si-

nirliydi. Kızdırmaya gelmez, kavga çıkarırdı. Sonra onun için pek mesele yoktu. Daha derinde, daha fazla zaman çalıştığı halde bile, kafalığı hemen çıkardığı olurdu.

Nihayet dayanamadık, çıkardık. Ağzına hemen cıgarayı dayadık. Bir yudum bile içmedi, attı. Yüzü biraz sararmıştı. Güldü. Ayağa kalkarak kıça doğru yürüdü. Biz kendi işimize bakıyor, salataları yapıyor, sardalyeleri temizliyorduk. Kıç taraftan bir gürültü geldi. Koştuk. Oraya, yere yığılıvermişti."

Fahri haykırdı:

– Öldü mü?

Dalgıç;

– Hayır, dedi, ölmesine ölmedi ama, ölümden de beter bir şey olmuştu. Sağ tarafı hiç tutmuyordu. Öyle kavi, aslan, çalışkan bir adama inme inmesi ne demektir arkadaş!

Dalgıç bir müddet sustu, sonra;

– Şimdi İzmir'dedir, dedi, bizim cemiyet, arkadaşlar ona bakıyoruz. Bakıyoruz ama, neye yarar?.. Geçenlerde İzmir'e gittiğim zaman, evinin önünden belki on defa geçtim, içeriye giremedim. Yüreğim kaldırmaz benim! Zaten insan kırka merdiven dayadı mı bu işi bırakmalıdır. Bu işte en büyük tehlike işte bu: Allah vermesin, nüzul.

Sonra İzmir civarında ahtapot da mebzuldür ha! Bir sarıp sarmaladı mı, işin iştir. Kurtulabilene aşkolsun! Sonra elektrik gibi çarpan bir balık vardır. O da Allahın belası bir şeydir. Biz otuz-otuz beş liraya çalışırız ama, her dalışta, otuz beş tehlike ile beraber dalarız.

Tren, Derbent istasyonunda durmuştu. Mek-

tepli çocuk elimizi sıktı. Pencereden bakarken selamlar verdi. Fahri, arkadaşına;

– Şimdi, dedi, küçük çocuk, o Galata Köprüsü ile Sarayburnu arasındaki deniz dibinin, kaburgalarına midye yapışmış, deniz yıldızları çakan Çin mabetleri gibi âlemin içinde uyuyacak. Senin sayende Ragıp Efendi! Bir denizaltı rüyası içinde... Oh...

Ragıp Efendi kocaman dişlerini göstererek güldü.

– Belki de dedi, bir gün evi barkı, sevgiliyi, mektebi arkada bırakarak dalgıç olacak.

– İyi mi olacak?

– Elbette iyi olacak! Senin gibi Darülfünun talebesi ne kadar lazımsa, dalgıç da o kadar lazım.

– Belki daha fazla...

Göl, kompartımanın öbür tarafında, yani koridor tarafında kaldığı için, dışarıya çıktılar. Hava açmış, ay vardı. Sapanca Gölü, elmalıklar içinde ılık, tütsülü bir ışıkla pencereden kayıp gidiyor; ikisine de, susmak, hiçbir şey söylemeden güzel, fakat garipsetici şeyler düşündürüyordu. Fahri'ye öyle geliyordu ki, Ragıp Efendi İzmir'dedir. Yahudi mahallesinde gezinmektedir. Şimdi, taze bir Yahudi kızıyla bir sinemada kabak çekirdeği yiyorlar. Yahudi kızının yanakları sinemanın nefes kokulu havasından kızarmıştır. Ayakları çorapsızdır. Zaman zaman hafif bir ter kokusuna karışmış ince, belirsiz bir kabak çekirdeği kokusuyla beraber, bir taze kız ağzının kokusu burnuna değmektedir.

Dalgıç Ragıp Efendi, şu anda ne düşünürse düşünsün, Fahri, Ragıp Efendi'nin hayatı ile, yaptığı hülyaya inanacaktır. Halbuki aynı anda Ragıp Efendi, belki de mektep çocuğunun eve girdiğini, bir tarhana çorbası karşısında olduğunu düşünmektedir.

Fahri, kendi kendisine Ragıp Efendi'nin Sapanca Gölü'nün tütsülü aynası üstünde ne düşündüğünü soruyor, kendi hülyasını Ragıp Efendi'ye mal etmeyi istiyordu. Neden? Bu suali Fahri kendine sorduğu zaman, bir müddet cevap veremedi. Fakat sonra anladı ki, Ragıp Efendi'nin hayatı kendininkinden çok başka türlüdür. Hatta çok güzeldir. Ama bu başka türlülük, güzellik, Fahri'nin kendi ölçülerine göre değil miydi? Muhakkak öyleydi. Belki de onun talebe hayatını Ragıp Efendi, daha çok sevmiştir. Biraz evvel Fahri'nin anlattığı şeyleri, şimdi o, belki zevkle düşünmektedir.

Yine mesele Ragıp Efendi'nin ne düşündüğü meselesi haline gelince, Fahri dayanamadı;

– Ragıp Bey, dedi, ne düşünüyorsunuz?

– Hiiç... dedi, Ragıp Efendi.

Bir cıgara paketi çıkardı. Fahri'ye de ikram etti. O zaman Fahri anladı ki, şimdi Ragıp Efendi, cıgarasını yaktıktan sonra, derhal ne düşündüğünü anlatacak.

Nitekim de öyle oldu. Sapanca istasyonundan yeni kalkmışlardı ki, başladı:

– Ne düşünüyorum biliyor musun? Şimdi Erzurum'dan valideyi alıp İstanbul'a mı getireyim, doğru; yoksa Trabzon'a geçip birkaç ay enistemde mi kalayım? Hatta, yazı orada mı geçireyim? Çünkü, artık dalgıçlığı bıraktım. Hem içime bir

korku girdi. Hem de ihtiyarlamaya başladığımı anladım. Rahata, ama öyle mütekait rahatına değil, şöyle akşamları dört-beş kadeh atıp evime dönmek, çocuklarımla oynamak istiyorum. Gündüz yine akşama kadar didineyim. Yüz yaşıma kadar yaşasam sabahtan akşama didinmezsem ölür giderim. Dalgıçlıkta gündelik fazladır ama her zaman iş bulunmaz ki. Her zaman denizden altın kaşık da çıkmaz. Dalgıcın eli açık da olur. Dört-beş ay, bir iş çıkmazsa elindeki avucundaki gider. Her sene de üç-dört ay, bâhusus kışın, boş kalırız. Bu böyle!.. Yine elhamdülillah biraz para yaptım. Şimdi Erzurum'da niyetim bir buçuk ay kalmak. Bulursam namuslu bir kızla evleneceğim. Oradan Trabzon'a geçeceğim, karımla anamı alıp. Yahut da Trabzon'dan evlenirim. Enişte m balıkçı reisidir. Gırgırları vardır. Bir gırgır da ben satın almak istiyorum. Balıkçılıkta para vardır ama, dalgıçlık kadar da genç işidir. Ama nihayet ben mal sahibi olacağıma göre rahatım. İnsan belli olmaz birader! Para bizi de zıvanadan çıkarabilir. Ne ise geçelim bunları!.. Zaten de, geldik galiba. Siz Arifiye'de iniyorsunuz değil mi?

Fahri pencereyi açtı. Etraf yeniden kararmıştı. Burnuna bir memleket havasının kokusu geldi. Vücudu değil, içi üşür gibi oldu. Hatta biraz sarardı. Her zaman, doğduğu, çocukluğunu geçirdiği memleketin rüzgârlarıyla bir melal duyardı. Kimbilir belki de çok sevdiği insanların orada, servilerin, söğüt ağaçlarının dibinde Sakarya'ya bakan tepelerde yattıklarını hatırlıyordu da, bilmeyerek belki de onun için bu melali duyardı.

– Demek niyet, dedi, balıkçılık?

– İnşallah! dedi Ragıp Efendi. Seneye bu vakitler Boğaz'da, yahut Adalar'dayız. Torik beklemek için. Bugüne kadar Adalar'da iskele tamirine çalışıyordum. Gırgırlarda çok gezdim. Balıkçılığı adamakıllı kavradım. Torikte iyi para var. Biraz daha ustalıkla çalışılırsa bu torik insanı zengin eder, bilir misin? Bizim Anadolu balıksızlıktan kırılır. Balık nedir bilmeyen yerler vardır, yahu! Ne söylüyorsun? Sanki on yedi, on sekiz milyon insanın balığını şu İstanbul Boğazı getirir, millete bırakır; ne yapacağımızı bilemeyiz. Atarız denizlere satamazsak. Köpekler, köpek leşleri gibi yüzer o cevher balık. O mektepli gözlerini pırıl pırıl edecek, o nişanlılara can, evlilere çocuk, hastalara şifa verecek mavi, mor pullu, yılan derili balık! Alır gider İtalyanlar! Basarlar fıçılara, afiyetimize yerler. Fosforlanınca saldırırlar etrafa...

İşte niyetim o vergili, kırağılı, o tohumu çürüklü topraktan çok, denizle uğraşmak. Ne tohumu var, ne kırağısı. Ne harman için rüzgâr beklemek, ne döven için öküz kiralamak, ne de tohum için borç para almak var. Ne de sınır, "benim malım" demek kaygısı...

Deniz Allahla devletindir. Devlete verirsin vereceğini, bugün dersin Kınalı açığı, yarın Hayırsız, ertesi gün Bozcaada. Daha ertesi gün de İmralı...

Bütün Marmara gözün alabildiğine cebindeki teskere ile beraber senindir. Hatta teskeresiz bile... Devlet, balıkhaneye gelir, alır alacağını. Aldığı da nedir ki? Sen korsun cüzdanına papelleri. İtalyan bandıralı gemiler ağızlarına kadar

yüklü giderler. Sen geçersin karafakinin başına. Hanende Sünbül'ün sesinde Erzurum havaları dinlersin. Katina, yanı başındadır. Yaşasın balıkçılık! Balıkçılar arkadaş! Katina da sağ olsun!

Hulasa deniz, müthiş bir şeydir. Tevekkeli deniz gibi hür demezler. Ama insanı yerden yere vurduğu da olur ha! Şakaya gelmez o...

Güle güle Fahri Bey kardeşim. Üniversite talebesi Bay Fahri desem gelir mi?

– Gelir Ragıp Efendi, o kadar kâfi. Edebiyat Fakültesi'nde desen, daha iyi.

– Ne?

– Edebiyat Fakültesi.

– Deriz...

– Allahaısmarladık.

– Güle güle kardeşim.

Arifiye istasyonunda bu trenin karşılığı yoktu. Yani, buradan Fahri'nin doğduğu kasabaya gidecek sekiz-on kilometrelik hattın treni ancak üç saat sonra kalkacaktı. İstasyonda ses sada yoktu. Bekleme yerinde bir memur ayakta kıpkırmızı gözlerle sarı, mahzun düşünüyordu. Bir elektrik ışığı mı, yoksa gaz lambası mı, meçhul bir ışık karanlığı ancak bulandırıyordu. Çoktan sönmüş bir sobanın etrafında hâlâ ılık, kokulu bir hava vardı. Bu havaya en yakın bir kanapeye çöktü. Üç saat açmamak niyetiyle gözlerini kapadı. Halbuki bir on dakika geçmemişti ki sıkıldı. İçini birdenbire bir üzüntü kapladı. Uzaktan bir köpek, bir horoz sesi bile gelmiyordu. Yalnız çok yakından, âdeta salonun içinden gelir gibi, bazen bir öksürük sesi, bazen de bir horultu geliyordu. Bu sesler bazen yandan, bazen tepeden gelir gibiydi.

Birdenbire adamakıllı üşüdüğünü hissetti. Vücudunun sol tarafından bir rüzgâr esintisi duydu. Gayri ihtiyari o tarafa döndü. Tam yanı başında, girerken fark edemediği bir açık pencere gördü. Kapamak üzere ayağa kalktı. Pencerenin önünde durdu. Eğilip dışarıya baktı. Tam bu sırada horultu daha şiddetle duyuldu. Demek açık pencereden geliyordu. Pencerenin dışında, küçük bir yol uzak köye doğru gidiyor, ağaçların arasında yer yer istasyon memurlarına ait evlerin ışıkları parlıyordu. Pencere ile karşı karşıya istasyonun büfesi vardı.

Fahri pencereden atlayıverdi. Çünkü pencere yerden hemen bir, bir buçuk metre yüksekti. Büfeye doğru ilerledi. Kapıyı açıp girdiği zaman demin kendini üç saat gözlerini açmamak niyetinden caydıran horultu ile karşılaştı. Tezgâhın başında sakalı uzamış, âdeta gençken ihtiyarlamış, manasız yüzlü bir adam oturuyordu. Girene başını kaldırıp şöyle görmeden bir baktıktan sonra, tekrar tezgâhın içindeki hülyasına daldı.

Bu sırada horultu yine duyuldu. Fahri, soluna dönünce, üç-dört gaz sandığının üstünde elma, armutların arasında uyumuş bir çocuk gördü. Kirli bir yorganın içinde bir kirpi gibi büzülmüştü. Başının altında, üstüne eski lime lime bir kasketle, bir boyun atkısı atılmış beyaz bir kabak vardı.

Çocuğun yüzü terli, bir gül pembesi gibi pembe idi. Etrafta elmalar, bin bir çeşit elmalar vardı: Çingenbacak, Amasya, Ferik, Paşa, Karasapanca, Altınhendek, Kaba...

Tezgâhtaki adam hem bu elma isimlerini sayıyor, hem de "hangisinden istersiniz beyim?" diyordu.

Fahri;

– Çayın var mı hemşerim? dedi. Dondum, bana bir çay yap.

– Var beyim, çayımız da var.

Kenardaki balkabakları, Düzce, Hendek armutları, peynir, simit, çay kokusu, uyuyan çocuğun güzel, harikulade sıhhatli yüzü, hatta rüyası bu meyvelerle dolu, elişi kâğıtlarıyla süslü, küçük küçük, çamurlu camlı, kocaman, burma simitli istasyon büfesine öyle sıcak manalar vermişti ki, Fahri çöktüğü yer iskemlesinden bu sıcak manalı havayı âdeta üstüne bir yorgan çeker gibi çekti. Yanı başında buğular kaplı ufak cama bir isim yazdı. Arap harfleriyle, sonra Türkçe.

Onu da bozdu, aynı ismi bu sefer, telaffuzuna göre Fransız imlasıyla yazdı.

Bu isim, Darülfünunda tanıdığı, çok sevdiği bir kızın ismi idi. Onu, ilk defa mektepte değil, bir arkadaşının başka bir yere giderken verdiği veda ziyafetinde görmüştü. Galiba en sonra o gelmişti. Siyah, rengi az bir şey uçmuş –kadınların elbisesi hakkında maalesef Fahri'nin hiçbir fikri yoktu– elbise giymişti. Ondan aldığı ilk intiba; o kadar mütevazı, o kadar tatlı bir şeydi ki...

Bu yirmi üç, yirmi dört yaşlarında bir kızdı. Fakat kapıdan içeriye bu yaşta giren iri yapılı kız, bir saat içinde küçülmüş, miniminileşmiş, küçük, ışıltılı, iyi dost gözlerle kendisine bakarken, Fahri onu nasıl burada bırakıp da eve gideceğini düşünmüştü.

Galiba, seramik üzerine, bir genç adam bir şeyler söylüyordu. Genç kız, o kadar ciddi, o kadar alâka ile dinliyordu ki, etrafını göremiyordu.

Fahri onun ta yanı başına sokulmuş, vücudundan, gözlerinden, halinden, saçından, onun rüzgârından bin türlü saadet mevzuu çıkarmıştı. Ömründe ilk defa bir insanla beraber olamamanın, bir insanla samimi olamamanın, bir insanı bir daha görememenin azabını hissetti.

Sonraları Fahri kendi teşebbüsleriyle onu birçok defalar gördü. Kızın her şeyi, ağır ağır içine işliyordu. Onda bir şey sevgilileşiyor, bu kızda her şey ağır ağır kusursuzlaşıyordu. Bir gün, artık o hale geldi ki, onsuz her şey, yalnız her şeydir. Artık ne masallar masaldır, ne hikâyeler hikâye. Öyle bir dünya düşünelim ki, hiçbir şairi yoktur. Öyle bir memleket düşünelim ki, müzik yasak edilmiştir. Meyhanelerin şarabı sirkeleşmiştir.

Düşünelim ki, bütün evlerin kapıları sokağa kapanmış, herkes evinin içinde perdeleri sımsıkı kapanmış, eğlenir.

Fahri o kızla olmadığı zaman işte dünya bütün çıplaklığı, acılığı ile beraberdir. Bu kızla beraber olunca ancak eski rüyalarına, hülyalarına dönebilir. Ancak o zaman, müzik sesleri kahvelerden, kadeh sesleri meyhanelerden, çizme sesleri sokaklardan, şarkı sesleri pencereleri açık evlerden, öpüşme sesleri ise evlerin kapılarından çıkar gelir.

Onun şimdi, şu Arifiye istasyonundaki büfenin buğulu camına yazdığı isim, ömrü oldukça her buğulu cama yazacağı isimdir. Fahri, nihayet bu kızla arkadaş olmuştur. O dünyanın en tabii, en basit kızlarından biridir. Bununla beraber Fahri hissediyor ki, o kızın da bir kendi dünyası vardır. Öyle olmasa birdenbire üzülemez. Öyle

olmasa Fahri ile arkadaşlık etmez. Fahri'yi sevmediği halde ona arkadaşlık göstermez, çekilip gider.

Fahri, o kızın da, belki kendi isminden başka bir ismi buğulu bir cama yazdığı an vardır; onun da rüyaları içinde yaratılmış güzel dünyalar iskambil kâğıtlarından yapılmıştır, diye düşünür. "Bu sevgili kız," der Fahri, "beni sevmesin ama arkadaşım olsun, bana yeter!" Yeter mi? Yetecek mi? Hiçbir zaman. Fakat kız tabii o kadar iyi, o kadar arkadaştır ki, Fahri'nin hassasiyetine o kadar müsamahakârdır ki, ondan isteyecek daha fazla bir şey de olamaz. Bu kadarıyla Fahri hem mesut, hem kederlidir.

Bütün insanlarda olduğu gibi o kızla evlense, bir münasebetle her zaman görebilmek mümkün olsa, ne olacak? Bazı insanlarda, ancak bazı insanlarda bulunan müthiş bir bahtiyarlık hissi duymayacak mı? Yani evinin kapısını kapamış, ocakta mısır patlatan, kenarda bir radyodan hafif hafif keman sesleri gelen bir odada, senelerce oturmayacak mı?

Yahut da, evinin bütün camlarını saadetini göstermek için açmayacak mı? Bütün pencerelerden, gramofon sesleri işitilmeyecek mi? Bu sesleri, bir karış karlı sokaklarda ömrünce sevgili bulmamış sarhoşlar, ömrünce sıcak bir şey içmemiş serseriler, ömrünce artık olmayan şey yememiş uşaklar, bütün hayatınca taş taşıyıp soğan yemişler, kendilerini seyredip, radyo sesi dinlemeyecek mi? O anlarda Fahri'nin içini bir külhanbeylik arzusu doldurur;

– Dinine yandığımın dünyası! derdi.

Fahri çayını yarım saatte içti. Bardağı avuç-

larının içine almıştı. Büfenin elma kokusuna şimdi çayın kokusu da karışmıştı. Su buharı soğuk yanaklarını didikliyordu. Gözleri kapanıyor, üniversiteli kız arkadaşını yanındaki boş iskemlede sanıyor, yahut sanmıyor da onu orada görmek istiyordu. Belli belirsiz ona gülüyordu. Sol gözünü kırpıyor. "Nasılsın? Burası güzel mi? Şu elmalardan yer misin?"

Onun esmer yüzü kıpkırmızıdır. O güldüğü zaman insanın yüzüne bütün saffeti, kadınlığıyla bakar. Onun kendisine güldüğünü gören her erkek aldanabilir. "Nihayet, bana güldü. Benim için güldü. Benimle beraber olmanın hazzıyla güldü," dememeye imkân yoktur. O kadar sana bakarak, senin için güler ki... Halbuki onun sevinme, gülme tarzı böyledir. Kadınlara da, kız arkadaşlarına da, hocalarına da, belki de anasına babasına da, böyle güler. Nihayet bu canlı, bu sana gibi gülüşün sırrı keşfedildi mi, insanın kendi kendine bir sual sormamasına imkân yoktur:

– Acaba, sevdiği erkeğe bu kız nasıl güler?

Fahri, arkadaşının ismini yazdığı yerden dışarı baktı. Güzel bir mehtap vardı. Demin üşümesine rağmen, hava da pek soğuk değildi. O kadar üşümesi, trende saatlerce hareketsiz kalmasından ileri geliyordu.

Büfeden dışarıya çıktı. İstasyon boyunda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Hatların üstündeki şehirleri, ıssız ovada ışıklı pencereleriyle koşan trenleri düşündü. Sonra, "Acaba," dedi, "kalksam, ağır ağır bu ay ışığında şehre doğru yürüsem, nihayet yedi kilometre, haydi diyelim sekiz; bir buçuk saatlik iş." Tekrar büfeye gitti.

Biraz evvel çay içerken kenarda birtakım bastonlar görmüştü.

Bir tanesini satın aldı. Şoseden gitmek mesele idi. Köylerin içinden geçmek lazımdı. Köpekler peşine takılabilirdi. Sonra tren yolu daha güzeldi. Kenardan küçük bir çay akardı. İki sıra tepecikler içinden yürüyecekti. Yolda yalnız biriki çiftlik, bir-iki köprü vardı. Suyu kâh sağına, kâh soluna alarak yürümek lazımdı. Su, ay ışığında, yolunu bir fener gibi aydınlatabilirdi.

İstasyon yolunu tercih ederek yürümeye başladı. Biraz sonra, istasyon büfesinin ışıkları hududundan çıkınca, ay ışığı sessizce etrafını sardı. Bastığı yerden beş adım ötesi sisli, karanlıktı ama yine her şey gözüküyordu. Hatta biraz da dalgıcın denizaltı âlemi şeklinde... Cıgara dumanı dolu bir odanın içine girmiş gibiydi. Yürüdü. Yanında yine üniversiteli kız arkadaşı yürüyordu. Ona ilk yazdığı, eski zaman delikanlıları gibi yazdığı ilk mektubu düşündü. Onun birdenbire karşısına çıkıp, mektup için konuşmaya geldiğini söylediğini hatırladı. O da, kız gibi, bunu gayet tabii karşılamış gözüküyordu. Fakat heyecanını kızın fark etmemesine imkân yoktu. O gün kız pek acı şeyler söylemedi ama söylemek istediğini Fahri pekâlâ hissetmişti. Genç kızın şimdiye kadar bütün hareketlerini, sözlerini yeniden hatırladı. Her harekete, söze bin bir türlü mana veriyordu. Her hareket, her söz onun için ölçülmesi biçilmesi, ona göre yapılması lazım gelen bir köprü, bir bina, ne bileyim bir tezgâhtı. Bu hissini kıza da söylerdi. Genç kız, bütün hassasiyetine rağmen, nihayet sevemediği bu adama karşı fazla realistti.

– Yahu! derdi, ben, doğrusunu isterseniz biraz hırtım! Öyle seksen manaya gelen lakırdı söylemem.

Bununla beraber, bu lafa rağmen gene genç kız, bilerek veya bilmeyerek seksen manaya değil ama, iki manaya gelen sözler söylemeden yapamazdı. Birincisinde ne kadar ümitsizlik varsa ikinci manada birtakım ümit ışıkları vardı. Belki kız bilmeyerek söylüyordu.

Fahri kendi kendine; "Olur mu hiç?" dedi, "o kadar zeki ki o!" Kimbilir Fahri böyle derken belki de kendi hesabına kızın zekâsını istismar ediyordu; bu da mümkün. Onu son defa gördüğü zaman bir cumartesi gecesiydi. Gece yarısına doğru Köprü'den geçiyorlardı. Sabahtan beri kar yağmış durmuştu. Kızın açık saçlarına ve paltosuna dolmuş karı, elleriyle süpürmek istedi, süpürdü. Bu küçük samimi hareket, âdeta ona bir *possession* hazzı vermişti. Kar, mavnaları, motorları, kayıkları doldurmuştu. Kapkaranlık suyun içinde bu bembeyazlar, canlı ışıltılı masal mahlukları sakin bekliyordu. Beyazlar giyinmiş bir düğün alayı, yumuşak, lastikten ayaklarla mavnalara dolacaktı. Cinlerin düğünü olacaktı. Galata Köprüsü ile Gazi Köprüsü arasında periler el ele tutuşmuş sallanacaklardı.

Fahri ile genç kız, bir dakika bile bu manzarayı seyretmediler. Fakat Fahri bu cin düğününe alışmış gibi idi.

– Aman ne güzel! dedi.

Biraz evvelki münakaşayı, yarı kavgayı unutmuşlardı. Mavnaları seyrettiler. Yakın bir mavnanın içinden Köprü'nün yukarısındaki seslere doğru bir karanlık delikten bir insan başını çıkarıp

baktı, tekrar çekilip gitti. Cin düğünü yerini derhal mavnaların içinde yatmaya mahkûm insanların soğuk, zatürreeli yerine terk etti. Yürüdüler.

Fahri bu anda ne kadar bu kızın koluna girmek istiyor. Neden girmiyor sanki? Nihayet arkadaş, arkadaşın koluna girebilir... Tahammül edilmez bir arzu duyuyor; koluna girmek arzusu... Fakat giremiyor. Orada Eminönü'nde tramvaylar bekliyor. Tramvaylar da feerik manzara içindeler. Onlar da bir başka sahildeki cinlerin düğününe misafir taşıyorlar. Genç kız ikinci mevkie atlıyor... Tramvay hareket etti. Fahri koşup onun oturduğu kanapenin camına elini vuruyor. İçi bu gecenin, bu sevgili gecenin saadetiyle dolu; tekrar, perilerin bir köprüden bir köprüye sallandığı iki köprü arasını seyrediyor. Kar yağıyor, yağıyor...

Fahri o kadar dalmıştı ki, etrafının birdenbire kapkaranlık kesildiğini fark edemedi. Ayağı bir yere sürtmüştü. Kafasını kaldırıp da karanlığa alışınca bir köprünün altından geçtiğini anladı. Bu köprüye "Beşköprü" derlerdi. Beş tane büyük gözü vardı. Bir gözünden küçük çay akardı. Öteki gözler ise boştu. Eskiden Sakarya bu köprünün altından akarmış. Sonra yolunu değiştirmiş. Beşköprü, Justinyanos zamanından kalma bir köprüdür. Pek tarihi malumat meraklısı değildi Fahri ama, kendi memleketine dair bir ilkokul hocasının yazdığı eserde, köprü hakkında şunları okumuştu:

"Bizans İmparatoru Jüstinyen tarafından Sakarya üzerine 553 miladi senesinde yapılmasına başlanmış olan bu köprü, 561 yılında bitti. Köprünün üzerinde evvelce güzel bir kitabe varmış, bugün yok.

'Barbar kabileleri gibi azgın cereyanı şu kemerlerle kesilen ey Sakarya! Sen de şimdi mütehakkim bir eserin esiri olarak akıyorsun. Evvelce gemleri azıya almış, zaptolunmaz bir mahluk iken, şimdi aşınmaz bir taşın sıkleti altında yatıyorsun.' Garip olan bir şey varsa bu kadar sert olduğu söylenen Sakarya, bu ebedi esarete tahammül edemeyerek yolunu değiştirmiş; bu köprünün altından geçmeyerek, doğu istikametine doğru çekip gitmiştir. Nehrin eski yatağı yavaş yavaş teressübatla o kadar dolmuştur ki köprünün su kesim seviyesi bugün toprak altındadır.

Halk arasında, bu köprünün altından Sakarya'nın geçmemesi hakkında şu rivayet çalkalanır durur: Köprünün bânisi, köprü yapıldıktan sonra, her geçen yolcudan bir baç alırmış. Bir gün, bir ihtiyar da gelmiş, parası olmadığından bahisle geçmek istemiş. Köprü muhafızları para vermeyen, yahut vermek istemeyen bu ihtiyarı geçirmemişler. O zaman ihtiyar, bastonu ile suya bir işaret etmiş, demiş ki:

– Ey su! Yolunu değiştir.

Su yolunu değiştirmiş.

Şimdi bu köprünün bir gözünden küçük bir dere geçmektedir. Bu köprü sekiz kemer üzerinde 429 metre uzunluğundadır. Büyük kemerlerin açıklığı 23, ayakların uzunluğu 6,5 metredir. Büyük kalkerlerden yapılmıştır..."

Bu köprünün üstünden Fahri çok defa geçmişti. Büyük, murabba taşları vardı. İzmit tarafından gelirken tam karşısında, bekçilerin yahut nöbetçilerin oturdukları kulübelerin veya evlerin, bir sürü koca kapının harabesi vardı. Kimbilir,

burada belki bir büyük misafirhane, bir kışla... Daha ilerlerde belki de bu kocaman ölmez kemeri yapanların stadlı, tiyatrolu, mabetli güzel şehirleri de vardı.

Fahri'nin kasabasında, köprüye ait hikâyeler anlatılır dururdu. İmparatorlar, hazineler, imparatorun kızı, onun nişanlısı, yılanlar, köstebekler, ecinniler, sonra köprü ayaklarının altındaki meşhur define.

Kimse düşünmezdi ki bu kocaman gözlerin altından Sakarya Nehri bir zamanlar harıl harıl akar gidermiş. O halde define niçin bu gözlerin altında olsun? Mademki oradan su akıp gidermiş. Bu kocaman gözler, bu murabba ağır taşlar herhangi bir hayal için değil, etrafı bastığı zaman hâlâ deli gibi basan, bu ovaya can katan Sakarya, realite için yapılmıştır. Bunu herkes hissettiği halde yine de masal, masaldır.

Köprünün gözleri karış karış kazılmıştır. Gidip bakarsanız, her tarafta derin çukurlar görürsünüz. Kenarlarda, külü kapkara, ateş yanmış ocaklar... Her ocağın, her çukurun ayrı bir hikâyesi, bir define arayıcısının sukutu hayali vardır. Kemerlerin duvarlarına Hasanlar, Hüseyinler, Mehmetler isimlerini kazımışlar. Bu isimlere bazen kasabanın meşhur, çok tatlı isimli kadınlarının da namları karışır: Gül Şaziment, Ateş Safinaz, Ruhum Fatma, Hayatım Ayşe, Şeker Emine...

Otların arasında rakı şişeleri, kenar taşlarda kan lekeleri bile vardır. Bu define hikâyelerinden bir tanesini, Fahri, çok masal olduğu için her zaman hatırlar. Hatırlar, güler, üzülür.

* * *

Bir yaz günü, kasabanın, su başında esrar çeken dört delikanlısına "Nuh Bey" diye anılan, ihtiyar bir serseri gelip bir sual sordu. Hasırlara arka üstü uzanılmış, dalga geçilmekte idi. Nuh Bey sırtına atılmış ceketi, uzun siluet vücudu, gövdesinin iki misli uzun gibi duran, her daim uçar gibi olan bacaklarıyla delikanlıların yanına çökmüş, diyor ki:

– Definenin yerini buldum, çocuklar! Şimdi Ateş Safinaz gelecek. Onun belinin ortasında bir ben olduğunu bilen var mı içinizde?

Bu suale söğüt yapraklarının arasındaki güneş parçalarına gözlerini dikmiş, âdeta başka dünyadakilerden hiçbiri cevap vermedi. Delikanlılardan hiçbiri "ben bilirim" diyemedi. Nuh Bey sualini çok ustalıkla sorduğu, delikanlılar da adamakıllı dalgada oldukları halde, kimsenin böyle bir suale müspet cevap verecek kadar aklı başından gitmiş değildi. Ateş Safinaz'ın ötekiyle berikiyle münasebette bulunduğunu Nuh Bey bilmez değildir. Fakat bu lafı dışarda yüzüne söyleyecek olanı da Nuh Bey hemen şişleyebilir. Cevap alamayınca Nuh Bey;

– Doğru, dedi, nereden bileceksiniz? Tılsımı çözmek için kadının sırtı benli olmalı imiş...

"Kaleli Kahve" bir temmuz öğlesi içinde, serin, yeşil, sakindi. Üç-dört salkımsöğüt sulara sarkıyor, kıyıda bir-iki oltanın mantarının burada; döne döne, dura dura, dinlene dinlene akan çayın üstünde dönüp dolaştığı görülüyordu. Siyah fanilalı, parlak koyu siyah gözlü, insanın ellerine dokunsa, simsiyah yapacak tesiri veren, siyah saçı gözlerine düşmüş bir kahveci, ara sıra bir salaş dükkândan fırlayıp oltalara balık yapışıp

yapışmadığını tahkike koşuyordu. Ocakta, bir tavanın, ateşin hemen kenarında hazır bir vaziyette beklediği görülüyordu. Dükkânın göze görünür rafları, fırdolayı rakı şişeleri ile çevrilmişti. Kahveci, üstü mezelerle dolu bir rakı tepsisi elinde, dört esrarkeşin bulunduğu ve Nuh Bey'in büyük el hareketleriyle bir şeyler anlattığı meclise doğru ilerledi.

Zaten, onlardan başka, bir de meydanın, kalın kahve duvarlarının kenarındaki büyük kavlan ağacının dibinde oturmuş, çoluklu çocuklu altı yedi kadından ibaret bir aile vardı. Ara sıra, oradan çocuklar bağırıyorlardı:

– Ahmet Ağabey!

– Geliyorum.

Kahveci, kadınların yanına gittiği zaman bir kasaba külhanbeyinin alabileceği kadar kibar tavırlar, mahcup edalar alıyordu.

Kasabanın yaman külhanbeyi Nuh Bey'in de dahil olduğu dört esrarkeş, Ahmet'i çağırıp sordular:

– Kim bu gacolar?

– Kuyumcu Rüstem Bey'in ailesi, Hacı Rezzakların gelini. Efendime söyleyeyim, bir tanesi de İstanbul'dan gelmiş. O beli kıvrağı!... Allahım, insanı yerden yere vuruyor bu kız be! Tu!..

Kahveci koşuyor. Balık tutulmuştur. Bağırıyor:

– Zehra Hanım Teyze! Bir "Oklama" tuttum. Kızartayım mı?

Uzaktan fısıltılar geliyor. Zehra Hanım Teyze'nin kalın erkek sesi cevap veriyor:

– Yağın iyi yağ mı, bari?

– O cihetten kasavet çekme hanım teyze! Biz her şeyin iyisini bulundururuz.

– Pek inanamam ama...

Ateş Safinaz, Kaleli Kahve'den içeriye girer girmez, kahveci Ahmet'te renk attı. Çünkü onun bu işten haberi yoktu. Şimdi on papel almayı tahmin ettiği aile, pılıyı pırtıyı toplayıp gidecekti. Ondan sonra Hacı Rezzak'ın oğlu, cumaya kaymakarnla Kaleli Kahve'ye geldikleri zaman; "Ulan ne halt ettin sen?" diyeceklerdi Ahmet'e. Değil on papel, metelik vermedikten başka belki de olur olmaz laf edeceklerdi. Ahmet de fazla sinirliydi.

– Ah! dedi, bu Nuh Bey denilen herifi temizlese birisi, şu canım su kıyısı kurtulacak.

Ahmet koşarak Nuh Bey'in, delikanlıların meclisine geldi.

– Aman, dedi, etmeyin. Ekmeğimden edeceksiniz.

Nuh Bey elinin tersiyle bir;

– Eeeh! dedi.

Ahmet'in kafası kızmıştı.

– Ulan! dedi. Nuh, ben sekiz sene şu kıyıda esrar içip aç gezdim. Eğer erkeksen, gel şu ırısırlığın içine. Yok, sende biraz kan varsa, tam sekiz senede edindiğim şu kahveden beni süpürttürmezsin. Sekiz sene açlıktan, esrardan, hapishaneden anam gevredi. Tam biraz rahat edeceğim, işimi bozuyorsun. Nuh, yalvarırım. Çekil git buradan, başımı belaya sokma!.. Hadi Nuh Bey! Vallahi beynim atıyor ha!

Ahmet, Nuh Bey'i biraz kenara çekip yarı tehdit, yarı rica bir hamlede şu yukarıdaki lafları söyledi. Nuh Bey, delikanlının kafasından geçen-

leri sezmişti. Fakat yiğitliğe de leke sürmek olmayacaktı.

– Hatır için çığ tavuk yenir delikanlı! dedi. Doğrusunu istersen, beni buradan kırk ikilik top söküp atamaz. Ama iki çift güzel söz, iki çift güzel göze canımı veririm. İyi hoş delikanlısın, biraz sinirlisin anam! Peki bu sefer senin güzel hatırın için, bir de o beyaz İstanbul kızının mavi gözü hatırı için, alıp tayfamı çekilip gidiyorum. Ama Ahmet, yarına bize adamakıllı hazırlan ha!.. Paradan yana hiç kasavet çekme. Tıngır cihetinden hiç üzülme! Eyvallah Ahmet!...

– Güle güle Nuh Ağabeyciğim!..

Nuh Bey'le Ateş Safinaz önde, dört delikanlı arkada, Kaleli Kahve'yi bırakıp gittiler. Ahmet, istediği gibi hanımlara hizmet etti. Dört dönüyor, ocağa, çırağa, balıklara, kahvelere, çaylara, tabaklara yetişiyordu. Bilhassa İstanbullu sarı kızın etrafında ne edeceğini şaşırıyor; küçük salaş kahvenin içinden temiz peçeteler, gümüş çatallar, tertemiz örtüler, tabaklar bulup çıkarıyordu. Zehra Hanım Teyze bile;

– Aferin Ahmet! diyordu.

Nuh Bey'le tayfası, ağır ağır Eskiköprü'ye yollandılar. Orada, köprünün bulunduğu yerde, su bir yayılıveriyor, göl gibi oluyordu. Orada çobanlar yıkanırdı. Şimdi beş kişi suda idi. Nuh Bey sıksam suyu çıkmayacak halde idi. Çoban çocuklar durup, bu heyula zayıf adama bakıyorlardı. Ateş Safinaz'ın içinde bu adama karşı garip bir tiksinme, çekinme vardı. Gözüpek bir adamdı. Dünyaya, esrar içip dalga geçmek, karı

sevip adam öldürmek için gelmiş tiplerden biri idi. Bir defa üç yaralamadan, bir defa da katilden on sene yatmıştı. Ondan sonra kâh baldırından, kâh omzundan adam şişlemeye devam etmişti, ama şikâyetçisi olmadı.

Öbür delikanlılardan biri, bir ekmekçi hamurkârı idi. Şişman, löp löp yanaklı, kara bıyıklı, güzel sesli idi. Bir diğeri, o hani bölüklerin önünde giden askerler vardır. İri gözlü, tatlı bakımlı... Ninelerin ardından; "Maşallah aslan gibi delikanlı!.." dedikleri cinsten bir kasaba delikanlısı idi. Sinekkaydı tıraş olmuş, Ateş Safinaz'ın etrafında demir kolları, kalın baldırları, geniş, kıllı göğsü ile gezinip duruyordu. Nuh Bey, böyle zamanlarda pek sert davranmaz, görmezlikten gelmeyi tercih ederdi. Öbür iki tanesi ise esrardan, rakıdan renkleri uçmuş, kafaları omuzlarının içine yan düşmüş, kaburga kemikleri fırlamış, bacakları çarpık, vazifeleri yalnız külhanbeylere hizmet etmekten, bedava rakı içmekten, mahalle içinde fiyakalı fiyakalı dolaşmaktan öteye geçemeyen, kasaba zenginlerine, "Nuh Bey'in selamı var, bugün bir şey verecekse..." diye, haraç almaya gitmekten öteye vazifeleri geçmemiş cinsindendirler.

Akşamı, su kıyısında buldular. Sonra yaprak oynamayan ağır, sıcak bir gece başlamıştı. Ağır ağır Beşköprü'nün yolunu tuttular.

Köprüye varmadan evvel tren yolunun kenarında, tam su başında, bir kulübe vardı. Kapıyı vurdular. Sakalı bıyığı birbirine karışmış olan bir adam, kapıyı açtı. Hepsi bu kulübeyi tanıdıklarını anlatan bir halle birer köşeye kuruldular. Yerde bir hasırın hışırtısı duyuluyordu. Kulübenin, tahtadan pencere makamındaki kepenkleri açıktı.

Mehtapsız bir ağustos gecesi aydınlığı, kulübenin içinde bir kenara yığılmış patatese, şalgama, kavun karpuza benzer bir kümeyi ancak fark ettiriyordu. Beş kişi alışık gözlerle birer tarafa çömeldi. Biraz sonra, çifte kâğıtlı cıgaraların dumanının açık pencereden çıktığı görülüyordu. Nuh Bey başladı:

– Ay geç doğacak, belki gece yarısına doğru. Tam on bir buçukta beklediğimiz adam gelecek.

Birdenbire hatırlamış gibi sordu:

– Safinaz içeri girmedi mi?

O, askerlerin en önünde giden aslan tiplerden biri olanı, cevap verdi:

– Bilirsin Nuh ağabey, ona dokunur. İlerde, köprünün yanında bekleyecek.

Nuh Bey:

– Daha saat sekiz yok be, Ata! Ne halt karıştıracak dört-beş saat?.. Git, şunu bul gel. Şurda bostanda otursun bari!

Ata, istemeye istemeye çıktı. Halbuki Safinaz'la bir müddet beraber bulunmak için, bu numarayı kararlaştırmışlardı.

Nuh Bey'in aklına hiçbir fenalık gelmedi.

Esrarkeşin zamanı yoktur. Zaman, bir dakikada yüz sene, yüz senede bir dakika gibidir. Ne kadar zaman geçti bilinmez... Safinaz'la Ata döndüler.

Nuh Bey bir;

– Geç kaldınız... fırlattı.

– Bulamadım Ateş'i ki... dedi Ata. Köprünün altını üstüne getirdim, yok. Meğer, ayak sesinden şüphelenmiş de, o, hani orta yerdeki bir taraftan öteki tarafa geçen nöbetçi yahut hırsız deliği yok mu? Onun içine girmiş.

Nuh Bey'in içi bir bulandı. O deliğin içinde Ateş Safinaz'la, Levent Ata uslu otursunlar!..

– Bırak be! dedi kendi kendine, elin kaltağı için dövüşecek miyim?

Ateş Safinaz:

– Of! dedi, burası kilise gibi kokuyor. Ben dışarı çıkıyorum. Şuralardayım, bir yere kaybolmam. Ateş, diye seslendiniz mi, şıpınişi burdayım.

Saat on bir buçuğa doğru, sarıklı, gençten, sarı balmumu yüzlü, davudi sesli, kara, kocaman gözlü bir adam, kulübenin kapısında peydahlanıverdi. Öyle ki, esrarkeşlerden biri;

– Lahavle... dedi, erenlere mi karışıyoruz dalgacılar?

Gelen adam;

– Haydi! dedi, nerede ise ay doğacak. Kadın hazır mı?

Nuh Bey:

– Hazır!

Adam:

– Bakire mi?

Nuh Bey bakirenin manasını bilmiyordu.

– Orasını hiç merak etme sen! dedi.

Biraz arkalarından gelen Ateş Safinaz'la Ata, birbirine baktılar.

Ata:

– Ulan! Nuh seni kız biliyor galiba!..

Safinaz:

– Yirmi senedir esrar içen adama, ben değil teyzem Saniye de kızdır, sen üzülme!..

Ata, Saniye Teyze'nin kim olduğunu sormaya lüzum görmedi.

İstasyon yolunda, sağda bir patikaya saptı-

lar. Bu patika, doğruca köprünün dördüncü gözüne götürüyordu. Tam oraya varınca, sarıklı adam hepsini durdurdu.

– Şimdi diye başladı, tam ay doğarken, şuraya bir halka çizeceğim. Hepimiz halkanın içine gireceğiz. Kız soyunacak, anadan doğma olacak. Hiçbirimiz kötü şey düşünmeyeceğiz. Aklımıza gelen şeyi kovacağız. Hazinenin bir demir sandık içinde olduğu kitapta yazılı. Sandık görünür görünmez, bekçileri cinler gözükecek. Hepsi, bizi bir şey düşündürmeye uğraşacaklar. Onlara ait hiçbir şey düşünmeyeceğiz. Laf atarlarsa, cevap vermeyeceğiz. Her türlü hileye başvururlar. Ermeninin dediği gibi, hem dilimizle, hem aklımızla suspus olacağız. Sandık açıldı mı üstüne atılmayacağız. Horoz sesi duymadan, yerinden kıpırdamak bile yok. Anlaşıldı, değil mi?

Sarıklı adam, tir tir titriyordu. Ata, gülümsüyordu. Ateş Safinaz, göğsünün düğmelerini çözmeye başlamıştı.

Gözün sol tarafından, küçük, mosmor bir tepenin üstünde, bir kırmızı aydınlık peyda oldu. Ateş Safinaz yarı çıplaktı. Sarıklı adam halkayı çizdi. Ayın ucu gözükür gözükmez, hepsi yerlerini almışlardı. Ateş, ortada idi. Ağustos gecesi ılık bir su gibi vücudunu sarmıştı. Birdenbire ay doğdu. Bu garip manzarayı aydınlattı. Birisi uzaktan onları görse, bir kadın heykeli yapmaya çalışan birtakım insanlar zannederdi.

Nuh Bey'le, bıyığı sakalı birbirine karışmış bostan bekçisi, yeri kazmaya başladılar. Sarıklı, kalın bir sesle Arapça mı, Türkçe mi, ne lisan olduğu anlaşılmayan birtakım tekerlemeleri, mevlit okur gibi okuyordu.

Bundan ötesini, yedi sene evvel Fahri, Ata'nın ağzından su kenarında dinlemişti:

"Birdenbire, kardeşim, bir demir kapak meydana çıktı. Demir kapağın meydana çıkmasıyla beraber sağımızda bir bölük asker peyda oldu. Âdeta bizi çiğner gibi geliyorlardı. Hepimiz olduğumuz yerden kıpırdamadık bile. Üzerimizden geçtiler. 'Nasıl geçtiler?' diyeceksin? Tam ayaklarını kafamıza kaldırıyorlardı ki, sır oluyorlardı. Biraz ötemizden yine çıkıyorlar, çekilip gidiyorlardı. Bu bir bölük asker, sağdan gelip soldan çekip gitti. Biz, yerimizden kıpırdamıyorduk. Askerler geçip gittikten sonra, Nuh Bey demir kapağı zorladı, açılmıyordu. İmam ayağa kalktı. Bir sureler okudu. Demir kapak açılıverdi. Hepimiz gözlerimizi, önümüzde pırıl pırıl kırmızı altınlarla dolu sandığa dikmiştik. Tam bu sırada yine solumuzda topal bir asker peyda oldu. Halkaya yaklaştı. İçeriye girmiyordu. Sordu:

– Buradan, bir bölük asker geçti mi?

Kimsede ses yok.

– Sizde merhamet yok mu? Allah aşkına söyleyin! Yorgunum, bitkinim. Geçmedilerse muhakkak şoseden gitmişlerdir. Söyleyin de yetişeyim.

Bizde yine ses yok.

Topal asker;

– İnsaniyet kalkmış dünyadan! dedi, çekip gitti.

Şöyle yüz adım yürümüştü ki, döndü. İçimizdeki hamurkârı ismiyle çağırarak;

– Aferin Mehmet! dedi. Sen de, şimdi o hazineyi zor bulursun.

Dönüp baktık ki, sandık kaybolmuştu. Ne al-

tınlar var, ne sandık. Donakaldık. Sarıklı, Mehmet'in üstüne saldırdı;

– Ne yaptın ulan? dedi.

Mehmet;

– Hiç be! dedi, imam efendi, sen bu topal bacakla onlara zor yetişirsin!.. dedim içimden."

Fahri, şehrin ışıklarını gördü. Bir cıgara yaktı. Kendi kendine güldü. O, bölüklerin başında giden askerlere benzeyen, çocukluk, mektep arkadaşı külhanbey Ata'yı hatırladı. Ne güzel, ne aslan çocuktu! Esrar bir taraftan, Ateş Safinaz öbür taraftan, oğlanı üç-dört sene içinde, iğne ipliğe döndürmüştü. Son defa onu gördüğü zaman bir karpuz sergisi açmıştı. Esmer, mat, sakin, sarı yüzü ile, geniş omuzları, kalın kolları, simsiyah fanilasıyla onu görür gibi oldu.

– Fahri Bey! Bize selam yok mu? diye haykırmıştı.

Orada karpuzların kenarında oturmuşlar, Ata, kocaman bir karpuz kesmiş, yemişler; çocukluklarından, en çok ikisinin kulağını çeken Tahir Hoca'dan bahsetmişlerdi.

O yaz, bir akşamüstü, çok rakı içtiği bir akşamüstü, Ata'nın ağzından bir kan boşanmış, sabaha ölmüştü. Hastalığı veremdi.

Şehir nerede ise uyanacak... Saat iki buçuk. İstasyon boyunda bir-iki ışık... Fahri, amcasının evine gelince, kapının zilini çaldı.

* * *

Fahri, uyumadan evvel, bu küçücük seyahatten aldığı intibalarla bütün hayatının, birbirini

ancak tutar birtakım küçük sahnelerden ibaret olduğunu sandı. Hayatında, bir devamlılık, vaka bir roman içinde nasıl başlayıp biterse, bu nevi bir başlayış, bitiş olmadığını fark etti. Seviyordu. Bu sevgi altı aylık bir yığın hatıradan sonra, uçup gidiyordu; iki senelik bir hatıradan, bir boş hadiseden sonra bitiyordu.

Mektep başlıyor, o da bitiyordu. Düşündü ki, lise tahsilini bitirinceye kadar, on mektep değiştirmişti. Vasati olarak hepsine birer sene düşüyor. Acaba, bütün insanların hayatı da, bu şekilde birtakım kopuk, yarım şeritlerden mi ibarettir? Romanlarda olduğu gibi bir başlangıç, bir bitiş arzu ediyordu. Her yarım şey, yahut her bütün fakat az şey, onda inkisarlar, hüzünler yaratıyordu. Fakat yine de düşündü ki, bu yarım yarım şeylerdir ki, ona yeni yeni yaşamak hamleleri vermiştir.

Fakat ne de olsa Fahri, bir maceranın, bir romanın, başlayıp biten bir vakanın içine kendini atmak istiyordu. Kalktı. Sevdiği kıza bir mektup yazdı.

"Canım,

Toprak, en sonunda –insan ölünce uzuyorsa– insanın kendi boyundan bir karış uzun, beş karış enliliğinde, bir buçuk metre derinliğinde insanoğluna yetişiyor. Ama yaşayan insanın, belki yedi-sekiz dönüm, belki de biraz daha fazla, bir toprağa ihtiyacı olsa gerek. İlk insanların, karada, kendilerine mahsus birkaç dönümlük arazileri muhakkak varmış. Bütün anlaşamamazlık, belki de kuvvetlinin zayıftan aldığı toprak yüzünden çıkmış. Hâlâ da çıkmakta...

Bununla beraber, insanoğlunun en basit, en temiz geçinme yolu, en büyük, en şerefli işi toprak kalmış. Kendi emeğiyle toprağı ekip biçerek, yahut kendinden başka türlü görmediği insanlarla ekip biçerek yaşama tarzının en namuskâr bir çalışma olduğu, bence muhakkak.

Bu, ne bir çiftlik sahibi olmak arzusu, ne de ağa olmak yoludur. Diyeceksin ki: 'Bu, yalnız senin hayatın boyunca böyle olur da çocukların, ağır ağır ağa olmaya giderler.' Gidemezler! Oğullarımız bizden daha bilgili, daha müsamahakâr, daha mütekâmil olmaya doğmadan namzettirler. Onlardan korkum yok.

Senin, toprağı sevdiğini bilirim. Sen basit insanları seversin. Basit, temiz yaşamak, tek gayendir. Ne olur canım? Ne olur? Gel evlenelim. Günün birinde insanların mesut olacaklarını, iyi günler göreceklerini söylerdik. O zaman, birbirinden daha güzel meslekler sayar, tahayyül ederdik.

Sen, bunların içinde en güzelini, bir sürünün başında çobanlığı seçmiştin. Dünya yüzünde bir sürü sahibi olmak gayesiyle değil, bir sürüyü kendi saadetimiz namına idare etmeye memur edilmeyi büyük bir şeref addederdin. Hemen hemen bütün şairlerin bilmeyerek arzular göründüğü, sever göründüğü bu hayata karşı, senin bilerek, severek düşkünlüğün acaba onlarınki gibi, nihayet bir arzudan mı ibarettir? Yalan, riya, bir melankoliden başka bir şey değil midir? diye düşünürdüm. Çoban; bir köpeğinden, bir de tepede rastlanmış diğer bir çobanla ağasından başka dünyası olmayan bir zavallı adamdır. Belki zaman zaman şairdir. Bel-

ki zaman zaman hasta, yahut açtır. Başka insanların sürüsünün doğurduğunu görmekle bahtiyardır. Dünya yüzünde bugünkü çobanın mevkii, senin, belki de bir üniversite tahsilinden sonra yapacağın çobanlıktan bambaşkadır. Yine de, mesleklerin en temizi, en güzelidir. Ben, sana ideal bir çobanlık teklif edeceğim. Burada küçük, miri tepeler var. Otları, yoncaları dizlerime çıkıyor. Koyunlar her yerde olduğu gibi, burada da meluldür. Evet, sürü bizim, ama, etraf köyler de bizim sürüden istifade edebilecek vaziyette. Hem ne olursa olsun... Nasıl olursa olsun, zengin olmamıza imkân yok; korkma! Hiçbir şey çalmış olmayacağız. Allaha karşı değil, insanlara karşı en az günah işleyen biz olacağız, bu muhakkak! Gel, yalvarırım! Seni seviyorum, evlenelim.

Fahri"

Üç gün, dağ bayır dolaştı. İçi içine sığmıyordu. Memleketin etrafını çeviren küçük tepeler, kavak ağaçları sıra sıra dizili ova, küçük evler, su basmış tarlalar, ta uzaklarda parlayıp sönen göl; ona münzevi yaşamak, duvarı çivitli kireçle sıvanmış bir toprak oda, kavruk, Türkçe bilmez Boşnak bir kadın, çınara bağlanmış, onu görünce kişneyen bir at, filiz vermiş patates, dalgalanan arpa tarlası, vişne, kiraz ağaçları... Yazdibi'nde kenar mahalle kızlarının yarı şehirli, yarı köylü hallerle patates ayıkladıklarını; daha ötede acı, bir azayı ayırır, kanırır gibi seslerle mısır koparan diğer bir çarşaflı kadınlar güruhu... Beride bir çit, ağzına kadar dolu öküz arabaları... O, herkesle dost, iyi, sessiz, bir üç yüz dönüm sahibi adamdır.

Çuhadan elbiseler giyer, tüccarlarla pazarlıkta mahcuptur. Gündelikçilerin parasını verirken, içinde, "Acaba az mı veriyorum" diyen bir şeyler kalmıştır. İki çocuk çamurlara batarak şoseden eve dönerler. Bu kadın kimdir? Kimin nesidir? Gündüzleri farkına bile varmadığı bu kadın, ocak başında yanakları kızardığı, gece bastığı zaman tanınabilir. Bu kadın burada yaşamaya karar verdiği, ötekinden hiçbir haber çıkmadığı zaman, babası yeni ölmüş; dul anasının yanında kara gözleri, tombul vücudu, pamuk elleriyle, "Sana alıverelim onu!" dedikleri bir kızdır. Bu çocuklar, kendi çocuklarıdır.

Bu hayal hem güzel, hem melankoliktir. Fahri, kendi kendine bile itiraf etmediği halde, bu hayalin bir fedakârlık mahiyetini de görmüyor değildi. Birdenbire karar verdi. Mektup gelir gelmez, babasına, ona burada bir-iki yüz dönüm arazi almasını yazacaktı. Oraya kendi planlarıyla bir bina, bir dam, bir çit, bir de ahır yaptıracaktı. Ustalarla beraber çalışacaktı. Kendi ekecek, kendi biçecekti.

Beklediği mektup gelmedi. Genç kız cevap vermemişti. Bu kaçıncı ilan-ı aşk, izdivaç teklifiydi. Kızın da kendine mahsus projeleri vardı. Şimdilik arkadaşlık, erkek arkadaşlar ona kâfi geliyor. Şayet bir gün hakikaten severse, belki de evlenir. Şimdi ne lüzumu var? Hem bu arkadaşını ötekilerden hiç ayırdetmiyor ki... Genç kızın da, evvelce yapmış fakat hiçbir zaman olmayacak, olduğu yani realize edildiği zaman bile, o evvelden istenilmiş şeyin bu olmadığı zehabını veren hayalleri vardı. Bunları, kendisini deli gibi seven birine ne diye feda etmeli idi? Fakat kız

çok düşünmüştü. "Nihayet... Nihayet sevmiyorum ya bunu canım!" demişti. Kız, açık açık konuşmak, anlaşmak varken, bu yazı denilen şeyle bir pot kırmaktan korktuğu için, yazmadı. Ona öyle geliyordu ki, yazı ne kadar samimi olursa olsun, laf kadar kati ve canlı değildi. İnsan konuşurken daha samimi olmasa bile, daha ümitleri söndürmez, yahut da dinleyenin haleti ruhiyesine göre, söylenen sözlerin mahiyeti değişirdi. Yazıdan, genç kızın bir korkusu vardı. Laf uçar giderdi. Fakat yazının en fenasının bile, bir uzun zaman kalışı vardı ki...

Fahri, bütün bunları düşünerek, genç kızın cevap vermediğini hissetmişti. Günlerini, su kenarında gazete, roman okumakla geçiren bir arkadaşı vardı. Su kıyısında onu bulmamaya imkân yoktu. Bu, uzun boylu, sarı saçlı, fena itiyatları olan mektepli çehreli bir delikanlıydı. O kadar zeki, aynı zamanda o kadar perişan bir mahluktu ki... Bu, baharı çok güzel olan memlekette, bu garip arkadaşla âdeta her şeyi unuttu. Babasına arazi sahibi olmak fikirli mektubunu yazmış, daha o da cevap vermemişti. Üniversiteden kati surette ayrılmıştı. Okumayacaktı. Yani bir metot dairesinde, şu veya bu şekilde çalışmaya, onun için imkân kalmamıştı. Yalnız hayali, zevki için okumaya başlamıştı. Eline ne geçerse okuyor, İstanbul'dan kitaplar getirtiyordu. Aynı zamanda, bu su kıyısının arkadaşı da, ona, umulmadık kitaplar bulup çıkarıyordu. Bülbüllerin öttüğü su başında, bir yirmi dokuzluk şişenin karşısında konuşmadıkları mevzu kalmıyordu.

Fahrettin Âsım, şöyle başlardı. Onun asıl ismi Âsım'dı fakat iki isimli olmayı çok sevdiği için:

– Ben Fahrettin Âsım, arkadaş! Neler görmüştür... Şu, toz bulutu içine gömülmüş kasabayı görüyor musun? Ben bu küçük kasabanın içinde, bütün dünyayı gezsem, bulamayacağım hayat manzaralarını seyrediyorum. Bak, şu tek atlı araba ile köprüden geçiyor, bak, bak! İşte bu adamın senin istediğinden en aşağı, yirmi misli arazisi vardır. Evindeki sarışın, mavi gözlü dokuz çocuğu, dünyalar değer bir hazinedir, ama o bunun farkında bile değildir. Bu adamın tarlalarının verdiği mahsul küme küme yığıldığı zaman şaşar kalırsın. Kendi kendine dersin ki: "Yarabbim! Bir insana, bir senede şu verdiğin buğday, mısır, patatesi yirmi beş köylü bir kasabaya versen o kasaba da, köyleri de doyar!"

Ben, harman zamanı onun tarlalarını dolaşır, akşam vakti ırgatlarla beraber harman savururum. Rüzgârın samanı alıp karşıya yığdığını, buğdayın ağır, sarışın küme yapıldığını seyrederken toprağı öpeceğim gelir.

Akşamları yarım lirasını almış giden, boynum kalınlığında bilekli çocukların feragati beni kıvrandırır, kahvelerinde oturur, önüme gelenle kavga ederim. Bana toprak sahibi olmaktan bahsetme arkadaş! Toprağın asıl sahibi onunla dövüşendir. Araba ile, kırbaçla, bir yağız atla mağrur; harman savrulurken seyretmek, toprak sürülürken cıgara yakmak, patatesler çıkarken ceviz gölgesinde uyuyup uyanıp, "Hadi karılar, biraz gayret!" demekle çalıştım zanneden adamın benim nazarımda kıymeti yoktur. Ben şu karıncalara basamam. Karıncalara basmamak için gözlerim önümde yürürüm. Ama bu herifin gırtlağına basarım.

– Canım öyle deme adaş. Evet, beş bin dönüm arazisi olan adamlar için belki hakkın var, ama bir üç yüz dönümle insan başkalarının hakkına tecavüz etmiş sayılmaz.

– Anam! Adaşım! Bilmezsin sen bu insanı yavrum! Doymaz... Ben adamı tanıyorum; tam üç bin dönüm arazisi, arazisinin içinde göl, yine arazisinin içinde meşe, çam ormanı, merası, her şey vardır. Bu adam, zengin mi sanırsın? Ormanı işletemez. Göl bir lüks bile değildir. Kışın gelen yabani ördekleri bile vuracak zevkte değildir, uyuşuktur, tembeldir. Hemen hemen yarı yarıya, daha fazla arazisi bomboştur. Ormandan Çingeneler her sene dünya kadar ağaç devirirler. Ne yapsınlar? Halbuki Çingenelere sepet örmek için beş-on dal lazımdır. Hem de en deli, en işe yaramaz dallar. Vermez beyim! Bedava vermez, para ile de... Onlar da bilerek, zulüm olsun diye, gider, koca ağacı devirirler. Yakın köyün halkı, bu tembel adama diş biler. Koyunlarını çalarlar. Köpeğini öldürürler. O, fırsat buldukça, ödünç para bularak yine arazi alır.

Şu demin arabada geçeni zengin mi sanırsın? Meteliği yoktur. Olamaz da. Her adam, bu toprak denilen şeyden bir şey anlamaz. Toprak canlı gibidir. Ahbaplık, dostluk, arkadaşlık ister. Ben, doğrusunu istersen, o adamın iki, üç bin dönüm arazisi var diye içerlemiyorum. Asıl kızdığım, o araziyi işletememesine. İşletse, kendisi istediği kadar zengin olmuş, nihayet herife kızarım, acımam.

Hani köylü çocukları vardır. Ateş gibi çocuklardır da, insan, onların biraz daha tahsil görmediğine üzülür. İşte ben bu toprağa, bu bakım-

sız toprağa acıyorum. Yoksa, herif zenginmiş, umurumda mı?

Ben daha zenginim. Bütün su kıyısı benimdir. Fahri anam! Bütün bu su kıyısı! Yusufçukları, sazları, balıkları, kahveleri, çardaklarıyla. Tarlalardan yazın üç başak mısır, kafam kadar bir karpuz, iki domates çalarım, oturur bir söğüt altına yer, uyku çekerim. Param olursa bir yirmi dokuzluk alır gelirim.

– Yani Fahrettin Âsımcığım! Yani vazgeçelim mi bu sevdadan?

– Er geç vazgeçeceksin! der, düşünür, yine başlardı: Herkes kendi işine arkadaş! Sana bir nasihat: Bir insanı yanında uşak gibi kullandıracak her işten sakın! İnsanoğlu birbirinin uşağı değildir, olamıyor. Sen o uşak gibi gözükene bakma! Ben, en köpek ruhlu insanın birdenbire köpürdüğünü, menfaatini ayaklar altına aldığını gözümle görmüşümdür. Hem bizim yaradılışımızdaki insanlar birbirine sevgi için doğmuştur. Sana demiyorum ki bir su kıyısında bir elli, yüz dönümlük arazi alma! Bir de iyi arkadaş bul yanına. Harmanını köylülerle beraber yap. Bir gün o harmanda sen çalışırsın, ertesi gün, öteki köylünün harmanına gidersin. Şimdi köylüler böyle yapıyorlar, biliyor musun? Ne hoş şey!.. Ha, değil mi?

– Peki Âsım, sen hep böyle aylak mı gezeceksin? Bir iş de sen tut.

Fahrettin Âsım güler;

– Allah göstermesin! der, devam ederdi: Arkadaş, ben filozofum. Benim kendime mahsus iyi bir dünyam var. Bu dünya er geç, hatta benim bile ümit etmediğim şekilde, insanı hayretle-

re garkedecek şekilde düzelecektir. Eh o zaman biz de, bize düşen vazifeyi yaparız. Uşak olamam. Tüccar mı olayım? Hangi köylüden, hangi malı, hangi insan hesabına, hangi namuslu rayiçle alacağım. Bu işte benim vazifem ne olacak? Sonra birader! Benim içtimai vaziyetim de pek müsait değil. Herkes beni, deli diye gösteriyor. Şu kasabada doğdum, bir arkadaşım yok. Kimse ile görüşmüyorum. Bereket, dünyada benim gibiler eksik değil. Onları, kasabanın, biricik güzel kahvesinde bulamazsam, pis kahvelerde, harman yerlerinde, su kıyılarında, muhacir evlerinde buluyorum.

– Peki, yazın anladık, kışın nasıl geçiniyorsun Âsım?

Söyleyip söylememekte müterediddit bir hal alır, kimseye söylemeyeceğine yemin ettirir, derdi:

– Onu sorma... Başımı alıp köylere gidiyorum. Hem sana bir şey söyleyeyim mi? Ben, "..." kazasının "..." köyünde muallimim. Yazın köyü terk eder, gelir, buraya yerleşirim. Tanıyan yok, bilen yok. Burada da doğmuşum! Âdeta benim içimde bir şey vardır. Bu toprağa bağlılık hissi. Bu neden biliyorum: Ben ta... şu ileriki köyde doğmuşum. Anamın babamın yedi buçuk dönüm arazisi varmış. Biri yirmi dört (anam), biri otuz iki yaşında (babam) ölmüşler. Biri veremden, öteki bilmem hangi mikroptan. Ben bu su başını bir yaz görmesem, hastalanırım.

– Seninle, bir İstanbul'a kadar uzanalım, be Âsım!

– Gideriz be kardeşim! O da olur. Şimdi, benim maaş kazada toplanıyor. On beş güne var-

maz, gider parayı alır, İstanbul yolunu tutarım. Paraları bir haftada ezerim. Mektep zamanı da gelmiş olur. Gelmemişse, su kıyısında beş-on gün daha âram eder, dönerim çocuklarımın yanına, sevgililerimin yanına... O buzağı kokan sınıfta, benim büyük kafalı oğlanlarım, saçı yirmi sekiz örgülü, alaycı kızlarım vardır. Benimle, o kızlar gizli gizli alay ederler. Oğlanlar, pazar günleri de mektebe gelir, dağ bayır dolaşırız. Ben memnun olmasına hayatımdan memnunum. Benim kendime göre yapılmış, mis gibi bir dünyam vardır. Daha güzel, daha yepyeni bir dünya da tahayyül etmiyor değilim...

– Şu dünyandan da biraz bahsetsene... Hadi! Ne olur?

– Bahsetmesine ederim. Ederim amma, pek şairane olur, kardeşim. Halbuki bu, hiç de şairane bir dünya değildir. Gece yatağımda yatarken o dünyayı düşünürsem, elle tutuyormuş gibi oluyorum. Bahsetmeye kalktım mı şaireleşiyor. Kabahat bende galiba.

– Biraz.

– Biraz değil, pek çok. Mamafi, mademki pek istiyorsun: Benim dünyamda boş laflar bitmiştir. Büyük laflar söylenmez. Kimse kalkıp; "Şöyleyim, böyleyim, şöyleyiz, böyleyiz, böyle yapacağız," demez. Yapar. Hiç kimse, şaraplı, av etli, meyveli yemekten sonra çıktığı gezintide ağzının kokusunu, burnunun dumanını yüzümüze üflemez. Yahut, bizimle aynı kötü elbiseleri giyip aynı cıgaraları içiyor görünerek evine saadetler, ocağını bin sene tüttürecek erzakı, refahı yığmaz. Muhabbetler ne ana, ne baba, ne çocuğa matuftur; insanoğluna... Böyle bir dünyanın açı

yoktur. Su kıyısında serseri değil, şair gezer. Yozgat'a deniz, İstanbul'a Yozgat gündüzleri karışmıştır. Memleketler şu veya bu avantajından dolayı özlenilmez. Deniz seyretmeye gidilebilir. Çalışmak hesaplıdır. Ekilmeyen yer yoktur. Beyhude ormanlar, beyhude göller yoktur. Mevsimler beyhude gelmez.

– Yahu, bunun şairlik neresinde? Bu hepimizin istediği şey...

– İstediği şey mi? Bu kolay mı olur sanırsın? Bunun neleri, ne garip cilveleri vardır. Bilmez gibi yapma!

– Onları anlat bakalım filozof.

– Başka bir gün. Hem ben sana doğrusunu söyleyeyim mi? Ben ne istediğini adamakıllı bilen birisi değilim. Yalnız bildiğim bir şey varsa o da, başkaları iyi şeyler yaparsa derhal anlıyorum. Ben hakiki bir köylüyüm. Yarım yamalak tahsilimle iyiyi, kötüyü tefrik ediyorum, bu bana yeter!

Fahrettin Âsım, birdenbire bir çocuk sevimliliği alırdı.

– Aman! diye haykırdı. Yahu, şişe buz gibi olmuş. Çarkın altına gidip açalım. Şuralardan bir de kavun bulsaydık...

Birkaç gün yağmur yağmıştı. Fahri, bu yağmurlarda patlayacak gibi oluyordu. Kasaba çamur deryası içinde idi. Kahveler adam almıyordu. Sokaklarda kimseler yoktu.

Hava açtığı zaman su kıyısına koşan Fahri, Fahrettin Âsım'ı bulamadı. O çoktan, yağmurun ilk günü, can sıkıntısından yaya olarak, başında kukuletası, sırtında darüleytamdan kalma pelerini, köyünde öğretmen olduğu kazanın yolunu

tutmuştu. Fahri, günlerce can sıkıntısından patladı. Amcası, Fahri'yi gün günden zayıflar görüyordu. Bazı günler gözleri parıl parıl, ateş gibi yanıyordu. Bir akşam üşüdü, titredi, ateşine baktı: 39.

İKİNCİ KISMIN SONU

Üçüncü Kısım

BERBER DÜKKÂNININ AÇILMA MERASİMİ

Berber dükkânının açılma merasimi, Melek'in ümit ettiği kadar, hiç de parlak olmadı. O, doğrusu, hiçbir şey tahmin etmiş değildi. Fakat, sanıyordu ki, bu sanmak bile değildi, zayıf, pek zayıf bir hissikablelvuku idi. Neden sonra kelimelere çevrilebilecek bir önsezi – hiç olmazsa şenlik günlerinde olduğu gibi beş-on kişi temiz giyinecek... Ortalıkta garip bir sessizlik, bir boşluk, bir sükût, birkaç nutuk. Velhasıl adi günlerden başka bir günde olduğumuzu anlatacak, bunu bize duyuracak, birkaç hareketsizlik, birkaç hareket...

Melek, böyle şeyler ümit ediyordu, diyemeyiz. Böyle şeyler ümit etmiyordu ama hülya kuruyor muydu? Şimdi hissettiği melale, evvelce duyduğu izahı lüzumsuz hislere bakılırsa, evet.

Hayatındaki bu değişikliğe dünyadan bir parça da –dünyadan demek lafın gelişi–, köyden bir parça da iştirak edecek. Herkesin gözlerinde Melek'in hayatındaki büyük dönümün manzarası bir şenlik, bir parıltı halinde gözükecek...

Nefis bir ilkbahar sabahıydı. Melek'in vaziyetinde olan bir insanın, evinden çıkar çıkmaz gökyüzüne bakmamasına şaşmalıdır.

Geniş, derin bir nefes aldı. İçinde ezilmeler, yumuşamalar, dolup boşalmalar duyuyordu. Birdenbire müthiş seviniyordu. Fakat bu sevincin gerginliğine, azlığına karşılık, birdenbire bir boşalma, bir sinir boşanmasıyla ağlayacak gibi oluyordu. Melek, kendi kendine hoş bir mukayese, bir benzetiş yaptı: Bu bir nevi gelin olmaydı. Muhakkak gelinler aynı halî hissederlerdi. Hani bayılacak gibi oluverirlerdi ya!

Bir dükkân açmanın bu kadar mühim, kendisini bu kadar kuvvete aynı zamanda zaafa düşüreceğini, Melek, birkaç ay evvelden tahmin etmiş olsaydı; dükkânın açılmasını başka bir güne bırakır, muhakkak üç-beş hafta tehir eder, hastalanır, bir şeyler, birtakım eksiklikler icat ederdi.

Bir ara, yine gökyüzüne baktı. Müthiş güzel bir şeydi: Mavi, parça parça bulutlar... Soğuk bir rüzgâr esiyordu. Bulutlar akıyordu. Elle tutulamayan, gözle görülemeyen daha başka şeyler de vardı. Yumruklarını sıktı. Bir jimnastik hareketiyle, kollarını ik-üç defa yana doğru açtı. Üç defa böylece nefes alıp verdi.

Siyah, uzun bir mektepli kız önlüğü, etekliği giymişti. Koltuğunun altına bir berber, yahut hemşire gömleğini paket yapıp sıkıştırmıştı. Elinde, dükkânın anahtarları vardı.

Babası mahzenin içinden bağırıyordu:

– Dur, geliyorum. Beraber açalım. Besmele çekelim. İçeriye sağ adımımızla girelim...

Hep beraber yürüdüler: Hikmet, Naci, Ali Rıza, Melek. Yolda, bu kafileye bir komşu balıkçı da katıldı. Sessiz, cenaze arkasından yürür gibi gittiler. Sabah soğuk, parlaktı. Hâlâ bulutlar akıyordu. Rıza'nın tavsiyeleri yerine getirilerek

dükkân açıldı. İlk defa balıkçı tıraş edildi. Ali Rıza'nın dört-beş aydır makas yüzü görmemiş saçları kesildi.

Bu işler yapılmadan evvel, çarşı içinin bütün dükkânlarını açık bulmuşlardı. Halktan hiçbiri, bu merasime fazla bir alâka göstermedi. Herkes alışverişine dalmıştı. Bunun sebebini Ali Rıza başka türlü tefsir etti. Dedi ki:

– Burada bizim dükkân sahibi olmamızı istemezler. Kendilerinden biri açsaydı, kıyametler kopardı.

Bir dükkân açmanın, onların zannettiği kadar mühim bir şey olmadığını esnaf pekâlâ bilirdi. Açıldığı gibi kapanabilirdi de. Böyle şeye uzun merasim âdet değildir. Nitekim Ali saçlarını kestirdikten, balıkçı tıraş olup gittikten sonra esnaf birer birer geldi. Kimi birer:

– Herete;

Kimi, iyi Türkçe bilenler;

– Sağlıcakla, güle güle, dediler.

Âdet de yerini buldu.

Melek'in dükkânı güzeldi. Ortada gâvurca, eski, isimleri bile unutulmuş moda mecmuaları, Türkçe yeni, eski gazeteler, resimli mecmualar duruyordu. Hemen hemen bütün eşyayı Melek haftalıklarıyla almıştı. Yalnız, bir berber Dimitro'nun hediyesi ustura, bir de Hikmet'in iki şişe kolonyası, sahi bir de, babasının bir el aynası müstesna, ötekiler hep birtakım mahrumiyetler hesabına elde edilmiş şeylerdi. Melek, bu mahrumiyetlere üzülmeden katlanmıştı. Asıl bu paraları biriktirmek meselesi çok mühim olmuştu. Ba-

bası günden güne içkiye düşmüş, durmadan içiyordu. Boyuna da nutuk veriyordu; "Kızım maşallahsın..." diye başlıyordu. Para koparamadığı zaman, eline ne geçerse sokağa atıyordu. Sonraları alt alta, üst üste kavga bile etmişlerdi. Melek, nihayet babasına güzel bir oyun oynamıştı. Kolay ele geçebilir bir yerde yedi buçuk, bir yerde altı kuruş, üç kuruş; büyük paraları ise zor bulunur bir yere saklıyordu. Rıza büyük paraların yerini bir türlü bulamıyor, yedi buçukla altı kuruş bulmanın sevinci ile daha fazla da aramıyor, parayı alıp gidiyordu. Sarhoş, eve döndüğü zaman;

– Paraları ne yapıyorsun kız? diye haykırıyordu. Kime yediriyorsun? Ne halt karıştırıyorsun? O kadar bahşiş alıyorsun... Söyle nankör kız, bizim halimiz ne olacak? Bu gidişle dükkânı nasıl açacaksın?

İki koltuk, iki büyük ayna, beş makas, dört ustura, iki sarı leğen, iki ibrik –biri mavi, ötekisi kırmızı–, bir sarı pirinç mangal, bir paravana, kolonyalar, losyonlar, pudralar, kremler... alındığı; dükkân ertesi günü açılmaya hazır vaziyete girdiği zaman Ali Rıza, bütün bunları kendisi yapmış kadar seviniyordu.

– Kız, paraları Allah aşkına, nerede sakladın? diyordu. Bereket bulamadım ha! Bravo! Nasıl yaptın bu işi, ha? Aferin kız! Ben de günahına giriyordum. Aferin Melek, aferin! Maşallah sen!

Melek, o gün akşama kadar çok mahzun bir gün geçirdi. Üç-beş kişi ancak tıraş olmuş, sabahki hava öğleye doğru bozmuştu. Pis bir yağ-

mur yağmıştı. Dışarda fırtına vardı. Akşama doğru camlar bulanmış, Melek eski mecmuaların resimlerine dalmıştı ki, kapı açıldı. İçeriye, kalın bir erkek çocuk sesiyle, canlı buz gibi soğuk al yanaklarıyla Fatoş girdi. Öpüştüler. Fatoş tüylü kollarını onun boynuna sarmış, arkadaşını, koklaya koklaya –âdeti veçhile– öpmüştü.

Fatoş, Şehzadebaşı'nda, bir yarısı nişancı, yarısı piyangocu dükkânında çalışırdı. Dudaklarına allık, yüzüne pudra sürmediği zaman kalın, tüylü bacakları, kolları, mütemadiyen bir erkek defeder gibi dik göğsüyle şen, hoyrat, fakat masum bir kızdı. İçeriye girmesiyle, sabahtan beri esen kederli havanın dağılması bir oldu. Fatoş şarkılar mı söylemedi. Kendine vurulan beylerden mi bahsetmedi. Her gün iki tayyare piyango bileti alan, yetmiş fişek atan mebus oğlundan mı söz etmedi...

Kâh dükkânın paravanası arkasındaki kadınlar tarafının koltuğunda kucak kucağa fısıldaşarak, kâh camın buğularını silip kimsesiz, rüzgârlı çarşıya dilini çıkararak; Melek'in, "Yapma kız!" demesine aldırış bile etmeden oynayarak, kâh avazı çıktığı kadar şarkılar söyleyerek son müşteriyi beklediler. Son müşteri, sakin, güzel bir çocuk olan Aleko idi. Misafir kız, onu kulaklarına kadar kızartacak, sevindirecek lakırdıları nereden bulup çıkarmıştı? Aleko memnun çıkıp gitmişti, Ali Rıza içeriye girdi. Bir fırça alarak, bir kenarda üstünü başını süpürdü. Fatoş, Rıza'yı "Amcacığım!" diyerek sarılıp öptü. İşte o zaman bugünkü hasılatın –yüz yetmiş beş kuruşun– kırk yedi kuruşuyla bir galon şarap alındı. Evin yolu tutuldu. Dükkânın şerefine içildi. Asıl büyük me-

rasim evde oldu. Kıyametler koptu. Saat on ikiye kadar, Fatoş'un sesi kısılıncaya kadar şarkı, Ali'nin kafası dönünceye kadar içki, Hikmet'in uykusu delirinceye kadar proje yapıldı. İçildi, yenildi, bağrışıldı.

* * *

O sene yaz, her seneki gibi, İstanbul'u birdenbire bastırdı. Millet denize döküldü. Vantilatörde serinlenenler, "Öldürücü sıcak dalgalarının Amerika'da cayır cayır insan döktüğünü düşünürsek, İstanbul yazının sıcağına şükretmeliyiz" dediler. Hakları vardı!..

Öğleden sonra, aralık başlarından o "meltem" dedikleri güzel şey yine eksik olmuyor, deniz kenarında oturanlar saat ikiye doğru açıklardan bir mor rengin ağır ağır yaklaştığını, köpüklü, güzel meltemin hastaya şifa, ilaç misali geldiğini görüyorlardı.

Şu Marmara kıyılarında, o sene bol meyve yetişmişti. Karamürsel'den armut, erik, kiraz, vişneler; Bursa'dan bol bol şeftaliler; Tekirdağ'dan karpuz, bilmem nereden iki aylık çocuk büyüklüğünde kavunlar geliyordu. Kayıklar, yelkenliler, iskelelerden boyuna meyve yüklüyor, hal dolup dolup boşalıyor. Kara bıyıklı, güzel yüzlü yemişçiler, dükkânlarını meyvelerle süslüyorlar; üstleri dünyanın hiçbir yerinde bu çeşidi yetişmeyen lezzetli, kokulu yarı çiçek meyvelerle dolu sepetlerin altından, kesekâğıtlarına, dünyanın her tarafında atılan, yenmeyen meyveleri dolduruyorlardı.

Bu yıl marulların göbeği korkunçtu. Bu yıl domatesler al, büyük; patlıcanlar çekirdeksiz,

şeftaliler daha tüylü, daha kokuluydu. Millet sevinç içindeydi. Fukara çocukları, halin etrafında dört dönüyorlar, denizden kavun karpuz topluyorlar. Hale varmadan yolda çürümüş bin bir meyveyi çöplüklerden topluyor, midelerine indiriyorlardı. Yaz ortalarına doğru meltemler de bir aralık durmuş; İstanbul'u, çocuk, fakir, zengin ağızlarını bir şeftali kokusudur sarmıştı. Bu şeftali kokusu İstanbul'un hiç şeftali yüzü görmemiş denecek en sapa, semtsiz yerlerine kadar yayılmıştı. O sene şehir bakımsızdı. Kanalizasyon çukurları yer yer patlamıştı. Tamir görmek için hemen hemen bütün sokaklar açılmış, yaz da birdenbire bastırmıştı. O sene marullara bol bol lağım suyu verilmişti. Kimse elini yıkamaya, meyveyi yıkamaya lüzum görmüyor; üstüne başına bu bol, bereketli meyvelerden sürüyor, dünya şeftali, kavun kokuyordu. İstanbul o yaz, meyveye cinlere karışır gibi karışıp gitmişti.

İlk tifoya yakalananın hal etrafında dolaşan, Yedikule taraflarında oturan Hızır isminde bir çocuk olduğu rivayet olunur. Hızır, şimdi yine hal taraflarındadır. Bu mesele tahkik edilebilir. Hızır ölmedi. Fakat tifo evden eve, bacadan bacaya, maruldan şeftaliye, erikten vişneye, kulübeden eve, barakadan apartmana, Hamidiye'den Terkos'a atlayarak, İstanbul'u sardı. Mühimce bir âfet halindeydi. Sokaklarda kimsenin kimseden haberi yoktu. Sokaklarda sıhhatli adamlar vardı ya, mesele yoktu! İnsan kısmı, "hastalık bulup bulup da beni mi bulacak?" der. Avrupa'dan aşılar yetişti. Aşıya tahammül edemeyen zenginler, bin bir çeşit ağızdan alma haplar kullandılar. Bu haplar pek fayda etmedi. Fakir mahallelerde

açılmış aşı istasyonlarına bazen muayenehanesiz baba doktorlar yetişti, bir sürü çocukla kadın kurtarıldı. Hastalığın ehemmiyeti, azalıp çoğalmadan bütün yaz devam etti. Olan olmuştu artık. Kışı, yağmurları, meyvelerin sonunu, suların çeşmelerden kesilmesini, yahut donmasını beklemekten başka çare yoktu. Hınzır mikrop soğuklara da tahammül ederdi. Ama ümit edildi. -4 derece-i hararette lapa lapa karın yağdığı İstanbul'un sevimli, mesut, aç, tok, kış akşamları beklenilir bir hale gelindi. Kimi kurtuldu, kimi öldü; İstanbul, bununla beraber ta teşrinlerin sonuna kadar, yine yemişlerini yiyip suyunu kaynatmadan içerek, hatta dans edip denize girerek, bu âfeti kayıtsız atlatmaya çalıştı. Ayyaşlar, alkol mikrop tutmaz diye, bol bol buzlu, buzsuz rakı içtiler.

Terleyen hasta olmaz, diyebilenler dans edip plaj plaj dolaştılar. Âlem yine o âlemdi. Yalnız bir aralık, halin etrafında yaz başlangıcındaki çocuk akını durdu. Sonra eksildi. Daha sonra da birkaç soluk benizli serseriye inhisar etti. Tifonun salgın olduğu sıralardaydı ki Fahri, memleketinde yakalandığı bir sıtmayı, ondan mütevellit bir zafiyeti önlemek için Ada'ya tebdili havaya gelmiş, bir küçük oda kiralamıştı. Akşamları ateşini muayeneye devam ediyor, 37.1, 37.2 olduğu zamanlar, ne olursa olsun denize giriyor; kendini iyi hissettiği günler, bir garip iştiha ile bol bol yemek yiyor; denizi, meltemi göğsü açık seyre dalıyordu.

Garip bir saadet içinde idi. Yalnız bu saadet, rahat değildi. Yoksa, her şeyi tamamdı. Fakat rahat değildi. İçinde bütün bu zahiri huzura,

sükûna rağmen bir çağıldayış, bir rahatsızlık hissediyordu. Bu garip değildi. Hikâyemizin biraz ilerisinde anlayacağımız veçhile, Fahri tifoya tutulmak üzere idi.

Melek, hiç olmazsa, Ada'ya yazlığa gelen Türk gençlerini dükkâna çekmek için, öteki genç Rum berberin taktiklerine mukabele ediyor, bin bir masum hile icat ediyordu. Bunlardan bir tanesi Fahri'yi de onun dükkânına çekmekte gecikmedi. Bu basit masum hile şuydu:

Fahri, havluları elinde banyodan dönüyordu. Dalgındı. Birçok şeyler düşünüyordu. Tam berber dükkânının önünden geçerken, Melek, genç adamın geldiğini görmüş, pencerenin önüne geleceği zamanı hesaplamıştı.

Dükkânın dışarıya, yani sokağa açılan camını tam o sırada açmış, pervaz, genç adamın başına çarpmıştı. Berber kız tatlı, mahcup edalarla özür diledi. Fahri bu pek samimi özür dileyişteki asıl maksadı derhal çakmış, genç kız gülümsemiş; içi, birdenbire bir saadet hissiyle dolmuş, ıslık çalarak uzaklaşmıştı. Onda bu huy eskiden beri vardı. Bazen kendisine bir çocuğun gülümsemesiyle, bazen yeni yapılmış bir tanışın samimi selamıyla, bazen, bir yerde birtakım insanlarla birdenbire ahbap oluşun verdiği saadetle günlerce mesut, şen olurdu. Deminki dalgınlık yerini, şimdi etrafını daha iyi görmeye terk etmiş; haleti ruhiyesi geçenlerin muhaverelerini dinlemeye, sokakta oynayan çocukların başını okşamaya müsait bir hal almıştı. Bir aralık, kendi kendine;

– Yarın, varıp şu karakıza bir tıraş olayım! demişti.

Fahri'nin burada bir tek arkadaşı yoktu. "Tuhaf, züppe bir muhit içine düştüm," diyordu. Çoğu zengin tacir mahdumu Rum gençleri, bir Avrupa plajının kozmopolit insanları gibi hareket ediyorlar, sinemayı taklit ediyorlardı. Danslar gırla gidiyor, genç kızlar "nişanlı plajlarda bulunur" diye düşünüyor, genç erkekler "kız plajlarda kandırılır" diyorlardı. Genç insanlar başka bir şey düşünmüyorlar, büyük, cali (yapmacık) kahkahalar atıyorlar, dans ederken –kendileri için değil– başka biri, hatta seyircilerden başkaları için oynuyorlarmış gibi bin bir gösterişli vaziyet takınıyorlardı. Hatta bazı Yahudi gençleri, gösteriş için neşelendiklerini anlatan hallerle beyhude sözlere gülüyorlar, en adi, tebessüm bile edilmeyecek şeylere, etraflarına bakıp, iki ellerini kalçalarına dayayarak gülüyorlardı. Hele bir kısım "levanten" insanlar vardı ki, aman yarabbi!... Sanki birer kolonizatördüler. Kendilerinden başkası yerli ahali idi. Fahri, "beyhude yere kızıyorum" diyordu, "ben de, onlarla olsam bilmeyerek aynı şekilde hareket etmeyeceğim ne malum? Zorla, gösteriş için bile olsa, gülmek, gülmektir. İnsanlar, 'Hoşça vakit geçiriyoruz', dedi miydi yarı yarıya hoşça vakit geçirilmiştir." Ya bütün mesele bir gruba dahil olmamaktan, bir meclise girmemekten doğuyorsa... Onun için Fahri, "Yarabbi," diyordu, "kiminle bir satır konuşabilirim, kiminle?"

Bir müddet Rum gençleriyle ahbaplık etmek istedi. Bunlar ötekilerine nazaran daha tabii, bayağı gülüşleri daha bol olmakla beraber daha az sinirlendirici, jestleri daha serbest, çoğu güzel

sesli, güzel yüzlü insanlardı. Bir-iki kelime Türkçe konuştuktan sonra meclislerindeki adama artık hiç ehemmiyet vermeden, yine Rumcalarına dönüyorlardı. Birtakım Türkler de vardı ki, çoktandır Ada'da oturmaktan doğan bir kendini beğenmişlikle, âdeta onlara yanaşıldığı zaman bile çekingen, üstün vaziyeti takınıyorlardı. Bu vaziyetlerinin, şuna buna selam vermek, iki-üç güzel kız tanımaktan ileri geldiği, pek belli oluyordu. Fahri, yerini yadırgamıştı. Akşam olunca kendisini bir garipseme alıyordu. Bir dost çehresine neler anlatılmazdı. Güneş batarken dünyaya öyle güzel, rengârenk ışıklar bırakıyordu ki... Sonra çam altlarından gözüken denizin o kartpostal manzarasında...

Bütün bunlar Fahri'yi yalnızlığın kötü zevkine daldırıyor, canı sıkılıyordu. Dalgın, meyus dolaşıyordu. Yatağına girdiği vakit uzun müddet uyuyamıyordu. Hayaller kuruyordu. Bir bacakları ateş gibi kızın, kendisini seveceğini hayal ediyordu. Bir motor, bir sandal alıyor, içine kızları dolduruyor, denize açılıyordu. Sağa sola dönüyor, uyuyamıyordu. Kalkıyor, masanın başına geçip defterine bir şeyler yazıyordu:

"19 Haziran 193... Geçenlerde rıhtım tamir edilmeye başlandığı zaman, Ada'yı, bir rençber akımı doldurmuştu. Birtakım meçhul, kirli eşya sırtlarında, bir akşamüstü o kadar sessiz, vapurdan çıkar, kaybolur giderlerdi ki bu insanlar...

Bir tek kişinin Ada'ya gelmesi, ehemmiyetli –fakat zahirde ehemmiyet verilmez gözükmek şart– bir hadise olduğu, yine bir tek insanın bir son vapuru kaçırdıktan sonra bütün Ada sakinlerinin vapuru kaçıranın etrafına dizildiği, dediko-

dusuz bir adım atmaya imkân olmayan bu küçük memlekette, bu adamlar nereye kaybolurlardı?

Bir tanesine, bir son vapurun ikinci mevkiinin dışarı tarafındaki sıralarında rastlamıştım. Uzun boylu, yüzü ergenlik içinde, pek genç bir adamdı. Kayserili oduğunu söylüyordu. Galiba sarnıç kazmaya geliyordu. Vapurda, ona;

– Nereye çıkacaksın? Hangi iskeleye? demiştim.

Adam, benim çıkacağım iskelenin ismini vermişti. Doğrusunu isterseniz, ben kendisini Ada'da aramasına aramadım ama, bir ikinci tesadüfe pekâlâ sevinebilir, bu boş adamla deniz kenarındaki bir kanapede, o yalnız kaldığım akşamlar, tatlı tatlı konuşabilirdim. Adam inmiş, kaybolup gitmişti. Belki de hâlâ, Ada'da sarnıcını kazmakla meşguldür.

Yabancı bir yere ilk defa inip, hiç lüzumsuz, manasız bir his duymadan, toprağa –varsa– bir battaniye atıp yıldız seyretmeden, memleket, sevgili, ıvır zıvır düşünmeden uyumak...

Belki böyle şey, iyi insanlara nasip oluyor. Belki biz, zayıf, karışık, kötü insanlar, yabancı bir yerde ağlamaklı oluyoruz.

İnsanların oturduğu, tarlanın yeşerdiği, çocukların oynadığı toprak, neden insanoğluna yabancı olsun? Olmasın. Yalnız anamızın, babamızın, sevgilimizin, arkadaşımızın zincirlerine bağlıyız da, ondan bir türlü karışık hislerden kurtulamıyoruz, bir türlü rahat edemiyoruz.

Bu zincirleri kırmalıyız. Doğduğumuz yerden beş kilometre uzak da bir; yüz, beş bin kilometre uzak da bir olmalıdır. Orada da, bulursak battaniyemizi, bulamazsak Allahın kuru otlarını topla-

yıp uzanmalıyız. Toprak kazmaya gelen rençberler uyuyor. İyi, basit, bağlarını koparmış insanlar her yerde uyuyabilirler. Kendimi o rençberlerle beraber görüyor, onların yerine koyuyorum.

Ekmek, tuz, domates, iki nefes cıgara, bir fincan kahve günümüzü hoşça ikmal eder. Kötü rüyaları, bol yemek yiyen midesi bozuklara terk ederek, yukarıda saydıklarımıza küçük, basit, zararsız ilaveler, tarhlar yaparak yaşamak, bin türlü yaşama tarzından bir tanesidir. Bu şekilde yaşamak başkaları hesabına yapılmış bir fedakârlıksa, insan, bilmeli idi. Yoook! Bu bizden daha kötü vaziyette olanlara karşı zaruri bir feragatsa, bu şekilde yaşamak insanoğullarına şu zaman içinde mukadderse, hiç ehemmiyeti yoktu. Bu insanın nasibiydi. Binaenaleyh kâfiydi. O zaman güzel uykuları hep beraber uyurduk.

Fakat tavukların, yumurtladığı yumurtaların üstünde yirmi bir gün yatan tavuğun, gagasıyla kırdığı yumurtadan altın piliçler çıktığı, sonra çayırlarda koyunların parlak tüylü kuzular doğurduğu; ılık, kumsal, sığ sularda büyük kefalların, levreklerin yüzdüğü denizler düşünülsün. O zaman ekmek, domates, tuzun bahtiyarlığı değil, iyi, sağlam, doğru düşünen insan bahtiyarlığını kavrarız.

Bırakalım bu bayat düşünceyi: Şu adam ekmek, domates, tuz yediği için güzel değildir. İyi uykularının, bahtiyarlığının sebebi, yalnız ekmek, domates, tuz olamaz. Ekmek, domates, tuzda bahtiyarlığın sırrı ile vitaminleri yoktur. İyi, basit insanlar da, levrekleri yumurta ile kızartıp, kuzu kaburgasının leziz etini francala ile yerken şarap içebilir. Bol, çeşitli salatalardan

atıştırabilir. Bu güzel rüyalara mâni değildir. Bilakis levreklerde, şaraplarda, pirzolalarda güzel rüyaları süsleyecek malzeme bol boldur. Kime söylüyorsun? Yol amelelerinin, toprak kazıcıların alınlarını şahadetparmağıyla silip terlerini silktikleri anda, bir çınar gölgesinde böylece düşünüp kalıyorum.

Bir dost bulsam, onunla düşündüklerimi münakaşa edebilsem, ne iyi olurdu! Yalanı, gerçeği, iyiliği, fenalığı... Mevzu dolu kardeşlik! (Burada Fahri, hep Fahrettin Âsım'ı arardı.)

Çalışan, terleyen insanlara bakan bir adam –kim olursa olsun, ne olursa olsun– gıpta, acı, kendi kendine bile itiraf edilmeyen utanma ile karışık bir hüzün duymaz mıydı? Çalışması ötekilerine, yani bu toprakla, kazmayla boğuşanlara nazaran bir nevi oyuncak olan insanların, onlara baktıkları zaman bir hakikatın ayan oluvermemesine imkân yoktu. Bu hakikat neydi?.. Kimbilir, belki de bu, insanda bir çalışmak, bir güzelliğe, bir saadete beraber ulaşmak insiyakının duyulması, yahut uyanmasıydı. Eskiden beri bu nevi çalışanların yemek yiyişini, uyuyuşunu görenler bu hakikati hissetmişler, için için bu saadete gıpta etmişler, şaşırmışlardır.

Yahut içlerinden kendi rahatsızlıklarının sebebini bir dakika anlayıp unutmuşlardır.

(Başkaları hesabına düşünen Fahri, burada bir dakika durur, sonra yine düşünmeye başlar):

Önce, acaba bu rahat uyuyan rençberler mesut mu? Orasını geç, mesuttur, kabul edelim. Mademki bu yaz sıcağında yorgun, fakat tatlı bir tebessümle uyuyorlar...

Bu rençberlere bakar gözükenlere gelelim:

Bunlar acaba, 'O, elhamdülillah! Hayatta muvaffak oldum. Zengin oldum. Toprak kazmıyorum. Şu zavallılara bak! Yarabbim, sana hamdolsun! Ya onlar gibi olsaydım, halim nice olurdu? Nasıl çalışırdım bu göbekle?' demiyorlar mı? Mükemmel diyorlardı ama bunu hiçbir zaman açıkça söylemiyorlardı. Bu, içlerinde yarı his, yarı sevinç, hayır bir yarı hamd halinde şekilleniyordu. Zahirde ise, onların bu çalışmasına büyük kıymet verdiklerini yanlarındaki ufak çocuklara ya söylüyorlar, ya resimli kitaplarda okutuyorlardı. Bunlar hiç olmazsa, düşünenlerdi. En fenası, en kötü cinsi, lakayt gelip geçenlerdi. Bunlar yalılarına rahatça dönüyorlardı. İştahları kaçmadan yemek yiyorlar, balkonda değişik cıgaralardan tüttürüyorlar, vapurlara çoluk çocuk Fransızca nidalarla işaret ediyorlar, radyolarının düğmesini Paris'e getiriyorlardı. Bazıları da bol sofradan kalkarken;

– Allahım, olmayanlara da ver! diyorlardı.

Eğer, yukarda Allah varsa, muhakkak aczinden ter ter tepiniyordur. Ben de rençberlere bakarak çınar altında hafif bir uyku kestiriyorum..."

Defterini kapar, yatağına uzanır, gözlerini, uzun zaman uyanık olarak kapardı.

Günlerden bir salı mıydı, çarşamba mıydı? Fahri birdenbire, berber kızın, onu dükkâna çekmek için yaptığı şakayı hatırlayıverdi. Vakit öğleden sonraydı. Yatağının üzerine şöyle bir uzanmış, mahalle içinin gürültüsünü dinliyordu. Bir türlü uyuyamıyordu. Gözlerini kapayınca, içine yığın yığın kadın hayali birikiyordu. Ta eski çocukluk zamanından sevdiği büyük kızları, ilk deli-

kanlılığının bin korku, bin iç ezilmesiyle, bin pişmanlıkla yaklaştığı kötü evleri...

Hayır, bu öğle sıcağında, bu çeşit heyecanlandırıcı şeyler düşünmektense, hiç istirahat etmemeli. Dağ bayır dolaşmalı, daha iyi idi!

Şimdi köyden biraz uzakta, yukarda, çam kozalakları sıcaktan patır patır patlıyorlardı. Reçine kokuyordur. Nereden estiği meçhul bir rüzgâr, çamları söylendiriyordur...

Fahri, yataktan atladı. Soluğu sokakta aldı. Niyeti tepelere çıkmaktı. Uzaktan denizi, altında masmavi görmek; insana yaşamak, bağırmak, gülmek, şarkı söylemek, kuvvetlenmek arzusu veriyor. Artık ne bu yatağın sıcaklığından, yumuşaklığından doğma şehvet, ne bu, her gün kendi keyiflerinden, zevklerinden başka bir şey düşünmeyen, para hırsı ile şehirden sararmış, yorgun dönen babalar, ne de bu, bir kız kandırmak için bütün güzel şeyleri; arkadaşları, güzel yerleri, hatta denizi –tepeden seyredilen bu iç açıcı, yaşadığını hissettirici maviliği– bir hasbıhale feda eden, kötü Amerikan şarkıları müptelası, küme küme, ayrı ayrı olmayı seven gençler düşünülür yukarda. Yukarda, onlar düşünülse bile "Ne yapsınlar? Herkesin dünyadan bir zevk alma tarzı vardır. Bırakalım onları! Bakalım kendi yalnızlığımızla hallühamur olmaya" denecek kadar insan sakinleşir. Deniz bir bromürdür.

Çarşıdan geçiyordu. Tam, Melek'in dükkânı önünden geçerken, birdenbire durdu. İçeriye baktı. Berber kız bir koltuğun içinde küçülmüştü. Başı önüne sarkıyordu. Uyuyor gibiydi. Fahri, dükkânın eşiğine ayağını daha koyar koymaz, genç kız yerinden fırladı.

Uykudan uyanmış gibi yapan çocukların yalancıktan haliyle gözlerini ovuşturdu. Yavaşça gerindi. Esnedi. Siyah önlüğünü iten göğsü; sıcak, sabun kokulu dükkânın havasını içine doldurdu, bir müddet boşaltmadı.

Fahri, bir koltuğun içine yerleştiği zaman kalbinin hızlı hızlı attığının farkına vardı. Bir derin, içini çeker gibi nefes aldı. Yüzü yanıyordu. Elleri terlemeye başlamıştı.

Arkasında makas şıkırdıyor. Konuşmuyorlar... Tam iki buçuk saatte saçları kesilmişti. Sıra sakalına geldiği zaman başını kaldıran Fahri, aynada genç kızla göz göze geldi. Genç kız hafifçe güldü. Fahri de... Biraz sonra ikisi de kahkahalarla gülüyorlardı.

Fahri;

– Galiba akşam oldu Melek Hanım? dedi.

Genç kız;

– Hiç duymadık ama! dedi.

Dostlukları, böylece başlamış oldu.

Fahri, sabahleyin uyandığı zaman, duyduğu şeyin bir iştahsızlıktan başka bir şey olmadığı zehabındaydı. Gece, yatakta her zamanki gibi, iyi şeyler düşünmüştü: Sabahleyin güzel bir deniz banyosu yapacak. On bir kırk beş vapuruna daradar yetişecek. Yelkovan kuşlarının bir deniz kırlangıcı haliyle sürü sürü geçtiklerini, kaybolduklarını seyredecek...

Öğle yemeğini nerede yemeli? Küllük'te mi? Belki orada, belki başka bir yerde. Deli Hafız'da yahut, bunun ehemmiyeti yok! Sonra, eve uğrayacak, saat beşe doğru Beyoğlu'nda bir aşağı, bir yukarı dolaşacak...

Kimbilir, belki canının çektiği gibi bir kız bulur da sinemaya giderler. Sinema karanlıktır...

Sonra, bu anda, uyku ile uyanıklığın temas noktasında bir bulanıklık hissetmişti. Nerede ise uyuyacaktı. Yarınki projelerinin neresinde kaldığını çoktan unutmuştu. Ağır ağır zihnini toparlamaya çalışıyor ama imkânı yok! Artık üçte iki uyuyor sanki!

Yeniden, işte bir birahaneye daldığını, biriki bardak bira içtiğini, yine vapura daradar yetiştiğini görüyor. Sarayburnu önünde Boğaz rüzgârını hisseder gibi olmuştu. Bu arada Melek'in dudaklarının çıtırtısını duydu. Ağzında esmer bir cildin, başkalarında kırmızı olması lazım gelen dudaklarının âdeta siyah renginin, âdeta çıtırtılı temasını, burnunda yine o cildin içten içe çocuk, tüy kokusunu duymuştu.

"Ah! Nasıl uyusam, nasıl uyuyacağım, Allahım! nasıl?" derken, horoz sesleri duymuş, sabahı uzun, yetişilmesi pek güç bulmuş, o zaman uyumuştu.

Uyandığı zaman, "İşte... Dün akşam yatarken yaptığım basit hülyaların hakikat olmasına hiçbir mâni olmaması, bana bu isteksizliği veriyor," diye düşünmüştü. Yataktan kalkmak bir mesele halini almıştı. Her an yeniden dalıyor; uyuyor mu, rüya mı görüyor, yoksa hasta mıdır? anlayamıyordu.

Silkindi. Yataktan hızla kalktı. Başı birdenbire dönmüştü. Karyolanın topuzunu zor yakaladı. Aynaya koşup yüzüne baktı, sarı değildi. Dilini çıkarıp ona da baktı. Dil paslıydı. Gözlerinde, sıtma geleceği günlerde olduğu gibi bir parlaklık vardı. Uyumadığı zamanki gibi bir üzüntü hissetti.

Kafasının içinden, "Bende bir gayri tabiilik var, anlayamıyorum, nedir?" diye sorduğu halde, dilinin ucunda bir Rumca şarkı ile beraber âdeta bir başka kafa ile düşünmekte devam ediyordu: "Bu baş dönmeleri sıtmaların yadigârı, geçecek. Gözlerimin parlaklığı o dün geceki uzun zaman uyumamaktan, muhakkak, o da geçecek. Giyinelim, şarkımıza devam edelim, zaten kesmedikti ya! Dışarıyı, güneşi, güzel insanları düşünelim." Plajda soyunduğu zaman vücuduna dikkatle bakıyor: Hafif kıllı, oldukça kalın bir vücut. Bu vücutta hastalık uzun zaman barınamaz. Hele böyle, nihayet bir kansızlıktan ibaretse... "İki günde bu kanı yenilerim. Sabahları yumurta içer... Öğleyin kanlı biftek yerim. Akşamları birkaç bardak bira içerim; şişmanlatır, iyidir. Bol salata yemeli, bol... Ama sıtma? Ha! Sahi be! Tifo da var ortalıkta..."

Denizden her zaman duyduğu hazzı bir türlü alamıyor. Nerede o, sahilden şöyle iki yüz metre açıldıktan sonra gittikçe genişleyen manzara? Nerede o, arka üstü Ada'ya karşı yatılıp çamları seyrettiği zamanki nefis, rahat haleti ruhiye?

Tüyleri diken diken... Her zamanki huzur yerine, saadet hissi yerine bir isteksizlik, bir zevk almayış, bir ürperme, üşüme... Kendini birdenbire güneşin, güzel kızların, yanık, altın bacaklı balıkçı çocuklarının arasında, müthiş bir hüzne kaptırdı. Nerede idi? Bu dünyanın nesinden zevk almalıydı? Sonra Melek hatırına geldi.

"Hiç olmazsa şu dünya yüzünde, biri beni seviyor," diye düşündü. Melek'i, Melek'in yanında olduğu zaman seviyordu. Onun yanında küçülüyor, büyüyordu. –Fransızca şarkıdaki gibi: *"Je me sens tout petit..."*– Fakat ondan ayrılır ayrıl-

maz, yine bu kendisini çok dinleme illetine yakalanıyordu.

Öğleye doğru bütün kriz geçmişti. Vapurun güvertesinde, yelkovan kuşlarını seyretmek için bakındı. Bütün o kuşlar kaybolmuşlardı. Hiçbir şey göremedi. Sonra yunuslar çıktılar. Vapur boyunca koştular. Birdenbire hayatı sevmeye başlamıştı. Ona, bu denizden bir metre yukarıya canlı fışkıran mahluklar, yaşadığını hissettirdi. O da, kendini örten bir atmosferden bir metre yukarıya fırlamış gibi idi. Bugün ölü; Fahri'ye bugün manasız, sevimsiz gelen bukalemun deniz, şimdi ona içinde âlemler, yaşayanlar, birbirini yiyenler, yumurtlayanlar, çiftleşenler, ormanlar, dalgıç Ragıp Efendi'nin hazinelerle batmış gemilerini düşündürdü.

Akşama kadar yüz arkadaşına rastlamıştı. Kimi onu şişmanlamış, kimi zayıflamış, kimi gözlerini kanlı, kimi yüzünü kırmızı, kimi onu güneşten fazla yanmış, kimi güzelleşmiş, kimi çirkinleşmiş bulmuştu.

İnsanlar birbirlerinin sıhhatleri, hastalıklarıyla ne kadar yakından, lüzumsuz da olsa bir alâka duyuyorlardı. Arkadaşlarından bir tanesi; "Yahu! Senin ellerin ateş gibi yanıyor, yüzün iyi maşallah ama... Senin ateşin var kardeşim... Hasta mısın?" deyince, fena halde içerledi. Kanının beynine çıktığını duydu. Bu fazla alâkalardan canı sıkıldığını ihsas edercesine, "Bir şeyim yok arkadaş," demişti, "turp gibiyim!"

Hiç de turp gibi değildi. Vapura bindiği zaman kendini çok yorgun hissetmiş, alt kamaraya kendini dar atmıştı. Orada gözlerini kapamasıyla uyuması bir oldu. Kınalıada'da vapurun gürültüsü

durunca, uyandı. Titriyordu. İneceği yere müthiş bir nöbetle indi. Dişleri birbirine vuruyordu. Kalabalık iskeleden nasıl geçtiğini bilmedi. Melek'in dükkânından geçerken hafifçe bir selam verdi. Perişan bir halde yürüdü. Yatağa kendisini atar atmaz uzun müddet ısınamadı. Sonra ateş içinde kaldı. Yorganı atmak istiyor, her tarafı yeniden ürperiyordu. Canı soğuk bir limonata istiyor. Bir tarhana çorbası olsa... Bir kocaman biftek, bir büyük bira bardağı, bir roka salatası...

Melek, Fahri'nin selamından kuşkulanmıştı. Tıraş ettiği müşterinin lakırdılarından hiçbir şey anlamıyor. Nerede ise ustura ile adamın burnunu kesecek. Her zamanki itinayı göstermeden bu sert sakallı adamı çabuk atlatmak için çareler düşünüyordu. Ne lüzumu vardı? Atlatmayacaktı. Birdenbire işi bırakıp, "Allah belanı versin herif! Bu sert sakalını kesemeyeceğim senin. Git, öteki berbere tıraş ol!" deyiverecekti. Adamın gözleri kapalıydı. Bir kadın elinin yüzüne değmesinden haz duyduğu pek belliydi. Melek, usturayı adamın yüzünü kabartacak şekilde, hızlı hızlı gezdirdi. Adam, gözlerini açmıştı. Gülümsedi. Memnundu. Bir dakika sonra, müşterinin saçlarını kolonyalarken, bütün hırsıyla parmaklarını saçlarının arasına soktu, ovaladı. Adam, memnun memnun sırıttı.

Müşterinin arkasından sokağa fırladı. Koştu. Fahri'nin odası zemin katındaydı. Pencerenin camını vurdu. Gözlerine ellerini siper edip içeriye baktı. Camın dışından güldü. Sonra evin açık kapısından içeriye daldı. Fahri, kapısını kilitlemişti, kapıyı ona nasıl açtığını, nasıl açabildiğini hatırlamıyordu.

Melek, genç adamın başına elini koyar koymaz, içi yanmış gibi oldu. Bu ne ateşti, Yarabbi!..

Fahri hemen hemen kendini kaybetmişti.

"Anne," diyordu, "başıma sirke koy..." Bir çocuk, bir on iki yaşında çocuk küçüklüğüyle mızmızlanıyor, hatta güzelleşiyordu.

O gece, dükkânı Rıza kapadı. Melek, sabaha kadar bu perdeleri sımsıkı inik odada, Fahri'nin alnındaki sirke bezlerini değiştirdi. Bir doktor getirmek aklına neden sonra gelmiş, sokağa fırlamıştı. Kimseler yoktu. Yarı yolda bu fikrinden vazgeçti.

– Beyhude dedi.

Kendi vaziyetini bir an düşündü. Bu fazla ileri gitmek olacaktı.

– Yarın... Yarın olsun da, hayrı beri gelsin! dedi.

Tekrar hastanın başucuna geldi. Fahri uyuyor, sayıklıyordu. Kız yarı uyanık, yarı uyur vaziyette, bir sandalyenin üstünde sabahı buldu. Hasta deli gibi uyuyordu.

Melek, eve gün doğarken döndü. Babası kapının önündeydi. Kızını görünce, geceden beri hazırladıklarını birer birer, fakat yarısını unutarak boşalttı. Bunlardan bir tanesi, en hafifi olmakla beraber en yürek paralayıcısı, her şeyi aydınlatanı "Rezil olduk!"tu. Rezil olmak... Doğru. Rezil olduk. Ancak bu sözle, Melek vaziyetin vahametini kavramıştı. Dışarda bütün gözler kendisine bakacaktı. Bir genç adamın evinde sabahlamak ne demekti? Hastaymış... Ne olursa olsun! Burada, çamların altında, her türlü kepazelik yapılabilir, bunlar olağan şeylerdir. Kimse rezil olmaz, dedikodu yapılır gerçi, ama kimse kimsenin yüzüne

karşı, "Çamlarda şununla şöyle yaptın, böyle ettin," diyemez. İma edilirse buna pek ehemmiyet verilmez. Fakat bir delikanlının odasında, alnına bezler koymak... Kimbilir ev sahibi matmazel, anahtar deliğinden kendisini nasıl seyretmiştir? Yarın, durup dinlenmeden dolaşacak, için için gülerek, istavroz çıkararak, ağzından zevkten sular akarak önüne gelene anlatacaktı...

Zaten, hemen bütün çarşı, Melek'in dükkânı açık bırakıp, deli gibi o siyah bıyıklı delikanlının evine koştuğunu öğrenmişti. Öteki genç berberin etekleri zil çalıyordu. "Artık, kendini bilen hiçbir kimse ona tıraş olmaz" diyordu. Birdenbire Melek uyanmış gibi oldu. O zaman babasının bağırdığını duydu. Babası haykırıyordu:

– ...Yarın hesap soracağım o heriften. Görecek gününü o! Elâlemin kızını ayartmak ne demekmiş...

O zamana kadar başı önüne eğik, her söze, her şeye, her bakışa, her imaya katlanmaya karar vermiş olan Melek, haykırdı:

– Sakın ha! Bunu yaparsan, beni yok bil. Kaçar giderim. Bir daha yüzümü göremezsin. Hem bilirsin beni... Yapar mıyım, yaparım. Ne söyleyeceksen söyle! Boşalt içini! Ama o adama bir tek söz söyleme! İçini boşaltmak istediğin zaman, gel yanıma. Söv say, döv, zararı yok! Ama dikkat! Ona laf yok! İşte, şu iki gözüm önüme aksın, çıkar giderim.

– Ama canım... dedi.

Bir müddet ikisi de sustular. Rıza, birdenbire gene ateşlendi;

– Ben neciyim, be? dedi. Burada eşek başı mıyım?

Bütün kuvvetiyle genç kıza bir tokat indirdi. Melek bir sandalyenin üstüne çökmüş, ağlıyordu. O da boşanmıştı:

– Dayanamadım, seviyorum baba. Sen dayanabilir misin? Belki kırk derece ateşi vardı. Sayıklıyordu. "Ana," diyordu, "başıma sirke koy!" Ana gibi baktım ona.

– Alsın seni öyle ise.

– Belki alacak baba, ne biliyorsun? Belki alır, mecbur değil ki... Aramızda bir şey geçmedi ki... Sanki öteki kızlar, delikanlılarla konuşmuyor mu? Bir değil, on tanesiyle konuşuyorlar. O elini elime sürmemiştir benim.

– Sus, yalancı!

Melek sustu. İçi rahat, huzur içindeydi. Şimdi, yarın sokağa bir kahraman gibi çıkmayı, etrafına lakayt, mağrur bakmayı düşünüyordu.

Babasının, "Bu işi üç güne kadar temizlersen temizlersin, yoksa ben yapacağımı bilirim!" demesini, yarı işitti. Sandalyenin üstünde uyuyakaldı.

Rıza, ayakta bir müddet kızını seyretti. Sonra yavaş yavaş yaklaşarak genç kızın saçını okşadı. Elini, Melek'in önlüğünün cebine doğru uzattı. Bir kâğıt paranın ucu gözüküyordu. Onu çekti, aldı. Fakat bir türlü yürüyemedi. Tekrar döndü. Kızının omuzlarından sarstı;

– Melek, dedi, ben dükkânı açmaya gidiyorum. Bir şey lazımsa alayım. Sende para var mı?

Melek, gözlerini açmadan elini cebine vurdu. Gene uyudu. Bu hareket, al parayı demekti.

Bu sefer Rıza, birkaç ufaklık daha bulunan cebi kâmilen boşaltarak sokağa fırladı.

Ada'da, insanları üç-dört türlüye ayırırsak, birincileri balıkçılar teşkil eder. Bunlar da üç kısımdır:

Birinci kısım gösterişsiz, sakin, sessiz, mağrur gibi gözükürler. Çoğunun saçı, sakalı ya erken ağarmıştır, yahut yaşlıdırlar da hâlâ genç, fakat saçları vaktinden çok evvel ağarmış gözükür. Bunlar, kimse ile konuşmaz. Artık onlar sandallarla dost, küreklerle sıkı fıkı; ağlar, oltalar, flok, bocurumla içli dışlı olmuşlardır. Onların, bazen yüksek sesle bu eşya ile konuştuğunu görürseniz şaşarsınız.

Mağrur gözükmeleri, ekseriya balığa yalnız çıkmaları lazım geldiği için, vakitlerinin çoğu ağ tamir etmekle, balıksız, yardımsız günler görmekle, kendi kendilerine sövmekle, düşünmekle geçtiği için sakin, az konuşur adamlar olduklarındandır. Bu birinci kısım balıkçıların, öteki, daha tecrübesiz balıkçılar nezdinde ayrı birer şöhreti vardır. Bu şöhreti fazla gevezelik alır götürür. Belki de bunu bildiklerinden, çok söylemeye mahkûmdurlar. Mağrur değildirler. Kendilerine bir laf atılmaya bakar. İlk sevgiyi daima başkalarından görmek isterler.

Kendilerine laf atıldı mı o zaman, o insan yüzüne hiç bakmayan, lafa hiç karışmayan adamın, birdenbire çocuk gözleri aldığı görülür. Balıklar hakkında, fırtına hakkında, istediğiniz kadar, dedelerden dedelere artmış yarı masal, yarı hakikat, yarı şiir malumatı alabilirsiniz. Ondan sonra artık dostsunuz. O zaman anlarsınız ki, o mağrur zannettiğiniz adam, sadece ciddi bir adamdır.

"Balıkçılar üç kısma ayrılır" demiştik. Birinci kısmı yukarıda anlattık.

İkinci kısma gelince: Bunlar, çok geveze, orta yaşlı adamlardır. O, saçı sakalı erken ağarmışlardan sabah erkenden malı alırlar. Sokakta satmaya çıkarlar. Ellerinde leğenlerle dolaşırlar. Malı ucuza kapmışlardır.

Kapı önlerinde pazarlık ederken, her yalan uydurulabilir. İstanbul'da, barbunya balığının kilosu dört yüz kuruştur. Burada, biz üç yüze veriyorsak, canımız İstanbul'a inmek istemediği içindir...

Üç yüz kuruşa barbunya balığı alan *çorbacıya,* ayaküstü anlatılan hikâyeler, köyün hadiseleridir. Yine barbunya ucuza gelmiştir. Bu havadis iki yüz elliye değer.

Üçüncü kısma gelince: Bunlar, öteki ihtiyar balıkçılara ciddiyetlerinden, ötekilerine ise, gençliklerinden ötürü benzerler. Sandallarını alır giderler. Haftalarca gözükmezler. Hayırsız'larda her türlü balık vardır. Orası, zengin bir balık memleketidir. Sonra Hayırsız'larda gece, bir rüya kadar tatlı, kısa; gündüzler, eski zaman çocuk oyunları kadar şiirli, eğlencelidir. Kolyoz orada sürülerle gezer. Orada iskorpit balıklarının en büyükleri olan kızıl dikenli lipsoslar bulunur. Büyük dragonlar insanı bir vurdu muydu...

Oraya balık almaya İstanbul'un Kumkapı, Yenikapı semtlerinden sandalcılar gelir. Ada'ya günlerce dönülmeyebilinir. Bir başka sandal, onların ekmeklerini dört-beş günde bir getirir. Bütün bir ayı Hayırsız'larda geçirmiş balıkçıların Ada'ya döndükleri zamanki hali müthiş bir şeydir...

Cepleri az çok para görmüştür. Hayırsız'larda ne yenir? Balık, ıstakoz, böcek, bazen

Sivriada'nın tavşanı... Bunlar para ile midir beyim? Günde bir ekmek lazımdır ama... Başka hiçbir masraf yoktur. Cıgara ise Kumkapı'dan gelenlerden otlanılır. Daha olmazsa içmeyiverilir. Cep dolu dönüldüğü zaman yapılacak şey, sarhoş olmaktır. Marika bir zamandır, çamlarda, başka erkeklerle şarkı söylediği için dertlenir insan; çeker kafayı, basar kalayı... Bu, oradan, Hayırsız'lardan özlenmiş, her yeri gözde büyümüş, her hatırası tatlılaşmış insan dolu Ada'da; üç gün perişan, serseri, sersem, afallamış dolaşılır. Bu muydu, oradan gece yarısı küçük ışıklarını gördükleri, insanlar kaynaşan güzel adalar?..

O tatlı, şarkılı geceler, o şık, temiz insanlar, o yalnız gülen kızlar bu muydu? Bir gün, tekrar bıkkın, demir alınır, palamar çözülür, flok açılıp kürek çekilir. Varılır tekrar Hayırsız'lara. Oh!.. Cennete varılmıştır! Ne içki, ne karı... Şimdi balık, başka bir şey düşünmeye vakit yok... Cepte geçen seferden artma iki banknota yenilerini ilave etmeye bakalım. Balık curum halinde.

En küçük balıkçının sesi pürüzsüzdür. En yeni Yunanistan plakları söyler. Arada bir, bir kadeh duziko çekilir... Günler geçer. Tekrardan o ara sıra yalnız Heybeli ile Büyükada taraflarının ışıkları değil de, ışıklarının alevi gözüken memleket; içten içe, ağır ağır aranılmaya başlar. Bir gün gelir ki, yine orası; ışıkların yandığı, kadınların sahilde gülüşerek dolaştığı, kumları çatırdayan rıhtım ölesiye özlenmiştir. Adamın burnunda tüter.

İşte, bu balıkçılar da ihtiyarlayacaklar. Onlar da ötekiler, o beyaz bıyıklılar gibi mağrur susacaklar. Hepsinin hayatında birer macera, birer

masal bulunacak. En güzel olta kullanan şu sarışın, en güzel serpme atan şu esmer, en güzel ağ tamir eden, en çok taş bilen şu bacak kadar çocuk olacaktır. Çok konuşmayacaklar. Eski günleri hatırlamayacaklar. Gençliklerinde dünya, onlar için Hayırsız'lardan öteye varmamıştır. İhtiyarlıklarında ise bir türlü okutamadıkları, içi deniz içi gibi zehirli derin mahluklar olan torunlarla uğraşmaktan, ağ örmeye vakit yoktur.

Torunlar balıkçı olmasınlar, diye her şey yapılır. Balık bir gün sandal dolusu, ertesi gün, daha ertesi gün, olta kıpırdamaz. Onun için çocukların balıkçı olmamasına gayret edilir. Beyhude gayret!

* * *

Hikmet'in, Barba Todori'nin torunu Aleko ile Hayırsız'lara balığa gittiği günden bugüne kadar, tam yirmi beş gün geçmişti. Aleko'nun dedesi meşhur barbunyacı Todori, torununu zaman zaman merak ediyordu artık. Fakat "Barba Todori'nin merakı, Matmazel Fotika'nın göçü Gebecioğlu Rafael Bey'in mahdumu balığa çıktığı zamanki –Ada'yı, karakolu, yani milleti, hükümeti telaşa verdiği– merak cinsinden değildir."

Bunu böylece söyleyen meşhur berber Dimitro'dur. Şimdi çok ihtiyarladı. Ali Rıza'nın o kış günü bir haftalık sakalını tıraş etmeye geldiği günden bugüne, tam beş kocaman sene geçti, laf değil! Dimitro berber, ihtiyarlamıştır ama, yine lafı gediğine koymasını bilir: Kendisine tıraş olmaya ömrü ceddince gelmeyeceğini sezen, uzak memleketinde olduğu gibi bin caka ile, bir iyilik etme dalaveresiyle bu eşrafsız Ada'nın eşra-

fı olmaya yeltenen, ötekine berikine evvela güya iyilikler yapan, sonra da emirler vermeye kalkan Gebecioğlu'nun arkasından, işte Dimitro berber böylece söylemekle intikam alır. Bu, Dimitro berberin hınç alma tarzıdır. Dimitro rahatlıyor ya, mesele yok!.. Yetmiş iki yaşındaki Barba Todori, kahvede her zamankinden daha mı az kalıyor, daha mı sakin oturuyor, ara sıra oynadığı prafayı oynamıyor mu, erkenden kahveden çıkıp gidiyor mu?

Hemen Barba Todori'nin, torunu Aleko'yu merak ettiğini, fakat bu merakın Gebecioğlu'nun merakı gibi olmadığını, Dimitro berber çatlasa söyleyecektir. Kahvedeki mektep hocası bu lakırdıya için için sırıtacaktır. Venizelos'un, Girit'te isyanı günleri, müthiş faal siyasi günler geçiren Dimitro berber, meşhur adamın ölümünden sonra, artık eski merakı gene bıraktı.

Dünyada ne oluyordu? İngiliz, Fransız, Alman, Rus... Bu dünya olup bitenini, ancak Daskalos, fevkalade cins usturuplu, ağzı burnu yerinde Rumcasıyla Dimitro'ya izah edebiliyordu. Daskalos ciddi, sağlam görüşlüydü. Muallim beyin fikri böyle miydi? Bu iş böyledir. Dimitro'nun da fikri budur.

Onun için Daskalos'u güldürecek her lakırdı, mühim lakırdıdır. İşte o gün de, kahvede önce köy ahvalinden bahsedilmiş, sonra Barba Todori'nin Aleko'yu merakı meselesine geçilmişti. Yirmi sekiz gündür Yassı'dalar. Çocuğun daha ilk çıkışı. Dört gün için gitmişlerdi. Todori'nin merak etmeye yerden göğe kadar hakkı vardı. Tam bu sırada da Barba Todori dükkânın sütçüye açılan kapısından çıkıp gitmişti ki, kahvenin önün-

deki rıhtıma bir sandal yanaştı. Sandalın içinden Hikmet'le beraber, çok iri yapılı, kara kaşlı, kara gözlü kocaman bir çocuk rıhtıma çıkmıştı.

Ancak kahveden içeriye adımlarını attıkları zaman onları herkes tanıdı.

– Oo Aleko! diye haykırdı Daskalos.

– Vre Hikmet! dedi zayıf kahveci.

Müthiş bir bora atlatmışlardı. Sırılsıklamdılar. Kahveciye;

– Bize iki adaçayı yap, dediler.

Üstleri başları balık kokuyordu. Hikmet'in sakalı uzamıştı. Aleko'nun yüzü simsiyahtı. Sakalında çok seyrek iki kıl uzamıştı. Adaçayı bardağını iki avuçlarıyla tutarak içiyorlardı. Kahvede yalnız Daskalos'la Dimitro, bir de yeni kahveci kalmıştı. Lafı muallim bey açtı ortaya:

– Yirmi sekiz gündür oradasınız değil mi?

Sonra Aleko'ya dönerek;

– Deden merakta... dedi.

Aleko, yetişen bir erkek hali ile lakayt, güldü, omuz silkti;

– Denbirazi dedi.

Dimitro:

– Balıkçı merakı, çorbacı merakına benzemez. Çok doğru söyledin Aleko, zararı yok!

Daskalos:

– Hikmet... Seni de merak eden birisi vardır elbet.

Dimitro;

– Elbette... Muhakkak... Muhakkak... diye söylendi.

Hikmet kızmıştı. Dimitro'ya sert sert baktı.

Dimitro;

– Seninkinin dükkânı kum gibi işliyordu. Şu

birkaç güne kadar başını kaşımaya vakti yoktu... dedi. Manalı manalı sırıttı.

– Peki ne oldu? dedi Hikmet. Şu birkaç günde ne oldu ki?

Daskalos'la Dimitro, birbirlerine gülümseyerek baktılar. Sonra Aleko'yu gösterir gibi bir hal aldılar. Aleko çayını bitirmişti. Bir cıgara yakmıştı. Duvardaki "Kinalaroş" ilanının siyah saçlı, kırmızı yanaklı, yakası kırmızı güllü kadınına bakıp düşünüyordu. Hikmet;

– Aleko, dedi, sen eve git, koca herif sevinsin.

– Sahi be! dedi Aleko, ben onu unutmuştum.

Bir koşu gitti. O zaman, söze kimin başlayacağı bir mesele olmadan, birinin ağzından öteki kaparak, olanı biteni Hikmet'e anlattılar.

Matmazelin Dimitro'ya sabah sabah anlattıklarını, Dimitro aynen ezberlemişti. Hikmet sararmış, ses çıkarmıyordu. Cıgaranın birini söndürüyor, ötekini yakıyordu. İki adamın yakasından tutmak, bir dut silker gibi silkmek, ağızlarında, içlerinde kalan daha ne varsa biraz daha çabuk düşürmek istiyordu. Fakat onlar buna hacet bırakmadan her şeyi anlattılar. Dimitro'ya bir müşteri geldi, kalktı. Daskalos'la yalnız kalan Hikmet'in hiç sesi çıkmıyordu. Muallim gözlerini ona çevirmişti. Hikmet'in masaya dikilmiş gözleri bu sefer Daskalos'a dikildi. Sabit, kindar baktı.

Daskalos bir;

– Söylememeliydik sana bunu, dedi. Ama nasıl olsa öğrenecektin.

– Ziyanı yok, hoca, mersi! dedi. Hikmet sokağa fırladı.

Melek, bir müşteriyi tıraş ediyordu. Hikmet'i görünce sevinçle güldü.

Sonra Hikmet'in yüzündeki karışıklığı fark edince her şeyi anladı. Demek yememişler, içmemişler, daha çocuk toprağa ayak basar basmaz olanı biteni yalan olarak anlatmışlardı.

Melek biraz sarardı. Elleri hafifçe titredi.

Müşteri gittikten sonra;

– Ee... Anlat bakalım Hikmet Ağabey? dedi. Nasıl, balık var mıydı?

Hikmet cevap vermiyordu.

– Otur! dedi Melek, berber koltuğunu göstererek. Otur, seni bir tıraş edeyim. Sakalın bir karış.

Hikmet, isteksiz bir yürüyüşle koltuğa yanaştı. Kararsız vaziyetlerle oturdu. Bütün tıraş müddetince Melek, konuşulması lazım gelmeyen şeyler konuştu. Hikmet, yine cevap vermiyordu. Burun kanatları oynuyordu. Sıra saçlarına gelince, Melek'in bir kolonya şişesine elini attığını görerek;

– İstemez, dedi, kuru kuru tara!

Koltuktan kalktı. Melek'in elinde fırça vardı. Koltuklarından kızı yakaladı:

– Nerede oturuyor, söyle? Kahvede söylediler ama, unuttum. Söyle! Gidip öğreneceğim nasıl olsa... Söyle hadi!..

– Şeyde... dedi Melek, Fotika'nın evinde...

Hikmet, berber dükkânına kindar bir göz attıktan sonra dışarıya fırladı. Soluğu Fotika'nın evinde aldı.

Fahri yataktaydı. Sakin, gazete okuyordu. Ateşine bakmıştı: 37,3. "Birkaç gün daha yatak!" demişti doktor. Bu bir paratifoydu. İtina la-

zımdı. Tifoya çevirebilirdi. Bilhassa yiyeceğe çok dikkat etmeli... Suyu kaynatmadan içmemeli... İlah.

Fahri, Hikmet'in lakırdısını çok işitmişti. Fahri, Ada'ya geldikten hemen bir buçuk ay sonra, Melek'le ahbap olduğu o günlerde de Hikmet, Hayırsız'a gittiği için kendisini görmemişti. Fakat Melek, Hikmet ağabeysinden çok bahsetmişti. Kapıdan içeri giren bu zayıf yapılı, heyecanlı, sarı yüzlü, seyrek saçlı gencin Hikmet'ten başka birisi olmadığını derhal anlamıştı.

– Fahri Bey siz misiniz? dedi Hikmet. Sonra kızgın, bana bak! diye başladı, sen...

Fahri, birdenbire sözünü kesti;

– Durun! dedi, işi ben anlatayım. Önce şunu bilmiş olun ki, Melek'le bugünlerde nişanlanacağım. İlk yataktan kalktığım gün şehre ineceğim, yüzüklerle döneceğim. Kimbilir size nasıl anlattılar? İstanbul'dan kırk derece ateşle döndüğüm gün, kendimi kaybetmişim. Melek gelip kurtardı. Sabaha kadar başucumda bekledi. Başıma soğuk sular, sirkeler koydu. Bir ana gibi baktı. Bütün köy aleyhimize işte bu sebepten döndü. Dedikodular bu yüzden. Aramızda en küçük rabıta olmasa dahi, sizce bir arkadaşlık, insaniyet vazifesi değil midir?

Bunu, belki iki erkek arkadaş olursak, birbirimize yapmaya vicdanen mecbur olduğumuz halde, aynı şeyi bir kadının bir erkeğe yapmasını, kendini vicdanen, merhameten mecbur addetmesini neden bu kadar huşunetle karşılıyoruz? Böyle olması, böyle yapılması, Melek'in bana yaptığı şekilde hareket edilmesi lazım gelmez mi? İnsanların bunu anlamamalarına imkân gör-

müyorum. Nitekim, dedikodulara dikkat ederseniz, hep aynı şekilde. Benim hastalığımdan hiç bahseden yok. Melek, geceyi benim odamda geçirmiş, bu kadar! "Neden geçirmiş acaba?" diye kimse sormuyor. Böyle bir sual hatırlarına geliyor ama, sormuyorlar. Çoğu, pekâlâ benim müthiş bir sıtma nöbeti içinde sayıkladığımı, hâlâ yataktan kalkamadığımı biliyor da, yine söylemiyor. Onlar da biliyor ki, Melek'in geceyi benim odamda geçirmesinin makul bir sebebi vardır. Vardır ama, onlara da dedikodu lazımdır. Belki size de, hastalığımdan bahis bile etmediler, öyle değil mi?

– Evet! dedi Hikmet.

Düşünüyor. İçi bu delikanlıya, gözleri içeri çökmüş, elmacık kemikleri fırlamış, sakalı hafif uzamış adama karşı, hem muhabbet, hem hasetle doldu. Kıskanıyordu. Başına Melek'in sirke koyduğu zamanki halini gözünün önüne getiriyor. Kimbilir nasıl, ne dostça, ne sevgilice bir başka ıslak bezler koyuştu bu!

– İyi, güzel söylüyorsunuz ama, insanlar...

Sözünü ikmal etmedi. Mahcup bir yüz aldı. "Kötü yüreklidir" diyecekti. Diyemedi.

Fahri, Hikmet'in bu andaki bütün hislerini anlamıştı. Birdenbire çok samimi oluvermek, kafasından geçmişti.

– Beni de bir gün, dedi, Hayırsız'lara götürür müsünüz? Hiç gitmedim. Nasıl yerdir?

– Güzeldir beyim! dedi Hikmet, sonra ayağa kalktı: Geçmiş olsun! İnşallah nişanda bulunurum! Bir akşam hep beraber eğleniriz. Allahaısmarladık!

Elini cebinden çıkardı. Ufak paraların üstü-

ne sert bir cismin düştüğünün sesi işitildi. Bu, bir balıkçı çakısıydı. Fahri bu şıngırtıyı duydu. Elini uzattı. Hikmet'in elini sıktı.

Hikmet kapıdan çıkınca, bütün dünyanın rengini değiştirdiğini fark etti. Birkaç bardak bira bile içmek istemedi.

– Keşke, dedi, adam ters ters konuşsaydı. "Ne yapalım, deseydi, kız bana vurgun!.."

O zaman, ona gösterecekti hanyayı konyayı! Ümitsiz bir haldeydi. Bir yokuş tırmanıyordu. Biraz sonra bir evin önünde durdu. Parmaklarıyla birinci katın ışık sızan camına vurdu.

Bir ihtiyar adam pencereyi açarak baktı. Geleni tanımaya çalıştı. Hikmet;

– Aleko evde mi? diye sordu.

– Evde, dedi ihtiyar. Rumca; Aleko, seni çağırıyorlar! diye bağırdı.

Kapıdan, Aleko iki büklüm eğilerek gözüktü. Gelene baktı;

– Sen misin Hikmet, dedi. Ne var?

– Ben gidiyorum, dedi Hikmet, birkaç gün sonra Yuvakim'le gelirsin. Allahaısmarladık.

Aleko;

– Deli misin, yahu? dedi.

Fakat işittiremedi. Hikmet yokuşu koşarak iniyordu. Dışarıda bir eylül sonu rüzgârı esip duruyordu.

Hikmet, Ada'nın lodos tarafındaki büyük kayaların önünde, yıldırım süratiyle kayan sandalın dümenine nasıl hâkim olabildiğine hâlâ şaşmaktadır. Tam iki saat, dalgalarla çarpıştı. Bir aralık civadıra flokla beraber uçup gitmiş, orta yelkeni zor indirebilmişti. Fakat rüzgâr şimdi Hikmet'i yelken haline sokmuştu. Sandalın sürati hâlâ

müthişti. Bu gidişle tam üzerine doğru gittiği Yassıada'nın kayalarına düşecekti. Sandalın dibine çöktü. Yalnız iki eli dışardaydı. Dümeni kullanıyordu. Dümenin her an kırılmak ihtimali vardı. O zaman Bozburun açıklarında soluğu alırdı. Belki de sandal devrilirdi. Hikmet korkmuyordu. Hatta itiraf edilmez bir garip temennide de bulunmuyor değildi: Fırtına daha şiddetlensin... Sandalın içine yatmak, sandalı dalgaların keyfine büsbütün bırakmak...

Üstü başı sırılsıklam. Dişleri birbirine vuruyor. Melek'in genç adamın başına sirke koyduğu geceyi, kendine mahsus teferruatıyla süslüyordu.

İşte bütün Ada'da ışıklar sönmüştür. Melek, mumu yakıyor. Ne tuhaf bu Ada! Hasta sayıklıyor... Melek'in küçük, ince seslerle ağladığını bile tahayyül etti. Bir aralık kafasını kaldırıp baktı. Dalgaların arasında belli belirsiz bir ışık gördü. O ışığa doğru dümeni kırdı.

ÜÇÜNCÜ KISMIN SONU

Dördüncü Kısım

BİRTAKIM İNSANLAR

Önceleri, Ali Rıza içmeyince daha güzel konuşur; bir işi, bir hadiseyi daha iyi kavrarken, bütün bunların yerini bir alıklık almış, ayık hiçbir gün bulamadığı tabii hale avdet için, çok içmek lazım gelmeye başlamıştı. Sabahleyin uyandığı zaman belinden bir ağrı kopuyor, –tıpkı bir rüzgâr gibi– bu ağrı artıyor, akşama doğru azıyordu. Bu fizik ağrı ile, o moral sersemliği geçiren, öğleyin başlanılan, gece saat on ikiye kadar ilaç alır gibi yarım saatte bir içilen, tek tek şarabın son bardağı –onu tam yatağına uzanırken içmek âdetiydi– olan yirminci bardaktı. Sonbaharla, Fahri'nin hastalığıyla beraber Melek, her gün İstanbul'a inmeye başladığından, dükkânın işleri çok kötü gidiyordu. Melek'in, ekmek, kaşarpeyniri, son kırmızısı uçmuş domates, bir salkım balbal üzümü ile geçirdiği öğle üstlerinin –eğer Fahri'nin hastalığı artmasaydı– bir zevki olabilirdi.

Fahri*, bir yağmurlu havada öldü. Melek, vapurda milyonla hissin, azabın, sevginin, yumuşaklığın, hafifliğin, ağırlığın... kopuk kopuk binlerce hadisenin, Fahri'den, kendisinden, babasından duyulma en uzak lafların kafasına girip

*) Kitabın birinci baskısının başındaki bölümlerde kahramanın adı *Fahri* iken, bu bölümde *Necmi* diye yayımlanmış, daha sonraki baskılarda bu yanlış düzeltilmiştir. Burada, sonraki baskılara uyulmuştur.

çıktıklarını duymuştu. Bir aralık başı dönmüş, ona bir âlemin içine yuvarlanıyormuş gibi gelmişti. Bu âlemin kendine mahsus aydınlığından o kadar çabuk uyanmıştı ki, kalbinin demir bir elle sıkıldığını duydu. Ayakları yalnız bir et, kemik külçesiydi. Sinirleri bütün kuvvetleriyle gerilmiş, sonra bırakılmışlar, fakat bir türlü eski hallerini alamamışlardı. Elini başına götürmek istedi. Vapurun içinde, boylu boyunca koşmak arzusu duydu. Düştü. Eve, onu ağzı köpük içinde, burnu kanlı, bir gözü mosmor götürdüler. İşte bu sara nöbetinin sabahında, bir ölü uyanışıyla halsiz, bir üç aylık ateşli hastalıktan kalkmış gibi dükkâna vardığı zaman öğle olmuştu. İçinde, ölen adamla dostluğunun kırıldığını duyuyordu. Sanki bütün dostluk o sara nöbetinin içindeymiş, o nöbetle beraber geçmişti. Bu hisleri –şimdi hatırlıyor– hastanın başucunda da duymuştu. Melek, hastanın başucuna götürüldüğü zaman, bu burnu uzamış, gözleri çukura kaçmış adamla alâkasını anlayamamıştı. Hastanın boynuna, öyle lazım geldiği kendisine öğretilmiş gibi sarılmıştı. Bir yaşlı kadınla, içi merhamet dolu, yüzünü tarifsiz bir hüzün kaplamış bir adam, karyolanın ayak ucundaydılar. Bu iki insan yüzünün genişlediği, gözlerinin içine atılmış bir kaşık sevinç şekerinin eridiği görüldü. Ayaklarının ucuna basarak odadan çıkmışlardı. Hasta, büyük gözlerini açmış, bakıyordu. Ama gülüyor muydu, belli değildi.

Hastanın dişlerini sarı bir küf kaplamıştı. Diş etleri beyaz, pembe lekeliydi. Kuru dudaklarının ortasında, açıp kapandıkça uzayan beyaz bir iplik vardı. İçini, iyi terbiye görmüş bir hasta-

ne hemşiresi hali yalamış; yumuşak, fakat elektriği uçmuş saçlarını okşamıştı. Hasta zevkle, melalle gözlerini kapadığı zaman etrafına bakınmıştı. Küçük bir kütüphane, bir çiçek vazosu, bir levha, bir dolap gibi şeyin içindeki likör takımları, üstleri çiçekli meşin sandalyeler... Bu refah havası!.. Melek'e bu eşyayı tanıdığı hissi gelmişti. Bütün bu eşyayı kaplayan hava, hastalık müstesna içinde acayip bir tanıdıklık, bir merasim yapmışlardı.

Konsol; "Merhaba Melek!", likör takımı; "Bu hasta da olmasa, o zamanki gibiyiz, değil mi kardeşim?" demişti.

Sandalyeler gülümsemiş, karyolanın topuzu dilini çıkarmıştı. Melek o zaman, bu hasta çocuktan çok, onun etrafını kaplayan havayı özlediğini anladı mı, bilinemez, bunu kendi kendine dahi itiraf etmemiş, edememiştir. Ölüye ancak acıyordu. Babası da ölse, bugünkü kadar müteessir olurdu. Vapurda dün, intihar arzuları duyduğunu hatırlıyordu. Şimdi bu arzulara gülmüyordu, ama yaşamaktan yine de bir memnunluk duyuyordu. "Canavar mıyım acaba?" diye düşündü.

Babasını dükkânda buldu. Yüzü sakin, gözkapakları yarı düşüktü. Bu, sabah payını almış ayyaş yüzü idi. Bir müddet konuşmadılar. Nihayet Ali Rıza başladı;

– Gördün mü? dedi. İşte geberip gitti. Hoş, gebermeseydi de, seni alacak değildi ya!.. Şimdi kim temizleyecek namusumuzu?

Melek cevap vermedi. O devam etti:

– Senin yüzünden rahatım kaçtı. Hammaldım, lağım amelesi idim, bol şarap içerdim. Çı-

macıya yamaklık ettiğim zaman bile gül gibi geçinmiştim. Hep senin yüzünden, hep!..

Kızının yine cevap vermediğini görünce, evvela verdiği aynadan başlayarak ne var ne yoksa, eline geçirdiği bir keserle kırmaya başladı. Dükkânın dışına ahali dolmuş; o şimdiye kadar duymadığı güzel bir sarhoşluk havasıyla haykırıyor, kırıyordu.

Melek, yalnız seyrediyor... Yüzünde acayip bir gülümseme var. Gadir görmeye namzet, fakat kendini müdafaa edecek hiçbir delili bulunmadığını hissetmiş bir mahkûm teslimiyeti ile gülüyor zannedilirdi. Halbuki memnundu. Bir türlü karar veremediği şeyi şimdi yapacaktı. Her zaman bunu düşünmüştü. Fakat, bu bir sabah vakti, bulutların uçuştuğu, içinin ezildiği bir sabah vakti açtığı; camlarına buğular resimlenen, yazın altın enseli, saçı güneş, yağmur kokulu çocuklar tıraş ettiği bu dükkânı bırakmak ona çok güç gelecekti. Bir aralık, "Kır baba, kır! Yapıştır!" diye bağırmamak için kendini zor zaptetti.

Babası, yüz yıkanılan porseleni, kadınlar tarafının paravanasını, sağlam bir koltuğu bırakarak, başka ne varsa kırdığı, yorulup durduğu zaman pencereden bakanlar, kızın çöktüğü sandalyeden yavaşça kalktığını, babasının elinden dülger keserini kapınca, evvela kalın ceviz koltuğu, sonra paravanayı, en sonra da porselen yalağı; hırsla, zevkle fakat ağlayarak kırdığını gördüler. Yine nasılsa babasının keserinden kurtulmuş bir kolonya şişesinin yerde köpürerek paramparça olduğu görüldü. Güzel bir koku, açık pencereden burunlarımıza geldi.

Melek, şimdi serbestti. Babasını, dükkânının

ortasında şaşkın bırakarak, ağlaya ağlaya iskeleye koştu. Biletini aldı...

* * *

Hikmet, bütün yazı, sonbaharı, Hayırsız'da geçirdikten sonra âdeta, uzaktaki meskûn adalarda, sesin sadanın kesildiğini, göçlerin geçip gittiklerini, yerli ahalinin küçük pis kahvelere melal içinde çekildiklerini, buradan duyar gibi oldu. Nasıl, bazı yaz akşamları o uzak, meskûn adacıklardan sesin sadanın geldiğini tahayyül etmiş; bazen bir fısıltı halinde konuşmalar, gülüşmeler, denizin yüzünden kendisine doğru hakikaten gelmişlerse, şimdi de sessizlik öylece geliyordu. Gök bazen kararıyor, büyük damlalı, fakat hâlâ ılık yağmurlar yağıyordu. Ada'da yalnızdı. Ta uzakta pis, sıcak denizin üstünde bir-iki yelken gözüküyordu, bazen de kılıca çıkmış birkaç sandalın bir anda gözükip kaybolduklarını görüyordu.

Fahri'nin ölümünü, dükkânın eşyasının kırıldığını, dükkânın kapatıldığını burada duydu. Melek kaybolmuştu. Beyoğlu'nda bir dükkânda görüldüğü söyleniyordu. Kalfa olarak girmişmiş... Manikürcülük de öğreniyormuş...

Bir gün, meskûn yerlerde sesin sadanın müthiş surette kesildiğini hisseden Hikmet, sandalına atladı. Ada'nın yolunu tuttu.

Ada'ya vardığı zaman, ne yapacağını şaşırmış gibiydi. Çoktan beri iyi bir yemek yememişti. Hele birkaç gün evvel ekmeği de bittiği için, yalnız yarı çiğ bir-iki balıktan başka, ağzına bir şey koymamıştı. Cebinde birkaç lirası vardı. Sütçü Pandeli'nin dükkânındaki fasulye tenceresinin

kapağını kaldırıp da yemeğin kokusunu duyunca, içinde bir baygınlık hissetti, gözleri karardı...

Karnını doyurduktan sonra, aklına, İstanbul'a inmek geldi. Vapurda, karşıki boş adanın bekçisi Hırant'a rastladı. Adanın, sahibi öldüğü için başka birisine satıldığını öğrendi.

Hırant;

– Yeni sahipleri de, beni bekçi gibi tutmak istiyor, ama pek niyetim yok! dedi.

Hikmet'in kafasından, şimşek gibi bir arzu geçti. Ne iyi olurdu, Allahım! Orada, çocukluğunun en güzel günlerini, sonra evvelki kış Ali Rıza'nın birdenbire aklına esmesiyle bir ilkbaharı geçirdiğini hatırladı. Hırant'a, o baharda nerede olduğunu sordu.

Hırant:

– Biz haber aldık sizin oraya yerleştiğinizi... Bizim doktor, "Bırakın, otursunlar," dedi. "Sen de, zaten istiyordun, git Bursa'ya, romatizmalarına iyi gelir," demişti.

Hikmet, o anlatırken düşünüyordu: Balıkçıl kuşu ile akşamüstü konuşulabileceğini, yazın karşıda insanların gezindiğini, bir insana bile tesadüf etmek ümidi olmayan bir yerden, görmek... Gene orada ışıklar yanar yanmaz, evlerin içini görür gibi olan haleti ruhiyeyi...

– Hırantcığım, dedi, sen mademki bıktın. Beni şu heriflere bir prezante etsene...

Hırant;

– İster'sin? dedi, kolaydır!

Ada'nın yeni sahiplerinin Galata'daki yazıhanesinde çok beklediler. Bir gözü şaşı, genç bir kahveci çırağı kahveler getirdi. Hırant'la çocuk konuştular.

Hırant:

– Ulan çıngıraklı, nasılsın?

Çırak:

– İyiyim, ağabey!

Hırant:

– Büyümüşsün ulan!..

Çırak:

– Sahi mi?

Hırant:

– Sesin çıngırağını kaybetmiş!..

Hikmet, çocuğun yüzüne bakarken öyle tatlı hülyalara dalmıştı ki, heriflerin karşısına çıktığını, kırk lira ile oraya bekçi olduğunu, vazifesinin; sarnıçları çatlatmamak, zamanında zeytinleri devşirmek, yolları temiz tutmak, ağaçları budamak olduğunu duymadı bile. Cebine ilk aylığını da atmıştı. Hırant'ı, kapının dışında öptü.

– Ara sıra uğra bana, Hırant! dedi.

Hırant:

– Uğrarım, uğrarım. Hem zaten, her şeyimi orada bırakmıştım. Yatağım, yorganım, bir tavam, bir de tencerem var. Gidersen bul, sana emanettirler. İstersen sana onları satarım. Öbür ay gelirim, konuşuruz dedi.

Hırant içinden şöyle diyordu:

– Görüşürüz bakalım... İki aya varmaz, karga bokunu yemeden uyandığın zaman nasıl bağırıyorsun; "Allahım! Bana bir insan gönder!" diye. Hani nerededir insan? Fırtına, köpek gibi sesler çıkartır. Hele o pis martılar!.. O ne kötü sesli mahluklardır. Görüşürüz bekçi efendi, görüşürüz!

Dışından;

– Pek canın sıkılırsa benden bilmeyesin... Sen istedin! dedi.

Hikmet, Hırant'ın, omzundan bir yük atmış gibi ferahladığını, küçük gözlerinin içinin o haşin, yırtıcı, yalnız manayı kaybettiklerini görmedi değil... Hırant, beş senedir orada bekçi idi. Sessiz, sakin bir adamken ne geveze olmuştu. Halbuki Hırant, erkek tabiatlı bir adamdı. Pek gülmez, herkesle oturup konuşmazdı. Şimdi kim önüne çıksa, tatlı tatlı konuşuyor, cıgaralar ikram ediyor, gülüyordu. Hanın kapıcısıyla, kapıcı yüz vermediği halde, şakalar etti. Çırakla, boş fincanları almaya geldiği zaman gene uzun uzun konuştu. Bunları hep, Hikmet fark etti.

Hırant, ayrılmadan evvel gene söylendi;

– İnsanları sevmezken sever olduk, Hikmet Efendi biraderim, sever olduk! Bir boş odada yalnız kalmanın da bir hikmeti vardır. Sağlıcakla! dedi.

Hikmet, Hırant'tan ayrılır ayrılmaz, Beyoğlu'na koştu. Melek'i, bir pasajın içindeki dükkânda buldu. Melek, onu çok soğuk karşıladı.

– Gel seni bir tıraş edeyim, Hikmet Ağabey! bile demedi. Yalnız bir; Nasılsın? dedi, iş buldun mu? diye sordu. Kaşıkadası'na bekçi olduğunu işitince, sevinmiş göründü.

– İyi, iyi! dedi. Biraz para biriktirmiş olursun.

Melek, "babama bulunduğum yeri söyleme!" diye tembih etti. Hikmet daha girerken, bir adamın kendisine dik dik baktığını görmüştü. Melek, o aralık sapsarı kesilmişti. Adama;

– Sana bahsetmiştim ya? dedi, Hikmet Ağabeyim.

Adam:

– Ha... Şu şeydeki?.. Hayırsız'lardaki?..

Melek;

– Evet, dedi. O işte!..

Adam, Hikmet'e elini uzattı:

– Ben, şoför Ali'yim, Melek'in nişanlısı.

Hikmet, oradan çıkınca doğru vapura koştu. Bu akşam İstanbul'da kalmak, beş-on papel yemek istiyordu. Sonra caydı. Yalnız kalmak, yeni işinin başında bulunmak, ona hoş bir fikir gibi geldi. Birçok şeyler satın aldı. Bir küçük çuval bulup aldıklarını içine doldurdu. "Olur ki beş-on gün bir yere inmem, köye bile," diye düşünüyordu.

Köye varınca sandalını aradı, bulamadı. Balıkçılar alıp götürmüştü. Kahveye girmeye mecbur oldu. Rıza'ya orada rastladı.

Rıza tepeden inme;

– Bana para versene, Hikmet! dedi.

Hikmet, Rıza'ya bir on lira verdi. Bir on liralık öteberi almıştı. Fırından beş tane ekmek alıp onları da çuvalına doldurdu. Dönüşte, Rıza'ya gene rastladı. Fitil gibi sarhoştu. Hikmet bir laf söylemeden Rıza başladı:

– Melek'in adresini sen bilmemiş olsan, cebinde para bulunmaz. Sen bu parayı kızımdan aldın. Bana göndermiştir.

Hikmet'in cüzdanını açarken gördüğü paraları hatırlamış olsa gerekti ki, "O yirmiyi de ver!" diye tutturmuştu.

Hikmet;

– Karşı adaya bekçi oldum, baba, dedi, ilk aylığımı verdiler. Melek'i görmedim. İstanbul'dan Ankara'ya gitmiş.

Ali Rıza ağlamaya başladı. Hikmet, Melek'in erkek kardeşini sordu.

Ali Rıza;

– Bırak uğursuzu! dedi, kimbilir, Galata'nın hangi kahvesinde...

Sonra Hikmet;

– Gel, dedi, bodruma kadar gidelim.

Bodrum, eski manzarasından daha fenaydı. Şimdi keskin bir eski çamaşır, sidik kokusu içinde idi. Zaten bu ikinci koku, Rıza'nın üstünden başından, zaman zaman insanın burnuna geliyordu. Bir yorganla pis bir şilte iplerle bağlanmış, köşede duruyordu.

– Niye bunları serip yatmıyorsunuz baba?

Ali Rıza;

– Yook, dedi, yarın mahkemem var. "Belki kodese tıkarlar, hazır olsun," dedim. Şimdiden hazırlandım. Bu gece hasırın üstünde zıbaracağım.

– Ne mahkemesi bu?

– Sarhoşluk, cam kırmışız. Yol parasını da vermemişiz. Bu sefer sağlam!..

– Yol parasını bari şu verdiğim para ile öde baba.

– Deli misin? Sonra ne yapacağız? Vermem, vallahi billahi vermem! Bin liram olsa gene vermem. Ben ne kadar yol eskitiyorum, be!

– Öyle ise yatarsın, baba.

– Sanki şimdiye kadar yatmadıktı? Bedava ekmek. Oradakilerin hepsi görmüş geçirmiş insanlar. Kahve gibidir orası, be! Geçenlerde, hani o pantolonum yırtıktı da, ar ü haya meselesinden girdimdi ya!.. "Rıza baba! Rıza baba!" diye bayılıyorlardı. Aralarında, bana para bile topladılar. Çıkarken pantolon da verdiler. Orada iken "Âdem baba!" idik.

Hikmet, hiçbir şey söylemedi. Rıza'nın sun-

duğu bir bardak şarabı yuvarladı. Rıhtıma indi. Sandalı getirmişlerdi. Bir kilodan fazla uskumruyu sandalın döşemelerine –kira bedeli gibi– bırakmışlardı. Sandala atladı. Kaşıkadası'na vardı. Küçük bir ateş yaktı. Balıkları temizledi. Biraz sonra güzel, taze bir balık kokusu ortalığa yayıldı.

Hikmet'in içinden sevimli hisler geçiyor, ağzının içi sulanıyordu. "Keşke bir şişe rakı alsaydım, ilk akşamın şerefine biraz içerdim, içerdim de uyurdum. Bu gece bize gene uyku yok... Acaba bu yaktığım ateş öteki adadan gözüküyor mu? Bu güzel balık kokusu oraya gidiyor mu?" diye düşündü. Çuvalından bir ekmek çıkardı. Bir koca dilim kaşarpeyniri kesti. Hava çok serinlemişti. Yemeğini yerken pek üşüdü. Hırant'ın söylediği eşyayı; yatağı, yorganı yerli yerinde buldu. "Uyuyamayacağım," dediği halde, çabucak uyudu. Şimdiye kadar sabredip, aklına getirip getirip kovduğu Melek ismini, yatakta birkaç defa mırıldandı.

Pasaj içindeki berber dükkânını, o löp löp yanaklı berber ustasını, kendisine dik dik bakan adamı, Melek'in sarı çehresini bir dakika içinde gördü. Uyumadan evvel Fahri'yi de düşündü, üzüldü.

Bir uzun, korkunç, kimsesiz ay geçirdi. Aynaya baktığı zaman, yüzünü sapsarı, gözlerinin altını simsiyah şişmiş buluyordu. İçinde bir yorgunluk hissediyordu. Odun yarıyor, yer belliyor, sarnıç temizliyor, domuz ahırlarını insan oturabilir bir hale getirmeye çalışıyordu. Akşama yorgun, bir ateş yaktığı zaman, bu fizik yorgunluktan ziyade daha iç taraflarda âdeta akciğerinde, karaciğerinde, midesinde, kafasında bir yorgun-

luk duyuyordu. Yalnız başına kimler, ne insanlar icat etmiş, onlarla neler konuşmuştu...

Hırant'ın tamamen aksine, köye; ekmek, kömür, tuz, peynir, yumurta almaya indiği zamanlar, kimse ile konuşmuyor, yalnız dinliyor, gülüyordu. Şimdi insanları daha iyi anlıyordu. Onları oldukları gibi değil, olmaları lazım geldiği gibi sevdiğini anlamıştı.

Gün, boz, çürük, aydınlıksız başlıyor, pis, yağmurlu bitiyordu. Bazı akşamlar oldukça güzeldi. Ufkun öbür ucunda bir aydınlığın, bir yangının ortasında batan güneşin şehirlerini görüyordu. Develere benzeyen bulutların, minarelere, kiliselere benzeyen sislerin güneşin battığı yerde reçeller gibi kaynadığını, yavan ekmek yediği günlerde görür, nasıl içlenir; köpeğinin kafasını sıkar, sıkardı...

Deli olmasına bir adım kalmıştı. O adımı atmamak için, aylığını almaya İstanbul'a indi. Mülk sahibi fena adam değildi. Ona, eski bir paltosunu hediye etti. Aylığını da verdi.

O, doğru Ziba'da, Filim Bahri'nin kahvesinde soluğu aldı. Filim Bahri, onun eski bir arkadaşı idi. Güzel bir sofra kurdular. Marika isminde bir Rum kızını gecelik tutmuştu. Bu sakin, iyi bir kızdı. Çirkindi ama, temizdi. Çirkeflik etmezdi. Filim Bahri, Hikmet, Hacer, Marika güzel bir gece geçirdiler. Masraf on lirayı aşmamıştı. Filim Bahri, Marika için, Hikmet'e;

– İyi motordur. Hem açgözlü değil, hem de çirkef... Façosuna da sen aldırmayıver anam! demiş.

Marika'ya da;

– Garip oğlanın biridir. Tıngırına da sen boş

ver, Marikaki! diye Hikmet'i övmüş, iki papelle, işi geceliğe bitirmişti. Sekiz papeli de hep beraber yediler.

Hikmet, sabahleyin Marika'nın koynundan fırlarken;

– Ay başlarında gelebilirim, Marika'm! dedi, her ay başı buluşuruz. İstersen seni Ada'ya da götürürüm. Bir gece de orada kalırız.

Marika;

– Vre delisin?.. diye haykırmakla iktifa etmişti.

Ziba'dan Beyoğlu'na çıkan yokuşu, türkü söyleyerek tırmanan Hikmet, bugünü de burada geçirmeyi, Melek'e uğrayıp tıraş olmayı düşündü, vazgeçti.

– Tıraşı Ada'da Dimitro'ya olurum, dedi.

O, Dimitro'nun dükkânında tıraş olduğu zamanlar, Melek'i bizzat gördüğünden daha fazla, onunla hemhal olurdu.

Vapura bindi. İşte Mustafa'ya vapurda rastladı. Mustafa, Büyükada'ya, eskiden tanıdığı çımacı İzzet'in yanına gidiyordu.

Hikmet'le tatlı tatlı konuşmaya daldılar. Hikmet, ona canı gibi sarıldı. Halbuki bütün dostlukları yaza inhisar eder, bir şey konuşmazlardı.

Mustafa'nın macerasını, o da bilirdi. Evvelki yazın ortasında, onu polisler alıp götürmüşlerdi. Hapishaneden dün çıkmıştı.

– Mustafa, oğlum dedi Hikmet, gel bende kal. Geçinip gideriz. İstersen, balıkçılık da yaparsın. Benim sandalım var.

Mustafa düşünceye daldı. Kışı nerede geçirecekti? İzzet'le beraber oturamazdı. Oğlanın kendisi muhtaçtı.

– Sana bâr olmayayım, Hikmet? dedi.

Hikmet:

– Ben seni, "bir insan olsun, anlatacak, seslenecek birisi olsun" diye istiyorum, canım! Bırak numaraları, gel! Niye bana bâr olacakmışsın? Kendi ekmeğini kendin çıkarırsın. Onun için üzülme!.. Beraber balığa çıkarız. Sen götürür satarsın. Ver şu elini bakalım... Tamam mı? Bir toka edelim mi?

Tokalaştılar... Hikmet'in sandalı Kaşıkadası'na yanaştığı zaman Hektor, evvela sevinç sesleri ile, sonra hırlayarak yanlarına koştu.

– Hektor, kız! dedi Hikmet, bu dost ulan! Ver elini Mustafa Ağabeyine!

Mustafa, bu şakayı sevmiş göründü, güldü, Hikmet'e;

– Şakacısın be! dedi.

Mustafa, bundan tam iki sene evvel, Hasan Kaptan'ın kayığına girmişti. O günden mahpusa girdiği 17 eylül 93... şu kadar tarihine kadar, dokuz buçuk ay geçmişti. Bunun dokuzunu o meşhur vakanın geçtiği geceye kadar olan zamana ekler, hapishanedeki on beş ayı da hesap edersek, işte aşağı yukarı iki sene evvel Mustafa, Hasan'ın kayığına yerleşmişti. Söylediğimiz gibi, dokuz buçuk ay sonra Hasan, ona şöyle bağırırdı:

– Ulan Mustafa! İnsanoğlu, ana rahmine bulanık su gibi düşer de, dokuz ay on gün sonra capcanlı fırlar. Sen adam olmazsın. Daha iskele ile sancağı öğrenemedin, be ayımsı!.. Getir ordan bana, elleme çuvalını!..

Zaman zaman Hasan Kaptan'la konuştuğu yedi-sekiz cümlesi vardır ki, onlardan bir tanesiyle yaşı öğrenilebilir.

– Kaç yaşındasın Mustafa?

– Varım yirmi sekiz, yirmi dokuz.

– Askerlik ettin mi?

– Ettim, ağam.

Öteki suallerle cevaplar da, bu şekil şeylerdir: Anan baban var mı? Evli misin, bekâr mısın? Asıl zanaatın nedir ki?.. gibi.

Bunlardan öte, Hasan Kaptan'ın da Mustafa'dan yana bildiği bu kadardır. Mustafa güler, konuşmaz; Mustafa homurdanır, konuşmaz; Mustafa tekme, tokat yer, gözü yaşarır, konuşmaz. Dinlemesine gelince, dünya yüzüne lakırdıyı bu kadar candan dinleyecek adam gelmemiştir.

Kömür kayığı malını İzmit Körfezi'nin bir iskelesinden yükler, kara korsan yelkenini açar, İstanbul kıyılarından bir tanesine demirini atardı. Günlerce boşalmasını beklerdi. Küçük bir iskeleye bir kalas uzatılır, iskelenin önüne iki çuval elleme konur. Bir el kantarı ile bir omuz direği, orada, serenin direğine dayanmış beklerler...

Hasan'ın kömür kayığının gündüzki manzarasını, deniz üstünde kayık şeklinde yapılmış bir mahalle kömürcü dükkânından ayırdetmeye lüzum yoktur. Mustafa, tartılan çuvalı yüklenebilirse ne âlâ! Yüklenemezse Hasan kendisi sırtlar.

– Sözde uşak tuttuk. Herifin burnunu sıksan canı çıkacak. Ne talih bu be, bizdeki! Hep de böylesi nasip oluyor. Hey Allahım!... diye söylenir.

Kendisini, bu sırada bile can kulağıyla dinleyen Mustafa'ya;

– Be Hasan'ın merkebi! Be gözü kör olasıca! Bari şu ateşi yak, patatesleri soy, kıçaltında-

ki tencereyi çıkar da içine yağ koy, bir baş soğan doğra da onu bari ben yapmayayım! diye çuvalın altından kara gözleri sürmeli, gülünç bir şekilde haykırırdı.

Yolun dönemecinde, tam kayığın görünmemeye başlayacağı yerden, tekrar bağırırdı:

– Ulan aptal, su koymayı unutma ha, tencereye!..

Bir müddet, olduğu yerde adım atmadan, bir şey söyleyecekmiş de unutmuş gibi durur, düşünür, sonra;

– Mustafaa!.. diye haykırırdı. Ulan, sakın geçen seferki gibi deniz suyu koyayım deme!..

Akşamla beraber, kayığın manzarası birdenbire değişirdi. Her zaman açık duran küçük yelken –flok–, birdenbire kıpkırmızı kesilir, rüzgârla pat pat vurur, yukarıda serenin ucunda güneş sallanır, bir müddet sonra mor, lacivert, leylaki birtakım gazlı renkler, kömür çuvallarından çıkıyormuş gibi, kayıkla etrafını doldururdu. Arasına tahta kaşık sıkıştırılmış patates tenceresi, fıkır fıkır kaynamaktadır. Yakındaki sandallarda çevalelerindeki balıkları düzeltmekle meşgul barbunyacılar, burunlarını melteme kaldırıp Hasan'ın patates tenceresinin mis gibi kokusunu alırlar, acıkırlardı. İşte tam bu sırada, Mustafa ağzını açar, şarkı söylerdi. Hasan Kaptan tencereyi indirir, kapağı kaldırır, dertli dertli başını sallar, artık hiçbir şey konuşmazdı. Mustafa'nın sesi; yanık, içli, acayip bir sesti. Galiba bu, yalnız bir ses güzelliği değildi. Bu seste bir hastalık, gizli birtakım şeyler vardı.

Ortalık büsbütün kararıncaya, Hasan'ın gemisi deniz içinde yok oluncaya, yalnız ara sıra

karanlığın içinde aranan bir projektör ışığıyla bulunup gene kayboluncaya kadar, Mustafa okurdu.

Hasan Kaptan yumuşar, yumuşar;

– Hadi Mustafa oğlum, derdi, gel, gel de zilliği kıralım!

İstanbul külhanbeylerine has bu "zilliği kıralım!" argosundan pek hoşlanan Hasan Kaptan, gündüzün yaptıklarına pişman olmuş bir halde, ekmeği koparır, bismillahını çeker, kaşığın birini Mustafa'ya uzatır, öteki kendi elinde hayal meyal gözüken tencereye girişirlerdi.

Ayda iki sefer ederlerdi. Mustafa, her seferde üç buçuk lira alırdı. Her sefer dönüşü Hasan Kaptan, üç buçuğu çıkarır, Mustafa'nın avucunun ortasına sayardı. O, içinden yarım lirasını alır, ötesini;

– Kalsın sende ağa! diye kaptana bırakırdı.

Bu, her ay böyle olagelirdi: Her ay Hasan Kaptan Mustafa'nın üç lirayı kendisine emanet bırakacağını bile bile, onun avucuna parayı tekmil sayıyordu. Mustafa da, yarım lirasını alıp öte tarafını Hasan'a teslim ediyordu. Mustafa bu yarım lira ile gidip sakalını, şayet bir ay sonra, iki sefer dönüşü ise saçını kestiriyor, bir gazoz içiyor, bir paket de tütün alıyordu. Mal yükleyip tekrar her zamanki iskelelerine döndükleri zaman, rıhtım boyundaki hamal kahvesine, kendisi gibi dut yemiş bülbüllerden olan çımacı İzzet'le oturup, İzzet'e, bir de kahve ısmarlıyordu.

Çımacı İzzet'le Mustafa'nın dostluğu kadar insanı hüzne garkeden bir şey varsa, o da Mustafa'nın akşamları söylediği türküdür.

Çımacı İzzet'le iki ellerini birbirine uzatarak bayramlaşır gibi toka ederler, sonra bir iskemle-

ye çökerlerdi. Bir saat mi otururlardı, iki saat mi, üç saat mi?.. Önce bir gülüşürler... Bu gülüşmekle de kalınırdı. Bu sırada İzzet;

– Döndünüz mü Mustafa? der gibidir.

– Döndük gayrik!

– Yolculuk ne zaman?

– Eh!.. On güne varmaz.

Bu gülüşmenin manası, sesi budur.

Ondan sonra ses seda çıkmazdı. İzzet tabakasını uzatırdı. Öteki dilini dişine dokundurarak, "Hayır istemem" manasına bir ses çıkartırdı. "Cıgarayı sarayım da dur, ondan sonra anlatacağım" der gibi bir halle cıgarayı sarar; "hele cıgarayı yakayım da ondan sonra" der gibi cıgarayı yakar, cıgarasını arkaya yaslanıp içerken görenler; "Eh!.. Artık başlayacaklar. Tatlı tatlı konuşacaklar," derdi. Ayrılırlarken onları görenler, tatlı tatlı konuşmuş, Mustafa, kömür aldıkları iskeleden havadisler getirmiş, çımacı İzzet, Mustafa'ya onlar yokken, burada, nahiyede olup bitenleri birer birer anlatmış sanırlardı. Yemekten sonra Hasan Kaptan, kasketini kaptığı gibi, kahveye yollanırdı. Döndüğü zaman Mustafa'yı, başaltının yalnız kafası ile göğsünü örten tahtası altına sokulmuş, ayakları burnu hizasında uyumuş bulurdu.

Yemekten evvel, yemek esnasında içini dolduran yumuşaklık, kahvenin kapısına kadar devam ettiği için, Mustafa'nın tarafına doğru havaya bir tekme savururdu:

– İt gibi uyur, sabahleyin de benden sonra kalkar.

Pantolonunu, ceketini fırlatır, kıçaltındaki âdeta kamaraması yere sokulur, düşünürdü.

Seferi üç buçuk liraya bundan alâsını bul-

mak meseleydi. Bu zamanda herkesin burnu Kafdağı'ndaydı. Geçen seneki gemici işten çakıyordu. Kuvvetliydi de... Halbuki, ama gel, Hasan'a sor bir kere... Her sefer başı on lirayı verdiği zaman, o kısa burnunu kıvırıyor, Hasan'ın içi gidiyordu. Buna gelince; "Hem üç buçuğa çalışıyor. Çalışıp da ne halt karıştırıyor ya, ne ise!.. Yemeği pişirse, demiri çekse, yelkeni açsa, kırk kiloya kadar çuval taşısa bir kâr, canım!.." diye düşünür, "hem eninde sonunda..." der, yine düşünürdü: "Ulan, Mustafa'nın sesi ne özlü ses be! Allah Allah!" Bir yerden duymuştu, veremlilerin ıslığı ile sesi çok tatlı olurmuş, diye. "Tevekkeli değil," derdi, "var bu çocukta ince hastalık!.."

Sabahın karanlığında Hasan Kaptan uyanırdı. Mustafa, uyanmış olurdu ama, kalkamazdı. Yalnız ustanın kalktığını, dinine, imanına sövdüğünü işitirdi. Sonra kaptanın, onun ta tepesine dikilip;

– Ulan! Şu sesin olmasa, seni bir gün bile tutmam ama... dediğini işittiği zaman, bu herife karşı duyduğu kinin birdenbire uçtuğunu hissederdi. O zaman babasını hatırlardı. O, babasını da böyle laflar söylediği için, her zaman hüzünle, sevgi ile hatırlardı.

Bir sefer sonlarıydı. O gün öğleyin epey iş görmüş, yorulmuştu.

Akşama doğru Mustafa, kayığın küçük sandalını alarak balık tutmaya gitmişti. Bir kırlangıç, bir-iki de güneş balığı yakalamış, balıkları güzelce ayıklamış, haşlama yapıyordu. Hasan Kaptan, kahvedeki cimdallısından bir ara dönmüş, tencerenin kapağını kaldırıp doya doya koklamış;

– Yaşa ulan!... demişti.

Gün adamakıllı kararınca, yemek hazırdı. Hasan Kaptan, o akşam biraz geç dönmüş, kafası yarı bulutluydu. Yemek yerken keyifli keyifli söylendi:

– Yaşa hafız, yaşa!

Bu, "Yaşa hafız, yaşa!" cümlesi, biraz sonra Mustafa'nın hiç sormadan, gazele başlaması için bir girizgâhtı. Yemeği çabuk yediler. Kaptan rakı içtiği zaman, şarkı dinlemesini pek severdi. Mustafa, serenin dibine çömeldi.

Tam okumaya başlamış, tam Hasan Kaptan ahlarına girişmişti ki bir gölge, kayığın önünde belirdi. Mehtaplı bir geceydi. Mustafa geleni tanımıyordu. Hasan Kaptan tanımış, birdenbire ayağa kalkmıştı.

– Vay efendim, buyursunlar! dedi.

Gelen adam her seferde Hasan'dan alışveriş eden, iki seferde bir, gidecekleri köyden bir şeyler ısmarlayan, pazarlıksız ödeyen bir yağlı kuyruktu. Mustafa şarkısını kesmemişti. Bilhassa kesmemişti, belki adamın da hoşuna gider diye... Onlar konuşuyorlardı. Hasan Kaptan birdenbire;

– Kes ulan, şu bet sesini!.. Şurada iki çift lakırdı edeceğiz, vay dinini be!.. diye haykırdı.

Mustafa da, yeni gelen adam da, Hasan'ın bu cümlesinin hitamında müthiş bir karanlığa saplanmış, bir dakika süren korkunç bir sessizlik duydular. Sonra gene deniz hışırdamaya, meltem esmeye, uzaktan gramofon sesleri gelmeye başladı. Bu müthiş sessizliği, Hasan Kaptan da duydu. Çünkü Mustafa'nın susması ani, hazin, garipti. Direğin dibindeki gölgesinde sallantı bile

yoktu. Hasan Kaptan'ın içinden, herif öldü galiba? gibi bir his geçmedi ama, geçmiş olsaydı bu kadar şaşıracak, böyle bir dakika susacaktı.

Bu sükûtun sonunda Hasan Kaptan, yaptığı hareketten belli belirsiz bir pişmanlık duymuş gibi;

– Buyurun beyim, gelin, yolda konuşuruz. Ben zaten kahveye kadar gidiyordum, dedi.

Hasan Kaptan, kahveden dönüşünde, Mustafa'yı yatmamış, iskelenin önünde dimdik buldu...

– Ne o Mustafa, dedi, daha uyumadın mı?

Mustafa, karanlıkta başını yukarıya kaldırdı. Hasan Kaptan bu hareketi görmedi. Kayığa doğru yürüdü. Saat on bir buçuk olmalıydı. Nahiyenin ışıkları birer birer sönmüştü. Yalnız, evlerde bir-iki ışık, bazı sokak aralarında havaya vuran bir-iki aydınlık vardı. Hasan Kaptan ceketi attı. Pantolonunu çıkardı. Sonra ceplerinde bir şeyler aradı. Küpeşteye ellerini dayayarak denize baktı. Baş güverteye doğru don gömlek yürüdü. Keyifli zamanlarındaki âdeti veçhile bir cıgara sarmaya hazırlandı. Yere çömelmişti. Neden sonra Mustafa'yı kapının dışında dimdik fark etti.

– Ne o? Bu akşam uyumaya niyetin yok galiba? Al tabakayı, bir tane de sen sar.

– Yok ağa, mersi!..

Hasan Kaptan içerlemişti. Dişlerinin arasından;

– Pabucumun tersi! dedi, ilave etti: Canın isterse...

Hasan Kaptan cıgarasını ateşlemişti. Şimdi kibriti söndürmeden, cıgarası ağzında, yüzü kib-

rite eğik vaziyette cıgarasını yaktığı halde bir müddet böylece durdu. Sonra;

– Girsene yahu kayığa! dedi.

Mustafa başını tekrar yukarıya, "yok ağa, girmem!" manasına kaldırdı. Hasan Kaptan şüphelenmişti.

– Ne oldu, ne var?

Mustafa omuzlarını kaldırıp başını sağa doğru eğdi. Artık konuştu:

– Bir diyeceğim var da...

– Sabaha söylersin canım! Acelen ne?

– Yok ağa, şimdi söyleyeceğim.

– Söyle bakalım, neymiş o?

– Ağam ben gideceğim artık! Şu benim paramı verirsen.

Hasan Kaptan ayağa kalktı:

– Gidecek misin? Nereye gidiyorsun? Mal daha yarı bile değil. Bir yere bırakmam. Burasını otel mi zannettin, kıraathane mi? Buraya girip çıkmak herkesin keyfine göre değil. Yumuşamak lüzumunu hissetti: Hem ne oluyor canım? Neden gidecekmişsin?

– Yoruluyorum ağam. Hastayım ben.

Hasan Kaptan şüpheli bir sesle;

– Pekâlâ, pekâlâ, dedi, yarın olsun da hayrı beri gelsin. Şimdi sen gir.

– Yok ağa! Şimdi ver paramı, gidip bir ağaç altında yatarım.

– Bana bak oğlum, Mustafa! Bu kayık boşalmadan bir yere bırakmam. İstersen işte yol!.. Kalkar gidersin. Benden metelik alamazsın. Sen bilirsin oğlum?

Hasan Kaptan'ın son sözüne Mustafa boynunu büktü. "Sen bilirsin ağa" bile diyemedi. Yü-

rümeye koyuldu. Biraz ilerdeki nahiyenin umumi helalarına doğru ağır ağır gidiyordu. Hasan Kaptan, içinde, bu adama karşı öteden beri, ne zamandan beri uyuyan bir kin olduğunu yeni fark etmiş gibiydi. Arkasından söylendi;

– Ah alçak herif, ah! Biliyordum senin ne mal olduğunu ya! Ulan! Ben de sana bir oyun oynayayım da... dedi, arkasından haykırdı: Mustafa, gel hele!

Mustafa, koşarak geri döndü. Hasan Kaptan elbiselerinin bulunduğu kıç tarafa doğru ilerlemiş, bir mum yakmış, cüzdanından paraları çıkarmış, sayıyordu.

– Al bakalım hakkını, dedi, üç lira da fazla. Şimdi defol!

Mustafa paraları aldı. Bu sefer;

– Hakkını helal et, ağam! dedi.

Hasan Kaptan hırslı;

– Haram olsun! diye mırıldandı.

Mustafa, hızlı hızlı uzaklaştı. Hasan Kaptan bir cıgara daha yaktı, uzakta ışığı hâlâ yanmakta olan bir yere sabit nazarla baktı. Bir şeyler mırıldandı. Alelacele giyindi. O ışığa doğru yürüdü. Burası nahiyenin polis merkeziydi. Bir masa başında bir muavinle, ayakta bir polis duruyordu. Hasan Kaptan içeriye, elinde tuttuğu büyücek bir para cüzdanını sallayarak girdi.

– Muavin bey, dedi, bizim kayıktaki gemici cüzdanı boşaltmış, kaçmış... Meydanlarda kimse yok.

Muavin:

– Ne kadar paran vardı?

– Vallahi!.. Otuz lira, eksik değil, fazla... Ne olacak biz fakir insanlarız muavin bey!

– Merak etme Hasan Kaptan, nereye gidecek? Sabaha kalmaz, yakalarız.

Deminki ayakta duran polis, bütün gece, ağaç altlarında Mustafa'yı aradı, bulamadı. Sabaha ilk vapura, bekçi ile beraber iskeleye koştular. Mustafa'yı orada, iskele tamirinden kalma bir kütüğün üstünde başı iki eli arasında düşünür buldular. Üstünde otuz lira otuz sekiz kuruş para çıktı. Paranın kaptana iade edildiğini, Mustafa'nın mahkemeye sevk edilmek üzere tevkifhaneye gönderildiğini gazeteler yazdı.

İşte, Mustafa'nın hikâyesi budur. Bu hikâyeyi o, iki satır içinde anlatır, cebinden bir gazete çıkararak isminin bulunduğu yeri gösterirdi.

* * *

Hikmet'le Mustafa, bütün bir kışı beraber geçirdiler. Hikmet ara sıra iner, tarih kitapları bulur, getirir, okurlardı. Mustafa gene fazla konuşmazdı. Fakat eskisinden daha çok konuşurdu.

– Mahpushanede gevezeliğe alıştık derdi.

Hikmet ara sıra İstanbul'a iner, Ziba'ya, Marika'ya uğrar, Filim Bahri ile iki kadeh atardı. Melek, pasajdaki dükkândan, babasının yüzünden çıkmıştı. Rıza, kış günü ayakları çıplak geliyor, dükkânın karşısına dikiliyor, bir iki buçukluk almadan gitmiyordu. Melek bu sefer başka yere girmiş, izini kaybetmişti. Hikmet öğrenemedi. Yaz geldiği zaman Mustafa ile Hikmet, bir gün beraber İstanbul'a indiler. Hikmet, Mustafa'yı Ziba Sokağı'na götürdü. Ertesi sabah onu Ada'ya göndermiş, kendisi Yüksekkaldırım'dan aşağıya iniyordu. "Şu kule tarafından gideyim," dedi.

O, Galata Kulesi'ni pek severdi. Bu Galata

Kulesi'nin ona verdiği, karanlık, karışık, barbar bir tarih hatırası vardı. Onun eski resimlerini görmüştü. Cenevizliler kimlerdi, güzel insanlar mıydı? Sarı, cılız, bacakları acınacak kadar ince Yahudi çocuklarından evvel, hangi çocuklar bu duvarlara durup işediler? Meşalelerle aydınlanmış bir sokaktan alayların geçtiğini, bir imparatorun öldürüldüğünü, mazgallarından lüle lüle saçlı Ceneviz çocuklarının başlarını çıkardıklarını, karanlık sokaklarda bol şarap içilip, o zamandan beri kına girmeyen bıçağın çekildiğini görür gibi olurdu. Böylece Hikmet, bugünden dünü canlandırırdı: Gene böyle fakir mahalleler Galata Kulesi'ni çepçevre sarardı. Gene böyle bacakları acınacak kadar eğri, ince yavrular gelir, kule dibine işerlerdi. Akşama, gene böyle garip, korkunç bir dev gölgesi kule dibinden uzaklara doğru inerdi. O zaman böyle fenerler de yanmaz, karanlık buradan, perde perde helezonlar halinde yayılır, gidermiştir. Bu mimarisiz, çirkin, fakat heybetli barbar bina, ona her zaman Cenevizlileri, Bizanslıları, birbirine girip çıkmış zayıf, garip insanları hatırlatır. Köşklüler bağırır, kırmızı, büyük tulumlar yangın istikametinde sallanırlar. Büyük, ejderha yangınlar duvarlarını kıpkırmızı etmiştir. Yukarıdan kendini kapıp koyuverenler, mazgallarından can havliyle bağıranlar, meşaleler, karanlıklar, muharipler, yeniçeriler... Nihayet sarı çilli Yahudi kızlarının, dar merdivenlerinde moda Paris şarkıları söyledikleri yeni günler... Hep aynı istikamette; fukara, uzun, kalın helezon helezon akşamlara karışış!.. Ya bu sisli havada onun sanki yeniden tarihe karışıyormuş gibi kaybolup gözüküşü...

O, Galata Kulesi'ne bu kadar hayrandır.

Eskiden, tam kulenin karşısında borusu kırmızı, yeşil bir gramofon haykırır, bir vardakosta madam, garsonlarına emirler verir, bahçenin içinde çığlık çığlığa kahveci çırakları seslenir, siyah fesli, kestane rengi gözlü, kara bıyıklı külhanlar afi keserdi. Sonra akşam olur, karanlık mazgallardan, küçük kule kapısından çıkar; perde perde, döne döne, dans eder gibi daireler çizerek, dağılırdı...

Kulenin kapı karşısı yoldan inmeye başladı. Sis, bulut gitgide artıyor, boğucu bir hava Galata'nın o civelek, sevimli, muhtekir gürültüsünü bastırıyor, bu boğucu havaya, ezici sese rağmen yine hayat izleri apaçık, sesler yine ince, yine aldatılanlar, aldatanlar memnun bir haldedir gibi geliyordu. Havadan olsa gerek!.. Yol ağzındaki işaret memuru büyük damlalarla terliyordu. Elinde mendili mütemadiyen alnını silmekteydi. Hareketleri yavaş, sessizdi. Nerede ise onu da bir uyku bastıracak, orada taşların üstüne çöküp işaret veremeyecek, her şey uyku içinde yürüyüp gidecekti. Köprü'ye doğru yürüdü. Kadıköy İskelesi, bir kaplıca gibi tüten denizin içinde ona ılık hisler verdi. İçeriye girdi. Burası alacakaranlıktı. Elektrikleri yakmamışlardı. Vakit öğleye yaklaşıyordu. Pencereler harp dolayısıyla karartılmış olduğundan müthiş bir karanlık içinde kalabalık kaynaşıyordu. Bazı açık pencerelerden, âdeta boyalı, kirli sarı bir-iki ışık giriyor, üç adım sonra sönüyordu. Tren, vapur yolcuları konuşuyorlar, bekleşiyorlardı. Kenardaki kanapelerde ise, belki de hiçbir yere gitmemeye karar veren insanlar düşünüyorlardı. Boş zannettiği bir kana-

peye çöktü. Gözleri karanlığa daha alışmamıştı. Yanında birisinin uyukladığını neden sonra fark etti. Bu bir genç adamdı. Kırmızı, ıslak bir yüzü vardı. Dudağının soluk rengini bile fark ettirecek kadar rengi bir tuhaf kırmızıydı. Kısa ceketinden bir köylü mintanının çizgileri fark ediliyor; çok çalışmış, şiş, büyük bir elin üstünde parıl parıl tüyler yanıyordu. Alnındaki sıra sıra ter damlalarını da görebildi. Adam, korkunç bir yorgunlukla uyuyordu. Yüzünün öteki yarısı karanlığın içinde, Hikmet'e, yüzü ancak bu kadardır zannını verdirecek kadar, kaybolmuştu. Yanakları daha tüysüzdü. İri, geniş omuzları vardı. Ortalığı süpüren bir adam yaklaşıp uyuyanı dürttü:

– Haydi bakalım, burası miskinhane değil... Nereye gideceksin sen?

Uyuyan, cevap vermedi. Ağzından sızan salyasını yeniyle sildi. Büyük, meyus gözlerini açıp, ortalığı süpüren hademeye boş boş baktı. Sonra yanı başındaki Hikmet'e döndü. Hikmet, yarısı yok zannettiği bu yüzü tamam olarak gördü. Bu, bir Boşnak veya Rumelili bir Pomak çehresiydi.

Hikmet, bu uyuyan insanın, güzel bir insan olduğunu zannetmişti.

Hayır, genç adam çirkin, hatta biraz bön, fakat yapı cihetinden sağlamdı. Galata Kulesi'ne benziyordu. Gözlerinin içinde yeis, hayret, hâlâ rüya vardı. Adam gülümsedi. "C..." kazasındandı. Kimsesi yoktu. Değirmende çalışırdı. Değirmen kapanmış, iş bulmak üzere yollara çıkmıştı. Yürüye yürüye İzmit'e kadar gitmiş, (Hikmet, "üç yüz kilometreden fazla" dedi.) orada akrabalarında dört gün misafir kalmıştı. Ufak bir iş de bulmuş, istasyonda valiz taşıyordu. Altmış, bazen

yetmiş kuruş aldığı oluyordu. Fakat hiç almadığı da olurdu. Çünkü oranın hamalları –her yerin hamalları gibi– yabancıyı pek sokmuyorlardı. Velevki insan pek dişli olsun!.. Bu hamallar âdeta, onu köpekler gibi yiyeceklerdi. Akrabası dediği de pek uzaktan suyunun suyu değildi hani! Öz teyzesiydi. Sırtısıra üç gün taşıyacak bavul bulamadığı bir gün;

– Sana bakamam, dedi, git!..

Gene yürüye yürüye gelmişti. Dün bütün gece uyumamıştı.

– Burada senin bildiğin bir iş var mı?

Hikmet;

– Nereden olsun? Ben de aylağım! deyiverdi.

– Fena... dedi, sonra; Ah!.. dedi, hele bir kuram gelsin. Hakikatte bir senem kalmıştı ama, ne fayda ki küçük yazdırmışlar, üç yaş küçük, ağabey!

Sustular... Sıcak, ağırlık havayı büsbütün kuşatmıştı. Açık pencereden korkunç bir elektrikli hava içeriye doluyordu. Müthiş ter kokulu kadınlar, pis bir kundura kokusu, yakın apteshanenin keskin idrar kokusu bütün salonu oturulmaz bir hale getirmişti.

Genç adam:

– Güç... güç... iş bulmak güç, uykusuzluktan ölüyorum! Bir yere çöktüm mü kendimden geçiveriyorum. Hava da ne ağır, çok ağır... değil mi?

– Yatacak yerin var mı?

– Nereden olacak, baba?...

– Bana bak oğul, dedi Hikmet, birdenbire aklına gelmiş gibi: Seni akşamüstü burada bulayım. Bir şeyler yapmaya çalışırız.

Hikmet, cevap bekler bir halde düşünüyordu. Bu bir dakikalık susuştan istifade eden adam, peki, diyemeden uyumuştu. Yüzü gülümser gibiydi. Hikmet, genç adama müthiş korkulu bir düşünce içinde baktı: Kimsesizlik, evsizlik...

Bunları çok iyi tatmıştı. Hem de, şu adamdan daha çok küçükken... Fakat şimdi bu halden öyle, öyle ürküyordu ki...

Koca İstanbul şehri... Akşam olunca kule dibinden halka halka dağılan karanlık; boş, uzak sokaklar, kırık camekânın içinde karıncalı börek satan adamın etrafına dizili, çırılçıplak serseri çocuklar...

Kendisi de kışlık kalın elbiseli "C..." kasabalı ile börekçinin önünde, çocukların arasında...

Hikmet'in kendisini, o zamanki hayatı nasıl hiç ürkütmemişse, bu delikanlıyı da hayat ürkütmüyordu. Şurada bir kanapenin üstünde, derdini şöyle üstünkörü anlatmış, şimdi bir tebessümle uyuyordu. Hikmet, "Ya akşama gelip de şu delikanlıyı bulamazsam?" diye düşündü. Cebinden bir lira çıkarıp genç adamın cebine atmak istedi. Sonra bu fikirden vazgeçti. Ağır ağır, belini tutarak ayağa kalktı.

– Of... be! dedi. Biraz hava alayım. Gülhane'ye kadar uzanayım.

Hava ağır ağır açılıyor, Haliç'ten esen bir rüzgâr, sisi, bulutu önüne katıp sürüyordu. Gökyüzünde yer yer çürük halinde mavilikler peyda oluyordu. Sisin içinde de zerre halinde altınımsı bir şey vardı. Gülhane Parkı'na kadar ne düşündüğünü bilmeden Eminönü, Bahçekapı, Sirkeci'yi geçip gitmek, o kadar tatlı bir şeydir ki!... Görmeden, işitmeden hatta yürümeden; bir bil-

mece içinde gibi yürüyüp, işitip, görüp gitmek... Hikmet o bilmeceyi hatırlamaya çalıştı: "Bir köprüden üç kişi geçmiş; biri yürümüş, görmüş geçmiş, ötekisi yürümeden geçmiş, üçüncüsü ne yürümüş, ne görmüş, ama geçmiş..."

Gülhane Parkı'na vardığı zaman, atlas gök pırıl pırıldı. Böcekler uçuşuyor, sinekler yükseklere inip çıkıyor, ağır, yapışkan, bir adamın ağzından kalkıp öteki adamın dudaklarının kenarına konuyorlardı.

Kanapelerde, kafaları kanapelerin arkalığından çok geriye düşmüş, ağızları bir karış açık, bacakları upuzun gerilmiş adamları, burada da bahçıvanlar uyandırıyordu. Bir kanapeye yaslandı. Bacaklarını o da gerdi. Uykusu oldüğu için değil, zevkinden ağzını açtı. Kafasını gökyüzüne dikti. Atlas gökyüzünde bir kuşu kovaladı. Biraz sonra bir cıgara yaktı. Yanı başındaki kanapede oturan adamı şimdi fark etmişti. Bu da, on yedi, on sekiz yaşlarında, bir gözü şaşı, üstü partal içinde, başı kabak tıraşlı birisiydi. Dikkatle bakınca tanıdı. Bu, bundan beş ay evvel mülk sahibinin yazıhanesinde Hırant'la beklerken gördüğü hanın kahveci çırağıydı. Bu çocuğun o zaman, ıslak gibi esmer bir rengi vardı. Bu yılık gözü, o zaman hiç de sevimsiz değildi. Şehla denemezdi ama, zaman zaman, onun şenliğinden, kedersizliğinden, şakrak sesinden, uzun kumral saçlarından bu şaşı göze bile bir sevimlilik gelir, onun altıncı kattan aşağıya, bir zil sesiyle;

– Mösyö Marko'nun kahvesi sade olsun!... Bir ıhlamur yap, Seyfullah Bey'e! diye haykırdığı zaman, insan gençleşir, çocuklaşır, koca tüccarlar bile onu severler, ona;

– Çıngıraklı Hasan! derlerdi.

Sonra, bir zaman sesi kartlaşmış, yüzü ergenlik bağlamış, iki nefeste çıktığı altı katı yirmi nefeste çıkamaz olmuştu. İşten çıkarmışlar, yeni çırak almışlardı. Ondan sonra bu çocuğu iki defa daha görmüş, bir daha görememiş, hatta unutmuştu.

– Kâzım Ağabeyin işi bozulmuştu. Bana öyle, dedi, bilmem? Beni çıkardı. Sonra başka yerde iş buldum. Biraz da orada çalıştım. Üç aydır işsizim. İhtiyar bir ninemden başka kimsem yok. Bir eniştem var, galiba Çanakkale tarafında bir yerde, memur. Epey de para alıyormuş, yetmiş beş lira!.. Yazıyorum, biraz yardım etsin, diye, cevap bile vermiyor. İhtiyar tütün içer, götüremiyorum ki... Ev sahibimiz bereket iyi kadın, ona ekmek veriyor. O da, yetmişinden sonra onun bulaşıklarını yıkar. Bir evimiz vardı. Ablamın gelin olacağı vakit Hüsnü Kalfa'ya üç seneliğine kiraya verdik. Parasını peşin aldık. Ninem bir kâğıt imzaladı. Evimiz şeydedir... Üsküdar'da "B..." çıkmazında, 1 numaralı hane. Şimdi olsa, on-on iki lira aylık getirir, bize de yeter! Üç sene çoktan bitti ama, içindeki herif, ev benim, diyor. Kocakarıya yutturmuşlar. Evi onların üstüne devretmiş.

– Nasıl olur canım? Muhakkak satmıştır, kocakarı! Yoksa insanın malını kimse zaptedemez.

– Belki de satmıştır da bana söylemiyor. Ama satmadı, satsa söyler, benden mi korkacak? Aptaldır, kandırıvermişlerdir. Akşam olmuyor mu, en çok ona cıgara götüremediğime üzülüyorum. Allah razı olsun, ev sahibi yiyecek veriyor ona. Ben aç da gezsem ziyanı yok! Deri fabrikasında iş var dediler, adam almışlar... Şurada,

Sirkeci'de çimento işine amele lazımmış, zor işmiş... yahut da çocuk diye beni beğenmediler. Pek ağır işmiş... Arkam kimsem yok ki... Üstümde bu elbiseden başka da yok. Şu halime bakın! Bana kim bakar, kim iş verir? Aynada kendimden, ben kendim korkuyorum.

Hakikaten bakılmayacak kadar it, külhanbey halliydi. Şaşı gözü keskin bir ışıkla yanıyordu. Üç numara ile kesik az bir şey büyümüş, parça parça kabarmış, dikilmiş saçları, yüzüne korkunç, deli, hırsız manalar veriyordu. Yalnız sesi yumuşak, mazlum, yüreğinin bütün ifadesi, sessizliği, iyiliği, sakinliğiyle doluydu. Ama insan, bu çocuğun eski iyi, temiz halini bilmese, bu sesten içini nasıl anlardı? Bildikten sonra, evet... Hikmet cebinden çıkarıp otuz beş kuruş verdi. Birdenbire beklenmeyen bir şey oldu. Bu ağlamayacak kadar keskin, sert, haşin çocuk yüzü, birdenbire bir yağmur gibi ağlamaya başladı. Damlalar, dudaklarının kenarlarında gezindi. O dilini çıkarıp, bu mayii yaladı.

Bu sefer Hikmet büsbütün şaşırmıştı. Cebinden bir lira çıkardı.

- Ver otuz beşi bana! dedi.

Bir lira verdi. Şimdi çocuk gülümsüyordu.

- Nineye cıgara götürürüm akşama. Kalanıyla gazete satacağım, Allah senden razı olsun... Öpeyim elini.

- Bırak bu dilenci ağızlarını! dedi Hikmet.

Çocuk, hızlı paytak adımlarla parkın kapısına doğruldu. Hikmet ardından bağırdı:

– Nineye uğradıktan sonra, akşamüstü Ada iskelesine gel. Söyleyeceklerim var... Balıkçılık yapar mısın?

– Yaparım, gelirim ağabey. Peki ağabey!.. dedi, yürüdü.

İşte o zaman, gökyüzünün yeniden kapandığını, sıcak bir yağmurun bol damlalarla yağmak üzere olduğunu fark eden Hikmet de, parkın ta içerisine doğru yürüyüşüne devam etti. Bol, sıcak bir yağmurda kasketinden sular akarak, gezindi durdu.

Şimdi, dört kişi olmuşlardı. Yaz, Mustafa'nın dediği gibi, yiyecekten yana pek dar, ama güzel geçti. Marika, cumartesi günleri erkenden damlıyor, pazartesi geç vakit dönüyordu. Bütün yaz, hemen hemen hadisesiz geçti. Yalnız Rumelili Recep'le Çıngıraklı Hasan arasındaki ufak hadise müstesna: Marika'nın, o pazartesi yattığı yerden kalkıp, Hasan'ın yanına gitmesine, Recep fena halde içerlemişti. Ne Hikmet, ne de Mustafa, Marika'ya bir şey söyledi. Fakat Recep'i kenara çekip, fena halde haşladılar. Recep'e, Marika'nın da, nihayet bir arkadaş olduğunu anlatmak kolay olmadı. Marika'nın canı kiminle beraber oturmak çekerse onunla otururdu. Bu Ada'nın kıyılarına kıskançlık giremezdi.

Bu, bir kadının dört kişi tarafından paylaşılma hadisesinin açığa vurulmasıydı. O zamana kadar kimse –bildiği halde–, bu vaziyetten ötürü yüzleşmek mecburiyetini duymamıştı. Bu vaziyeti ise Marika idare ediyor gibiydi. Bu garip hadise, nasıl, ne suretle bu şekle dökülmüştü, bilinmiyor? Hatta, Marika'nın hangi cumartesi gelişinden itibaren başladığı bile meçhuldü. Yalnız, bu müşterek saadetten, kimse birbirine itiraf etmiyordu ama, bir hadisenin çıkacağı da seziliyordu. Hikmet ise, Marika'nın bu dört dostu şefkat ile

besleyecek, hiçbirine ötekini tercih ettiğini hissettirmeyecek halini âdeta beğeniyordu. Recep'le ta Ada'nın öteki ucunda balığa gittiklerini, Çıngıraklı Hasan'la öğle uykusunu nar ağacının altında uyuduğunu görüyor, Mustafa ile mehtaplı gecede şarkı söylediğini duyuyor, üzüntü ile karışık tuhaf bir saadet hissediyordu. Yalnız, geceleri, Melek'in eskiden yattığı bitişik odada, onun ayak seslerini, şarkı söylediğini duyuyor, bazı geceler;

– Marika gel, oturalım, diye sesleniyordu.

Marika bazen hiç cevap vermez, bazen;

– Sen buraya gel! derdi.

O zaman, ahırda yatan üç kişiden hiçbiri cesaret edip bu odaya giremezdi. Fakat Marika isterse, uyku tutmadığı zaman Hasan'la veya Recep'le oturmaya giderdi.

Bu böyle devam edip gidecekti. Fakat, o gece Recep, Hasan'ı baldırından hafifçe yaraladıktan sonra Marika bir daha Ada'ya uğramadı.

Zaten yağmurlar başlamış, sonbahar erken gelmişti. Recep bir müddet ortadan kayboldu. Sonra kendi kendine bir gün, perişan bir halde döndü. Hasan'ın yarası iyi olmuş, bastonla dolaşabiliyordu. Sarıldı, Hasan'ı öptü.

O zamana kadar Hikmet'in parası, Mustafa'nın Burgaz iskelesinde hamallığıyla daradar geçiniyorlardı. Yaz ortalarında çok sıkışmışlar, Çıngıraklı ile Recep de boğaz tokluğuna karşı adada bir iş bulmuşlardı. Akşamları sandala binip tekrar Hikmet'in yanına dönerlerdi.

Sonbaharla beraber gene Hikmet'in parasına kaldılar. Yaz kahveleri kapanmış, hamallık sökmez olmuştu.

Bir ay pek sıkıntı çektiler. Hikmet, İstanbul'a hiç inemez oldu. Aylığını almaya indiği bir gün, kendi nefsine beş para harcamadan Ada'ya döndü. Hektor'u müthiş neşeli buldu. Burnunu güzel bir et kokusu sardı. Tahta masanın üzerinde güzel bir sofra hazırlanmıştı. Rakılar, mezeler, sardalyeler, şiş kebapları, her şey hazırdı. Hikmet'e;

– Balığa gittik, dediler.

Dört kişilik grubun birden hali vaziyeti değişti. Hemen her akşam içiyorlar, etler yeniyordu. Hikmet sabahları para vermeye kalktığı zaman;

– Canım Hikmet Ağabey, biz de artık çalışıyoruz. Bu kadar zaman, bize sen baktın, Allahaşkına kalsın, diyorlardı.

Hikmet, şimdi haftada bir-iki defa, İstanbul'a inebiliyordu. Bir zaman geldi ki aylığı olan kırk lirayı yalnız kendi nefsine harcadığını fark etti. Hemen hemen her gün İstanbul'a iniyor, dönüşte sofrayı buluyordu. Bir gün;

– Çocuklar, dedi, sahi balık para mı ediyor?

– Ne diyorsun, be abi? diyorlardı, elmas fiyatı!..

Güzel bir ilkbahar sabahıydı. Daha çok erkendi. Kimse kalkmamıştı. Hikmet, sevinçli, şarkılı uyandı, gerindi, giyindi. Evvela İstanbul'a inmeyi, Ziba'da Filim Bahri'nin kahvesine gitmeyi, sonra Melek'i aramaya koyulmayı düşündü. Esnedi. Fidelere su verdi. Sarnıcın sarı, yeşil, buz gibi suyu ile yüzünü, ayaklarını yıkadı.

Binaya doğru yürürken, yakınlarda iki çifte bir sandalın Ada'ya doğru ilerlediğini gördü. Hektor olanca hırsı ile bağırıyor, öteye beriye çılgınca koşuyordu.

Sandaldan sesler işitildi:

– Köpeği bağlayın, anlaşıldı mı?

– Duyduk, duyduk! dedi Hikmet.

Ellerini güneşe siper ederek baktı. Kayıktaki adamlardan ikisinin üstleri pırıl pırıl parlıyordu. Kendi kendine;

– Bunlar resmi yahu! diye söylendi.

Bir komiser ile iki polis, karaya ayak bastılar. Hikmet'in yüzüne bakmadan, binaya doğru yürüdüler. İçeriyi dolaştılar. Hikmet arkalarından şaşkın şaşkın geliyor, Hektor'a, "Sus ulan!" diye bağırıyordu.

Komiser sordu:

– Siz burada kaç kişisiniz?

– Dört kişiyiz, efendim.

– Ötekiler nerede?

– Yukarıda eski domuz ahırı var, orada yatıyorlar.

Komiser;

– Düş önüme! dedi.

Ahırın bulunduğu tepenin eteğine vardıkları zaman, yalnız Mustafa don gömlek kapının önünde gözüktü. Onları görünce içeriye girdi. Biraz sonra ayağına bir pantolon giymiş olduğu halde çıktı, aşağıya, öteki sırta doğru koştuğu görüldü. Polislerden biri arkasından seğirtmişti. Otların arasında kayboldular. Bir silah sesi işitildi. Mustafa müthiş bir küfür savurdu. Hasan'la Recep de yakalanmıştı. Mustafa sandala doğru kaçarken ayağından vurulmuştu. Karakolda uzun boylu sıkıştırıldılar. Mustafa nihayet itiraf etti:

– Efendim, bekçi Hikmet'in bu işten haberi yok. Ben düşündüm. Bu arkadaşları da ben kandırdım. Büyükada'dan üç, Heybeli'den altı köşk soyduk.

– Evvelsi akşamki Kınalı macerası kimin?

Mustafa;

– Onu vallahi biz yapmadık, bilmiyoruz dedi.

Hikmet hiç ses çıkarmıyor, gözleri Mustafa'da, hayretle bakıyordu. Mustafa bir aralık;

– Affet abi, dedi.

Hikmet cevap vermedi. Polislerin yazdığı bir ifadeyi okumadan imzaladı. Ellerini iplerle bağlayıp götürdüler.

Hikmet, kışın kaç defa bu küçük adadaki sessiz, sakin, fakat müthiş surette sıkıcı hayatı bırakmak istemişse, aklına hep işsizlik gelmişti. Recep'le Çıngıraklı'nın o haziran gününde; birinin Kadıköy iskelesinde ötekinin parktaki halleri gözünün önüne gelmiş, İstanbul'a indiği zaman iş aramaya teşebbüs etmeye bir türlü kalkışmamıştı. İstanbul'a her inişinde, motorlarda bir iş bulayım kararıyla inmiş, fakat Filim Bahri'nin kahvesinde kararını unutmuş, bir gece İstanbul'da kalmak ona uzletinin güzelliğini hatırlatmış, uzlete alışmanın verdiği hazlı tembelliği üzerinden atamamıştı.

– Böyle olacağı belliydi, dedi kendi kendine, insan denilen mahluk yalnız edemez. Yalnız kalırsa aklına ya delilik, ya fenalık gelir. Bu işte çocukların kabahati yok, kabahatin büyüğü bende... İnsan, etrafındaki ne olursa olsun, ne cife olursa olsun insanlardan kaçmamalı...

Fakat Mustafa'ya fena kızıyordu.

– Ötekilerin kabahati pek yok, diyelim. Ya bu Mustafa haininin?.. Acaba öteki hırsızlığı da? Zannetmem... Öteki, hakikaten Hasan'ın bir na-

mussuzluğuydu, bir iftiraydı. Bu muhakkak... Fakat ya bu n'oluyor?

Mustafa ise derin bir sükûta dalmıştı. Eskiden mahcup olduğu için, daha doğrusu, konuşacak lafı olmadığı için susan Mustafa, şimdi konuşacak lakırdısı olduğu için derin bir sükûta dalmıştı. Artık ondan laf almaya imkân yoktu.

O zamana kadar Hikmet, Mustafa'ya bir kelime söylememişti. Mustafa da garip bir donukluk içindeydi. Hikmet'in kendisine gözü değince kaçmasından, fena oluyordu. Ağlayacak gibi oluyordu.

Mahkemede cezayı yiyip dönerlerken, Hikmet'in yüzü sarı, keskin, buz gibi soğuktu.

Kelepçeye yan yana takılmışlardı. Mustafa yan gözüyle mütemadiyen Hikmet'e bakıyordu. Nihayet Hikmet de döndü. Onu evvela hırsla, hiddetle süzdü. Fakat sonra, birdenbire içinde neler geçti bilinmez, –belki de sahradan bir nehir geçmiştir– iki parmağıyla Mustafa'nın birkaç parmağını yakaladı, sıktı, sol gözünü de kırptı.

Mustafa, eskiden beri söz söylemeden yapılan manalı hareketlere, lafı nihayet anlaşılmış bir dilsiz sevinciyle, bayılırdı. Mustarip yüzü değişti. Hikmet, onun, senelerden sonra vagon penceresinden deniz görmüş bir deniz kenarlı ruhu ile ferahladığını hissedip gördü.

Mustafa konuştu da;

– Hikmet Ağabey, dedi, pardon!..

Hikmet gülerek başını çevirdi.

– Eh... dedi, sen de!

Mustafa'nın, Hasan'ın, Recep'in Hikmet'i kurtarmaya çalışmaları beyhude olmuş, cezanın çoğunu Hikmet yemişti.

Günlerden bir gün, mahpushane kapısından Rıza girdi. Hikmet onu koğuşa aldı. Şiltesine oturdular. Rıza, derdini kısaca anlattı:

– Sarhoşlukla cam kırdım. Karakola götürdüler. Orada da sövüp saymışım. Oranın da camlarını indirmişim. Vallahi, yaptığımı biliyorum ama, neden yaptığımı bilmiyorum.

Sonra, gene kısaca Melek'ten havadis verdi:

– Önce pasajdaymış, sen gitmişsin ya, bana söylemedin, ben buldum ama, sonra... Bize para verdiği için rahatsız oluyormuş küçük hanım! Başka bir yere girdi. Orada da buldum. Bir aralık Ankara'ya gitmiş, dönmüş, gene buldum. Bu sefer de bir herifle beraber üzerime yürüdüler. Gitmeye ara verdim. Geçenlerde, ne olursa olsun, dedim, uğradım yok... Koydunsa bul! Çıkmış ordan. Bütün İstanbul'u arayacak değilim ya!.. Artık onu bulamam. Çocuğu olmuş, biliyor musun? Burnuma çocuğun kokusu geliyor Hikmet, ufak çocuklar ne güzel kokarlar, kimbilir?..

Bir geceydi. Rıza nereden bulmuşsa bulmuş, bir esrarlı cıgara bulmuştu. Hikmet iki nefes çekmiş, Rıza'ya vermişti. Rıza da gırtlağı şişerek, yanakları çukurlaşarak bu cıgarayı emmişti. Şimdi Hikmet'in yanındaki kırbada can çekişir gibi hırlıyordu. Bir ara Hikmet de kendini fena hissetti. Rüyada düşer gibi bir yere düştü.

– Baba, baba! dedi.

Rıza gözlerini açmıştı. Gözbebekleri iğne ucu kadar küçülmüş, yüzü sararmış, dudakları hasta dudağı gibi belermişti. Görmeden, yahut da gördüğü birçok şeyler arasında tek hakikat olan Hikmet'e bakıyor. Gözleri, kahverenginin

içindeki topluiğne ucu kadar mor gözbebeği, Hikmet'e bakıyordu.

– Ne var Hikmet? dedi. Sen de mi fenasın?..

– Sen fena mısın?

– Yook! dedi.

– Baba, dedi Hikmet, laf olsun diye, ben, bizim Medarı Maişet ile batıyor gibiyim...

Kondos cevap vermedi. Hikmet, bu laf olsun, gülelim diye söylediği cümleden yürüyerek, sonbaharda Medarı Maişet'in sahibine makinistlik teklif ettiği zaman, herifin onun yüzüne manalı manalı bakıp;

– Siz orada, karşıda rahatsınız. Motorcum da iyi adam, yapamam Hikmet, hem sen artık çalışamazsın dediğini hatırlıyor, sonra birdenbire artık uyduruyordu:

Herifin fikrini değiştirdiğini, onu Ada'dan çağırttığını, motora bindiğini, öteki arkadaşların eşyalarını toplayıp Ada'dan gittiklerini, Hektor'u Hırant'a emanet ettiğini, Hektor'un uluyuşunu uzun müddet işittiğini duyuyor, içini bir boşluk sarıyor, bir şeyden korkar gibi oluyor, bu sırada Medarı Maişet Motoru iki bin çift balıkla ağır ağır, başından suya dalıyor... Hikmet, arkaya doğru kaçarken, sıcak bir suya gömülüyordu.

Silkindi, biraz kendine gelmişti.

– Ne oluyorum, rüya mı görüyorum? diye sordu. Bu lafı kendi kendisine söylediği halde, Rıza, nasıl işitmişse, cevap veriyordu:

– Yok, Hikmet, rüya görmüyorsun, dalgadasın!.. Bak, ben de ne görüyorum biliyor musun?

Gözlerini, tavanda bir ışığa dikerek anlatıyordu:

– Hani, yazın sonlarında, 30 Ağustosta, na-

hiyenin parti başkanı deniz bayramı yapar. Mızıka getirtir. Çoluk çocuk yüzerler. Deniz yarışı yaparlar. Ördek yarışı falan olur. Şimdiye kadar onları gördüm. Şimdi ne görüyorum, biliyor musun? Bilemezsin... imkânı yok!.. Yağlı direk görüyorum. Donyağıyla yağlanmış, uzun bir gemi direği; bir motorun ucuna bağlanmış, yağlı direğin ucunda Deniz Spor Kulübünün mavi kırmızı flaması var. Bu oyuna benden başka iştirak eden yok. Motora çıkıp, yağlı direğin üstüne adımımı atar atmaz, cup! denize... Belki kırk defa aynı şey oluyor: Direğin üstünde üç adım atamadan... Cup! Bir aralık iki adım atmıştım, gene cup!..

Rıza gülüyordu. Birdenbire rengi kara sarı oldu. Gözlerini kapadı.

– Yahu!.. Hikmet, dedi, bu neye benziyor, bu?

– Hangisi, baba?

– Bu, benim boyuna yağlı direkten kaymam... O, mavi kırmızı şeye yetişemeyişim?

– Bilmem ki... neye benziyor baba?

– Vallahi!.. bana, bir şeye, bir şeylere benziyor gibi geliyor. "Tutuyorum, yakaladım, tam neye benzediğini yakaladım," diyorum... Cup!.. Ne güzel kayıyor adam, Hikmet... Cup!..

Hikmet, artık aymıştı. İçinde, yalnız hafif bir korku, açlığa benzeyen bir eziklik vardı. Yarı kopmuş bir ekmekten kopardı, bir testiden su içti, tükürdü.

Babası, yağlı bir direkten boyuna kayıyordu. Kendisinin Medarı Maişet Motoru batmıştı.

18 Temmuz 1940

SAİT FAİK ÜZERİNE*

Tanışmadığım, fakat derinden tanıdığım, seçkin bir yazarın 90'ıncı doğum gününü kutlarken bir selam yollamak isteği ile...

Füruzan

Sait Faik Öykü Ödülünü ilk kitabım Parasız Yatılı ile kazandığım 1971 yılında büyük bir mutluluk duymuştum. Yazarın adını taşıyan ödül, benim için çok önemliydi. Yazdıklarıyla insan varlığını içten kucaklayan bir ustaydı, o. Bu değerlendirmemde Çehov, Mansfield, Capote vb. gibi dünyanın tüm önemli öykücüleri de onunla aynı düzeyde yer alıyordu, benim açımdan.

İnsanoğlunun mutluluk beklentisinde toplumun ve doğanın nasıl geniş boyutlarda yer aldığını, rol oynadığını, okuruna derinden kavratabiliyordu. Yazdıklarındaki bu duyarlık sanki bir rastlantıymış gibi, zorlamadan, anlattıklarının arasında yazara özgü bir şiirle örgüleniyordu.

Sait Faik'in öykülerini ilk yayımladığı yıllarda, edebiyatımıza getirdiği bu özgün dünya, okuduklarıma göre yeterince değerlendirilememişti, hatta bir ölçüde yadırganmıştı. Onun çizdiği bu edebiyat dünyasında, alışılmış baş kahramanların, vurucu olayların

*) **"Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında",** Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

yer almaması, öykülerin beklenen bir uçla okuru zorlamayan bir sona ulaşmaması, konuların yalınlığı, hatta sıradanlığı tartışılıyordu. Bu yeni yazar için değerlendirme yapanların Sait Faik'e doğru yaklaşmaları epey zaman almıştır.

Yazarın dünyasını yeterince kavrayamayıp, öykülerinde sabırla yol alamayanlar, anlatımındaki özgünlüğü yorumlamada gecikenler, bir süre sonra Türk edebiyatının ne denli önemli bir yazarla karşılaştığını görmekte gecikmediler.

Sait Faik'te birey, hayat bağlantılarının sıkıştırdığı sorunlarıyla bize sanki sessizce yaklaşır. Fakat bu sessizliğin içinden, atan bir yüreği, diri bir öfkeyi, sönmeyen bir umudu taşıyarak okuruna dokunur.

Çağdaşlarıyla o yıllarda sık sık karşılaştırılıp, yazar kişiliği ile ilgili sınavlara sokulmaya kalkışılan Sait Faik'in edebiyatının gücünde yer alan, elbette insandı. O, insanı bir sanatçının, ona bakanlara gösterebileceği üstün bir yaklaşımla yeniden kurguluyor, yeniden altını çiziyordu. Bu önemli ayrımın gözden kaçırılmadığı yıllar geldiğinde, Sait Faik'in edebiyatımızdaki yeri de kesinlikle anlaşılmıştır.

Onun İstanbul'u evrensel bir kenttir. Bu çok eski kentin içinde taşıdığı renkler, sesler, ışıklar vardır yazdıklarında.

Adalarda ve nerde olursa olsun varsılların çıkarcılığına uzak durarak, sanki onlardan, onların körelmiş duygularından alçakgönüllü insanlara duyduğu yakınlıkla öykülerini arındıran bir yazardır, üretimin içinde bir günü yeniden kazanabilmek için hayatı yaratanları, didinenleri sevgiyle sarar.

Denizin –bu deniz aynı zamanda benim de denizim olmuştur– her İstanbullu gibi onun kalemindeki görüntüsü, benim gibi birçoklarının da bu denizi daha iyi içselleştirmesini sağlamıştır. Alışıldığı gibi, şu garip yaklaşımla kolayca söyleniveren **"küçük insanların"** anlatıcısıdır, dostudur. Bu **"küçük insanlar"** tanımlamasının üstünde yer aldığı varsayılan, paranın

ve iktidarın sahiplerinin kabul gören küçüklükleri, bütün soylu yazarlar gibi onu da irkiltmiş, iğrendirmiştir.

Etkilendiğim öykülerinden biri olan "Pasajdaki Ayna"da da, pek çok öyküsünde görülen benzer kahramanların acısını duymamak, paylaşmamak olanaksızdır. Üstelik tüm öykü boyunca acının, yoksulluğun, horlanmanın okura iletilmesi için, anlatılanın üstüne gitme çabası görülmez yazarda. Yalın aynı zamanda, yaşananın uzağında gezermiş gibi görünen bir süreç içinde yaşarız öyküyü. Öykü bittiğinde ise koygun bir hüzün çıkar ortaya. Küçük oğlan çocuğun, annesinin, aynayı kıran adamın yaşadıkları sanki okur da ordaymış gibi parça parça açılır ve içine alır okuyanı. "Plajın önünden ıslık çalarak, herkes gibi, mesut bir adam gibi, aynayı kıran ben değilmişim gibi geçtim" diye bitirir öyküsünü, yazar. Tutturulması çok zor olan bir yazarlık düzeyidir, bu. Taklit edilemez, ancak yazara özgüdür, yani yaratıcılık gerektirir. Rastladığı bir erkekle, annesinin para karşılığı yaptıklarını iri mavi gözleriyle, bir oyunmuş gibi izleyen küçük oğlancığı, anneyi, aynayı kıran adamı, onların çaresizliklerini, aşağılanmışlıklarını, öylesine başarıyla çizmiştir ki, yazar; yaşanan durumları, içsel kırılmaları bir aynanın parçalanma işlevine yüklemesindeki ustalığı kişiyi hayran bırakır.

Babasına yazdığı mektupların birinde Sait Faik, Şeker Bayramını "hoş" bulduğunu belirtirken, Kurban Bayramını aynı duygularla karşılamadığını da açıklar. Küçükken "Alaca" diye bir koyunu olduğunu, onun Kurban Bayramında kesilmesiyle duyduğu acıyı dile getirir.

Yazar olarak doğayı ve insanı kucaklayışındaki anlatımı, hayata karşı duyduğu titreşimlerle katmanlaşır. Yoksul, itilmiş gibi görünen kişilerin dünyalarına derinden, dipzarına değin dokunacak denli yakındır. Hep bilindiği gibi, ya da hep bilineceği gibi söylenmeli, Sait Faik Türk edebiyatının sürekliliğinde ana noktalardan biridir.

Yaşarken, sanatın kolaylıkla bir ortak kabul etmediğini duyumsayanlardan biri olarak, ailesinin açıkladığı gibi **"hiçbir işte dikiş tutturamamıştır".** Tüm ömrünce Türkiye'nin en gizemli, en soylu, en soysuz, en yoksul, en zengin, çok dinli, çok dilli, çok çelişkili tarihini içinde yoğunlukla taşıyan ve taşımaya devam eden İstanbul'u bize, unutulmaz bir başarıyla tanıtmış, anlatmıştır.

Ancak, yazarlar bize tarihin anlatamadıklarını, yani insanlık durumunu anlatabilirler. Sait Faik de bu seçkin dünya yazarlarından biridir.

(İstanbul, 1 Mart 1996)

SAİT FAİK: İNSANLARI BAYRAKLARDAN ÇOK SEVEN BİR HİKÂYECİ*

Naim TİRALİ

Sait Faik'ten ilk okuduğum eser "Şahmerdan"dır. O sıralarda lise öğrencisiydim. Okul kitaplarında Ömer Seyfettin'in, Reşat Nuri'nin hikâyelerini görmüş, hikâyeci olarak da o kuşaktan birkaç imzayı bellemiştik. Yine az çok duyduğumuz bir isim de Sabahattin Ali idi. "Şahmerdan"ı Ali Avni Öneş salık vermişti. Benim de hikâye yazmaya heveslendiğimi, elimden Gorki'yi, Maupassant'ı düşürmediğimi görüyordu. "Şahmerdan"daki bazı hikâyeleri mütalaa saatlerinde, bazılarını da teneffüslerde, Galatasaray Lisesi'nin o uzun koridorlarının aydınlık bir köşesinde okuduğumu hatırlıyorum.

Bu hikâyelerin, kendilerine özgü, yeni, içten bir havası vardı. İnsan Sait Faik'in hiç yapmacıksız, şiirle dolu üslubuna bir kez alışınca, onlardan kolay kolay ayrılamıyordu. "Şahmerdan"ı bitirince, ilk fırsatta "Semaver" ile "Sarnıç"ı da okumuştum. Gerçekten bu üç kitabın üçü de ayrı ayrı güzeldi. Daha o zaman Çehov'u tanımıyordum. Bu yüzden, Sait Faik'in kendinden önce gelmiş olan, belirgin konular üstüne kurulu hikâye yazanların yolunu tutmaması, benim için yeni bir şeydi. Onun hikâyelerini beğenmemin sebepleri arasında, galiba en ağır basanı da bu özelliğiydi.

Sait Faik'i ilk kez Servetifünun–Uyanış idareha-

---

*) **"Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında",** Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

nesinde görmüştüm. O günlerde "Medarı Maişet Motoru" adlı romanını bastırıyordu. Bu kitabı, vitrinlerde birkaç ay kaldıktan sonra ortadan kayboldu. Başına gelenler hakkında, Necip Fazıl Kısakürek geçenlerde şunu anlatmıştı:

"Adamın birini bir gece Emniyet Müdürlüğünde alıkoymak gerekmiş. Girdiği karanlık odada, şöyle uzanacak bir yer ararken, köşede yığınla kitaplar durduğunu fark ederek, üstlerinde sabahı etmiş. Gün ışıyınca da, gece kendisine yataklık eden kitaplardan bir tekini alıp bakınca ne görse beğenirsiniz? Medarı Maişet Motoru."

Bu romanın ne diye toplattırıldığını bilen yok. Ama Sait Faik'e, çoğu kez solculuk isnat edilmektedir. Romanı da bu yüzden toplattırılmış olabilir. Sait Faik'in solculuğu ne dereceye kadar doğrudur? Bir kez Sait Faik bir dava, bir savaşım hikâyecisi değildir ki, sağcı, solcu ya da bilmem neci olsun. O her şeyden önce, eserleri başka dillere çevrilmeye layık, usta bir hikâyecimizdir. Onun hikâyelerinde, ülkemizin köyünü, kentini, insanlarını, özellikle de kentlerde yaşayan işsiz güçsüzleri ya da geçim derdindeki küçük esnafı, balıkçıyı, boyacıyı, çımacıyı buluruz. Bir sanatçı, örneğin bir hikâyesinde: **"Anlaşıldı, ben bayrakları değil, insanları seviyorum"** demişse, herhangi bir rejimin propagandasını mı yapmış olur? Üstelik bu Sait Faik gibi, kollarını dünyayı ve insanları hiç yapmacıksız kucaklamak için açtığını söyleyen birisiyse, durum kesinkes değişir. Doğrusu, sanatçının insan sevgisine kuşkulu gözlerle bakan bağnazlığı anlamak kolay değildir.

Bu konuda en yerinde sözleri yine Sait Faik söylemiştir. Üç dört yıl önce Büyük Doğu'da tefrika edilen "Havada Bulut" adlı –bu roman yazarın birçok hikâyesinin birleştirilmiş biçiminden başka bir şey olmayıp, asıl adı da "Kovada Bulut"tur. Nitekim içinde "Kovada Bulut" adına uygun düşen çok güzel bir parça da vardır. Fakat Necip Fazıl, bu isim anlaşılmaz sa-

vıyla, romanı "Havada Bulut" diye yayımlamıştır– romanının ilk bölümündeki şu satırlara bakınız:

"En son bir gazeteye müracaat ettim. Başmuharrir cenaplarının karşısına çıktık. Siyasi kanaatlerimi sordu. Olmadıklarını söyledim. Hiç düşünmediğim şeyi bana soruyordu. Ne mebus olmak, ne de gazetede siyasi yazılar yazmak niyetinde idim. Röportajlar yapmak, muharrirlik etmek için siyasi kanaatlerime ne lüzum vardı? Ben insanlar ve kendim hakkında düşünürüm. Hükümetler hakkında, rejimler hususunda hiçbir fikrim yoktur.

Başmuharrir yine bir name kopardı:

– Yani nasıl bir dünya arzuluyorsunuz?

Artık kızmıştım:

– Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya. İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz edenlerin, diğer kimseleri istismar edenlerin bol bol bulunmadığı... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya...

Sevilmeye layık küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri ağaların, minicik kızları caddelerden yirmi beş liraya pazarlıkla otellere götürmediği, her genç kızın namuslu bir delikanlıyla konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece gündüz satılmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın, kolun çalışabildiği zaman, insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye salahiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya..."

Bu satırları okuduktan sonra, biz böyle bir dünya istemiyoruz diyeceklere, zaten başka söz söylenemez. Ne var ki Sait Faik'in istediği dünya, her aydın düşünceli insanın gönlündeki dünyadır.

Sait Faik'ten söz edilirken, çoğu kez yazdığına

dikkat etmediği, bazen dalgınlık yüzünden kişilerin adlarını değiştirdiği bile ileri sürülür. Pek önemli olmamasına rağmen, bu söylenenlerde gerçek payı yok değildir. Sait Faik'in yazılarındaki derbeder hava, özel hayatındaki aylaklığın, eserlerine yansımasından başka bir şey değildir.

Yaşı kırkı geçen Sait Faik, bir çocuk gibi temiz kalplidir. Onun ağzından, kin tutarak söylenmiş tek kelime duymadım. Çoğu kez bizim aramızda, yani kendisinden sonraki kuşak arasında dedikodu yapmak, şunu bunu çekiştirmek isteyenlere de çıkışır. Buna pek çıkışma da denemez ya. Çünkü, "Boş verin be çocuklar. Kaç kişisiniz ki şurada. Bizden kimin haberi var? Paylaşamadığınız ne ki?" diye tatlı bir dille, acı acı söylenir.

Bir zamanlar ona sık sık Meserret'te rastlanırmış. Sonraları Sait Faik'i arayanlar, Ada'da olmadığı zamanlar Yedigün idarehanesinde veya Elit Pastahanesi'nde buluyorlardı. Yedigün'de çıkan yazıları, onun başarılı bir röportajcı olduğunu da göstermekten geri kalmadı. Yedigün'de bunca yıldır, Sait Faik'inkiler düzeyinde röportajla karşılaşmamıştık. Ne var ki bu röportajlarında Sait Faik kalemini dilediği gibi kullanıp, röportaj yaptığı kişileri gönlünün istediği gibi konuşturmaktan da kaçınmaz.

Nitekim Yirminci Asır adlı sanat gazetesinin çıkışı dolayısıyla Elit Pastahanesi'nde bizlerle yaptığı röportaj da bunlardan biridir. Gayet neşeli ve içten bir havada yapılan bu röportajla, Elit Pastahanesi'nin ünü artmıştır. Sait Faik, dostluğumuzun da verdiği teklifsizlikle, hepimizi canının istediği gibi konuşturmuştu. Yedigün'ü o hafta, neler söylediğimizi merak ederek okumuştuk. Oktay Akbal, Halide Edip'e atıp tutuyordu, ben de Refik Halit ile Esat Mahmut Karakurt'a veriştiriyordum. Hiç söylemediğimiz bu sözlerdeki ukala tavırdan ötürü, Oktay Akbal da, ben de az üzülmemiştik.

Elit'e sürekli geldiği günlerde, en büyük zevki ka-

puçino içmek ve bezik oynamaktı. Frau Braun'dan sütlü kahvesini isterken Fransızca konuşmaktan garip bir tat alırdı. Oyun oynarken, arada bir kızar, küfür savurur; eline iyi kâğıtlar gelince, gök mavisi gözleri sevinçten parlardı. Karşısında çokluk, siyah takım elbisesi, beyaz gömleği ve özenle bağlanmış kıravatıyla, ressam Fethi Karakaş yer alırdı. Sait'i tanımayanlar, küçücük şeylere kesik kahkahalarla gülüşünü görerek, ne şen adam derlerdi. Bilmezlerdi ki yine o şen adam, iki dakika içinde, entipüften bir şeye içerleyerek küfrü basar, çekip gidebilirdi.

Nereye mi giderdi?

O zamanlar Sait Faik henüz karaciğerinden rahatsızlanmamıştı. Öncelikle içki içilen yerlere giderdi. Öyle kibar lokantalardan hoşlanmazdı. Abidin Dino, Ankara'da açtığı resim sergisi için gönderdiği davetiyeye şu adresi yazmış: "Sait Faik, Orman Birahanesi, Beyoğlu/İstanbul." Bu belgeyi ileride gerekebilir diye şair Behçet Necatigil saklamaktadır. Gerçi davetiye Sait Faik'i bulmuş, ama o sıralarda Orman Birahanesi'ne pek gittiği yokmuş. Daha çok Balıkpazarı'ndaki Cumhuriyet adlı büyük meyhanede içiyormuş. Çoğu zaman Orhan Veli ile Cahit Saffet de orada olurmuş. Cumhuriyet'in şarabı da etkiliymiş. Bu yüzden Sait Faik'i o günlerde saat on'dan sonra Beyoğlu'nda ayık görmek tümden iyi bir rastlantı sayılabilirmiş.

Kışın Sanat Dostları Derneği lokalinde sık sık karşılaştığımız Sait Faik, yaz gelince Burgaz'dan kente inmez oldu. Geçenlerde Taksim Bahçesi'nde, Ada'da işinin gücünün balığa çıkmak olduğunu söylüyor, arada da, "Edebiyat âleminde ne yenilikler var?" diye sorarak, bize takılmaktan kendini alamıyordu.

Doğrusu Sait Faik'in doğa sevgisi ve temiz havadan yararlanmayı bilmesi, gıpta ettiğim yanlarından biridir. Üç yıl önce, bir dergide Çingene kızlarından söz eden yazıları çıktığı sıralarda, bizi Hürriyet Tepesi'ne doğru yürütmüştü. O gün baharın verdiği neşey-

le, Çingeneleri oynatmış ve yol kenarındaki çayırlara oturup fallarımıza baktırmıştık.

Sait Faik'ten söz açılınca, kolay kolay bitiremez insan. Ne ki tadında kesmek, uzun sözden hoşlanmadığını bildiğimiz Sait Faik'in de beğenisine uygun düşer. Hem ne de olsa, Sait Faik'le aramızda bir küçük kardeş–ağabey yakınlığı var. Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde yaptığı gibi, mahremiyetine girmem yakışık almaz.

Bitirmeden önce, Sait Faik'in yıllardır yeni hikâye kitabını bekleyen okurlarına bir müjde vermek istiyorum. Yakında, Rakım Çalapala'nın hazırladığı dizide, yeni hikâyeleri çıkacak. Sait Faik'in telif hakkını yüz liraya sattığı bu kitabının adı: "Bacaklarımız Olsaydı." Dileğimiz onu da "Kovada Bulut"un izlemesidir.

(Son Saat, 22 Mart 1947)

SAİT FAİK'İN ABASI*

Vedat GÜNYOL

İlk kez 1936'larda çıktı ortaya Sait Faik **Semaver** adlı öykü kitabıyla, soyadını kullanmadan. Sonraki yapıtlarında da kullanmadı soyadını. Oysa ne güzel, ne anlamlı, içeriği, özüyle ne de kendisiyle yaraşan bir soyadı vardı: **Abasıyanık.** Abası yanıktı, çünkü abayı yakmıştı oldum bittim; çevresinde, yakınında, kahvede, vapurda, balıkçı teknelerinde, Hayırsızada kıyılarında, Beyoğlu Caddesi'nde, yan sokaklarında, sinema gişeleri önünde, meyhanelerde, şurda burda karşılaştığı, göz tanışıklığından söz tanışıklığına varan ahbaplıklarda kadeh tokuşturduğu, tokuşturmaya can attığı insanlara. İçlerinin temizliği yüzlerine vurmuş, geçim kaygısındaki yaşlılardan, bıçkın, ele avuca sığmaz, ama ezilmiş, mutsuz gençlere kadar uzanan engin bir sevgi deniziydi Sait Faik'i saran bütün ömrünce.

Sait Faik, birbirini izleyen öyküleriyle yepyeni bir ses, bir insan sıcaklığı getiriyordu yazın yaşamımıza. Maupassant öykücülüğünün başı sonu belli, alışılagelmiş çerçevesini zorlayan öyküleri, özellikle 1950'lerden sonra, olay örgüsüne bütün bütüne yan çizen, Çehov doğrultusunda, duygunun, duyarlılığın kanatlarında alabildiğine özgür, insan ruhunun kendi ruhuna yansıyan enginlerinde gezinen, gezindikçe özgürleşen bir rahat, bir sıcak anlatımla çıktı Sait Faik karşımıza.

---

*) **"Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında",** Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

Sait Faik üstüne ilk yazım 1944'lerde **Yeni Ufuklar**'da çıkmıştı. Onu, "Mahalle Kahvesi" (1930) adlı yazım izledi. Kendisini bir kez görmüştüm, bir dost evinde. Yıl 1939 olmalıydı. Kalabalık dost toplantısında bizi tanıştıran olmamıştı. Salonun bir köşesinde, bir ayaklı abajur altında, ince yüzlü, açık mavi gözlü, sessiz sessiz oturan, kırklarında bir genç adam ilişmişti gözüme, şöyle ilgisiz, kaçamak bir bakışla. Yıllar sonra, Burgazada'daki evine çağrılı olarak gittiğimde, birden anımsayıverdim o abajur altında oturan adamı: Sait Faik'in ta kendisiydi.

1953 sonlarında, şair Celâl Sılay'ın aracılığıyla, Sait Faik'in Burgazada'daki evine çağrılı olarak gittim. Bu, karşı karşıya ilk buluşmamız olacaktı. Sait Faik beni vapur iskelesinde karşıladı. Eve gitmeden önce rıhtım boyunca dolaştık. **Birtakım İnsanlar** (ki o zaman adı: **Medarı Maişet Motoru** idi) adlı yapıtın geçtiği yerleri, berber dükkânını gösterdi bana.

Bir ara, dükkânlardan birinin kapısından bir adam seslendi: "Sait Bey, yeni mi bu?" diye. Bir anlam veremedimdi buna. Baktım, Sait Faik, rahatsız oldu, ezildi, büzüldü, karşılık vermedi adama. Sonra, Ada'nın kilisesine doğru yollandık. Hani, o ünlü papaz efendiyle konuşmasının geçtiği yer var ya, oraya gittik. Sevdiğim öykülerin geçtiği yerlerde yeniden yaşıyor gibiydim, Sait Faik'in gerçek yaşamından sayfalara dökülen izlenimleri, duyguları, özlemlerini içime sindirerek.

Yemek vakti gelmiş çatmıştı. Bugün müze olan o güzelim köşke gittik. Kapıda, o çok sevdiği, yanından ayırmadığı köpeği "Arap" karşıladı bizi, kuyruk sallayarak. Bir sokak köpeğiydi bu, gösterişsiz; ama canayakın.

Salonun kapısında, öykücünün annesi, başında beyaz başörtüsü, güler yüzüyle göründü. Yemek hazırdı. Hemen sofraya oturduk. Yanılmıyorsam, köfte dışında, baş yemek mantıydı. Kahvelerimizi çalışma odasında içtik. Sait Faik bana kitaplarını gösterdi.

Döner bir kitaplıkta, sayıları elli altmışı aşmayan yapıtlar vardı. Baktım, Sait Faik, kitaptan çok yaşamdan, insan sürtüşmesinden, insan ilişkisinden, doğayla kurduğu yakınlıktan, iç içelikten alıyordu, alıyor olmalıydı esinini besinini, diye düşündüm. Sonra yanılmadığımı anladım.

Sonra indik bahçeye, çiçekler bitkiler arasında oturduk. Elinde iki kitap vardı, bana göstermek için yanına aldığı. Son zamanlarda elinden düşmeyen iki yapıttı bunlar: Biri Jean Genêt'nin **Pompes Funèbres** adlı yapıtı ile Roger Peyrefitte'ın **Les Amitiès Particulières**'i (Özel Dostluklar).

Eve döndükten sonra, bu iki kitabın peşine düştüm, Sait Faik'in son gelişmelerini bulurum umuduyla. Sonunda buldum ve okudum kitapları. İki yazar da, eşcinselliğiyle tanınan, Fransa'da baştacı edilen, okuyucusu bol özlü kişilerdi. Özellikle Jean Genêt, küçük yaşta anasız babasız kalmış, hırsızlıktan hapislere düşmüş, içinde yuvarlandığı çamur dünyasını, şiirsel bir dille yüceltmeyi başaran bir yazardı. Jean Cocteau ile Sartre'ın koruyucu kanatları altında, yazın yaşamının baş köşesine oturtulan bir yaman yazardı Genêt; özellikle, çağdaş dünyanın ırk ve toplum önyargılarını, tiyatro yapıtlarıyla yaylım ateşine tutan bir adamdı. Sartre, Genêt'ye **Ermiş Genêt** adı altında yedi yüz sayfayı aşkın bir inceleme yazmıştı.

R. Peyrefitte'e gelince, o da, kardeşiyle birlikte Fransız yazınında hatırı sayılır, saygınlık kazanmış bir yazardı.

Bu yapıtlarla Sait Faik'in öykülerine yansıyan etkilerine değinmeyi birkaç satır sonraya bırakarak, bahçede konuştuklarımıza dönelim.

Sait Faik için insanlar ikiye ayrılıyordu: Namuslu namussuz, sömüren sömürülen insanlar.

İnsan kesiminde iki katman vardı onun ilgisini çeken: On dört yirmi arasındaki gençlerle, altmış yetmişini bulmuş, yaşamlarını alın teriyle kazanan yaşlılar. "Benim için bir genç, saçları yavaş yavaş dökül-

meye başlayıp alnı açılıncaya kadar ilginçtir," dediğini, sözcüğü sözcüğüne anımsıyorum.

Etine kemiğine dokunan, etinde kemiğinde sevdiği sarmaladığı gençler dışında, yaşlı boyacı ustalarına, balıkçı pirlerine duyduğu sonsuz ilgi ve sıcak sevgi, nereden kaynaklanabilirdi sapına kadar insancalığından başka?

Sait Faik, çıkarlı çıkarsız –aslında çıkarsız– bir insan sevgisinin havarisi, önderi, peygamberiydi bence.

Alemdağda Var Bir Yılan Mart 1954'te yayımlandı. Genêt'nin **Cenaze Töreni** 1953 tarihini taşıyor. Genêt'den Sait Faik'e neler geçti, ona bakalım, bu bir yıl arada.

Sait Faik, **Alemdağda Var Bir Yılan**'la gerçeküstü bir yola girerken Jean Genêt'den neler aldı sorusunu kurcalayalım. **Cenaze Töreni**'nin baş kişisi öyküyü anlatan (bir bakıma Jean Genêt olması gereken) kişi, Jean D. adında bir delikanlıya vurgundur. Bu delikanlı, 19 Ağustos 1944 barikatlarında, *sevimli* bir milis tarafından kurşunlanarak öldürülmüştür. Baş kişi, Jean D. ile 1940'da rastlaşmıştır. Daha o zaman on dört yaşındadır Jean D. Tutkundur ona. Gel zaman git zaman Jean D. öldürülür. Romanın baş kişisi, onun mezarı başında, "yüzünün güzelliği, bedeninin zarifliği beni bir cüzzam gibi sarmış sarmalamış" diye sızlanmaktadır. Birden, gelişigüzel elini ceketinin cebine sokar. Bir kibrit kutusuna değer eli. Kutu boştur. Onu atacak yerde, dalgınlıkla tekrar koymuştur cebine.

"Bu, küçük bir kibrit kutusudur cebime koyduğum. Bir gün tutukevinde bir delikanlının, tutukluların almaya hakları olan kolilerden söz ederken yaptığı şu kıyaslamayı anımsamam doğaldır: Bana şöyle demişti delikanlı: Haftada bir koli almak hakkındır. Bu, ister bir kibrit kutusu olsun, ister bir tabut, fark etmez."

Sonra şöyle sürdürüyor yazar: "... Cebimdeki kibrit kutusu, küçücük tabut gitgide duyuruyordu varlı-

ğını, bana tebelleş olarak: Jean'ın tabutunu cebimde taşıyordum."

Alemdağda Var Bir Yılan'daki 'Öyle Bir Hikâye'yi ele alalım: Yazar, gece bir sinemadan çıkıyor. İlk rastladığı Atikali dolmuşuna biniyor. Yağmurlu bir gece. Küçükali'de iniyor dolmuştan. Sözümona bir bulvardadır. Aklı fikri sevgilisi Panco'dadır. O Panco ki "Çilek" isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında.

Yağmur altında yürü Allah yürüyor yazar. Şişli'den uzaklaştıkça anasını, Panco'yu, bir de köpeği Arap'ı özlüyordur. Birden, bekçi düdükleri kaplar ortalığı. Bir evden deli gibi birisi fırlar, üstüne çullanır;

"Dostumu öldürdüm abi," der, "sakla beni."

Paltosunun cebini gösterir yazar. Dikişlerinden yağmur girmiş, sabah yediği simidin susamları kokan cebini. Delikanlı cebe girip kaybolur. "Adın ne?" diye seslenir yazar cebine.

Adı Hidayet'tir delikanlının. Dostunu öldürmüştür, deli gibi sevdiği dostunu. Yol boyunca konuşurlar. Sonra Hidayet, yani cebindeki susam pire olur. Fatih Camii'nin avlusunun çitlembik ağacının dibine doğru fırlar. Karanlıkta bir kıvılcım gibi parıldar. Hidayet başından geçenleri anlatmak isterse de, yazar istemez. O, öyküyü, kendi gönlüne, hayal gücünün kanatlarına takarak, Panco'ya, sevdiği delikanlıya anlatma özgürlüğü içinde evinin yoluna düşer.

İşte, Jean Genêt'nin Sait Faik'te yankısını bulan, bu gerçeküstü ayrıntının, kişiliğinden hiçbir şey alıp götürmediği, kişiliğine çok şeyler kattığı bir özgün yararlanma örneği.

Bakıyorum da, romancı ve oyun yazarı Genêt ile öykücü Sait Faik'i birleştiren en önemli nokta, ikisinin de yaradılıştan şair olması ve anlatımlarındaki şiirsellik. Sevip anlattıkları, yaşamlarına girmiş olan kişilerin bir çeşit yüceltilmesinde birleşiyorlar ayrıca.

"Romancı, herhangi bir konuya eğilebilir, herhangi bir kişiden hemen her zaman kılı kırk yaran bir

kesinlikle söz edebilir ve çeşitlilik elde edebilirse de," diyor Genêt, "şair yüreğinin isteklerine bağlıdır (...) O yürek ki, mutsuz bütün varlıkları çeker kendine. Onun için, kitaplarımdaki bütün kişiler birbirine benzerler, aynı anları, aynı tehlikeleri yaşarlar... Onlardan söz ederken, onlardan esinlenen dilim, aynı şiirleri aynı tona indirger."

Sait Faik'te de; kişilerin çoğu birbirlerine benzerler, bir şiir havası içinde aşağı yukarı aynı tonda dile gelirler. Genêt'den ayrı olarak, Sait Faik'in öyküleri baştan başa insan sıcaklığıyla dolup taşmaktadır. Çünkü insanlara yakmıştır abasını. Yoksa, "Bir insanı sevmekle başlar her şey" der miydi?

(Daldan Dala, Adam Yay., 1982)

SAİT FAİK USTA*

Ayla KUTLU

Ben yazarlarımı sürekli çoğaltırım: Sevdiğim yazarı sürekli okuyup onun anlattığı her şeyi, çağrıştırdığı güzel duyumları yinelerim. Giderek anlatılmış olanın alt katmanlarındaki edebiyat tadını da algılarım. Bu, insana, insan olmanın bilinciyle birlikte, yücelten coşkuyu da getirir. Bunlar çoğaltılabilir. Bunun yolu, benzer yazarları bütünleştirmektir. Bunu da yaparım. İstanbul gezgini Sait Faik, Akdeniz gezgini Panait İstrati'nin çok yakın dostu olmuştur. Onlar gezerken insanları kucaklayarak severler, yüreklerine değene kadar bağırlarına basmayı keşfetmişlerdir, sonra dönüp onların serüvenlerini gözleri parlayarak anlatırlar.

Neyse, bu bir başka yazıya konu olsun. Gelelim Sait Faik Ustaya.

O gelince dünya değişir:

– Solgun titrek, sönüvermeye hazır bir İkinci Dünya Savaşı ışığında bir tren hareket eder. Takırtılar içinde bize yaklaşan karanlık trenin, ışıksız vagonunda Sait Faik bize ışıklı umutlu öyküler anlatmak için çakıyla açtığı kalemini öper ve sonra öykülerine başlar.

– Bir deniz kuşu süzülür üstümüzden. Sait Faik, onun kanatlarının altına koca mavi gözlerini takmıştır. Denizin maviliğini, dalgasının oynaklığını, tuzunun

*) **"Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında",** Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

saflığını, dalga köpüklerinin şiirini, denizin denizden başka şey kokmayan kokusunu getirir, kucağımıza bırakıverir.

– Bir sandal açılır. Denizin ortasına varır. Sait Faik, en küçük denizin bile bir ortası olduğunu bilir, orayı önceden nişanlamıştır: Kirli, buruşuk pardösüsünün yakasını kaldırıp sarınır, hafiften titrer, gözlerini kaldırır. Gözlerinden çağlayanlar gibi dökülür sevdikleri: Denizi, kuşları, balıkları, bir lenger balık gibi boşaltır. Gözlerimiz parlasın ister. Getirdikleri yüreğimize dolsun da, parlayalım.

– Kimselere bakmadan Beyoğlu sokaklarına vurur. Az önce Taksim Anıtı'nın çevresini saran çimenleri koruyan demir parmaklıkların üstünden kalkmıştır. Karanlık, gamlı, sidikli, çamurlu sokaklar boyunca, sevgiyle büyümüş yüreğini öne alır. Mutlu Prens'in erimeyen yüreği gibi Sait Faik'in parlayan yüreği vardır. Ardından gelmemiz için başını gömdüğü göğsünden kaldırmaksızın el eder. Sokakları değiştirmiş, insanları değiştirmiş bu Sait Faik'in ardına düşeriz.

– Bazen gözlerini bize verir. Gözlerinden yüreğine giden saydam, sağlam misina, yüreğini de çektiğinden gözlerini değil, yüreğini de takınmış oluruz: Görmediğimiz güzellikleri ve hareketleri görürüz. Emeği gözlerimizle, yüreğimizle öperiz. Ekmeğin ardına düşerken yalnızca emeğine güvenen bütün insanlarda varolan gizil güzellik karşımıza ayan beyan dikilmiştir. Onları ayrımsız severiz. Kusuruna eksiğine bakamaz olmuşuzdur. Sevda çeker gibi sevmek geçer bize.

– Sait kollarını uzattığında, tüm varlığı kollarına geçer. Bize de öğretiverir böyle kol uzatmayı: Azınlıklar, kendini anlatamayanlar, yaşamı anlamayanlar, kültürleri savrulmuş olup kendilerini saklayanlar, kadınlar, çocuklar, hastalar, dilleri türküleri azalmışlar, kucaklarımızda dinlenir, kendine gelir.

– Sait Faik yazar, biz okur, okurken avazımız çıktığı kadar bağırırız:

YAŞASIN EDEBİYAT!..
YAZMASAM DELİ OLACAKTIM!..

*
* *

Her gerçek sanatçı yalnızdır ama, Sait Faik tek kişilik bir okuldur. Okulun öğretmeni, binası, sırası, tahtası, tebeşiri, ışığı odur. Dersleri, yıllarca okutulan derslere benzemez. Özgündürler:

YAŞAMA SEVİNCİ
DOĞAYA SEVGİ
YARATICILIĞIN GÜCÜ
ÇOCUKLA GELEN SEVİNÇ
ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK ŞİİRİ
DUYARLILIK VE COŞKU
DENİZ, YİNE DENİZ
İNSANBUL'UN GİZLERİ
SEVGİLİ İNSANLAR
ÖZGÜR DENİZ KUŞLARI
ÖZÜRLÜ HAYVANLARI SEVME
BURGAZ CENNETİ
Adlarını taşırlar.

Bu okula devam zorunluluğu yoktur. En başarısız öğrenci bile geçer not alır. Çünkü onu bitiren herkes yeniden öğrenmeye başlar.

Ah Sait Usta!.. Ben yıllardan beri, **Sizi göreceğim, içimde bir şeyler koşacak,** diye beklerim. Buruşuk pardösü, eğik baş, öfkelenmeye hazır bir yapıdaki adamı beklerim. Ama sizi görmedim: **Herkes geçti, siz geçmediniz...** Ben havuzbaşında oturmadım. Derslerinize katıldım, yüreğimde ve kafamda ışık olarak tuttum sizi. Ben geçirmedim:

Herkesler geçebilir... Siz geçemezsiniz!.. Siz kalıcısınız.

(2 Mart 1996)

HİÇ ÖLMEYECEK BİRİ...*

Necmi TANYOLAÇ

Yazın hemen her gün...

Kışın haftada en az üç kez Burgaz'dan geçiyorum. Bazen içim çektiğinde iskeleye çıkıyorum. Burgaz, Sait Faik'in Adası. Öyle bütünleşmişler ki... Burgazadası denince Sait Faik Usta, Sait Faik denince Burgazadası karşımıza çıkıyorlar. El ele, gönül gönüle.

Geçen hafta yine öyle oldu. Bastırılmaz bir duyguya kaptırmışım kendimi. Çıktım Ada'ya. Havada poyraz, rıhtımda balık kokusu vardı. Ada'nın en yerlileri sayılan kediler birerle kolda dizilmişlerdi, denizde de martılar. Balıkçı teknesinin içindeki ağlar ayıklanıyor. Yem bozanlar, küçük isparoslar, sümüklü kayalar kedilere atılıyordu. Deniz o gün fazla vermemişti. Çinakoplar ancak bir çavalyeyi doldurdu. Birkaç kilo da istavrit çıkmıştı. O kadar. Balıkçılar Tanrıya dua ettiler: "Buna şükür!.."

Gerçekten yazı da, kışı da Sait Faik'in kitaplarında anlattığı Burgazadası'ndan farksız. Farklı olan insanlar... Bir köhne tekne Heybeli'ye doğru gidiyor. Bakıyoruz; Hikmet Reis'in Medarı Maişet Motoru mu? diye... Kimbilir memleketin neresinden... Burgaz doğasıyla, rıhtımı ile, kedileri, sandalları ile o eski Burgaz... Ama nerede Berber Hristo? Melek Kız? Geçmişe dalarsanız ilerideki köşede bir fıçının üstüne oturmuş Şarapçı Yanko'yu hayal edebilirsiniz. Odisiya'lar, İd-

*) **"Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında",** Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

ris'ler, Ruhi Kaptanlar, getir–götürcü Mişonlar. Hepsi, hepsi, o hayal ettiğimiz dünyanın içindedirler. Sait Faik'in Adası'nda. Ne güzel bir hayaldir o... Yaşanılması olanaksız bir rüya. Hayal işte.

Sait Faik yaşamının büyük bölümünü Burgazadası'nda geçirdi. Kaşıkadası'na da âşıktı. 11 Mayıs 1954'te öldü. Yaşasaydı 90 yaşında olacaktı. Ada ve Sait Faik dostları 90'ıncı yaş yılını kutlamaya hazırlanıyorlar. Etkinliklerin görkemli ve anlamlı olacağına inanıyoruz.

Ne zaman Burgaz'dan geçsem yazıları belleğimi ayaklandırır.

Her birinin öyküsü değişiktir, ortak olan doğadır, insan sevgisidir. Denizdir, balıktır, balıkçıdır, alın teridir, yaşam kavgası, medarı maişet derdidir! "Deniz kenarından dünyaya bakıyorum. Parmaklarımda pul, avucumda sedef, etrafımda balık kokusu... Bir adanın arkasında sobasını yakmış bir şehrin dumanı, bir adanın arkasında sobasız bir pencerenin buzunu kazıyorum. Gökyüzü beyazdan, siyahtan sayabildiğim dört renkli kirli renk bulutunu getirip, götürüyor. Nerede insanlar?"

"Balıkçının Ölümü"nde der ki; "Bu dünya kime kalmış ki balıkçıya kalsın?"

Balıkçılar, meyhaneciler, hamallar, berberler, papazlar, motorcular, yazlıkçılar, kışlıkçılar... Onlar birer birer gittiler. Bir daha dönmediler. Yerlerini başkaları aldı. Burgazadası'ndaki en sabırlı, en uzun ömürlü kişi Sait Faik...

Ahşap köşkünde, Kalpazankaya'da, iskelede, çamların altında, zakkumların yanı başında... Yaşıyor. Ada'sı için... Tek kuruşluk dünya malı yok. Ama Burgazada'sının tapusu o'nun...

Herkes vapurdan Ada'ya ayak atarken geldiği yerin kime ait olduğunu biliyor. Sait Faik'in Adası...

Yaşıyor. Kaç yaşında olursa olsun. Dünya durdukça da yaşayacak!

(Şubat 1996)

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılış sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta, yazarın tek romanı, aslına uygun biçimde ve asıl adıyla yer almıştır.

sait faik fotoğrafı: ara güler

9 789754 940596

ISBN 975 - 494 - 059 - 2
2001 . 06 . Y . 0105 . 2057

KDV dahil